

PRAWO W USAMODZIELNIENIU

Ten projekt jest realizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Ten materiał odzwierciedla jedynie stanowisko jego autorów a Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zawartych w nim informacji.

Wydawcy:
Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce
Al. Wilanowska 309 A
02-655 Warszawa
tel.: 22 622 16 72
info@wioskisos.org
www.wioskisos.org

Fundacja Robinson Crusoe
ul. Nowogrodzka 15/4
00-511 Warszawa
tel.: 22 401 14 13
biuro@fundacjarobinson.org.pl
www.fundacjarobinson.org.pl
www.samodzielni.pl

Autorki:
Gabriela Halakiewicz
Beata Kulig
Alina Prusinowska-Marek
Anna Wójcik

Konsultacja rozdziału 4:
Agnieszka Kozakoszczak
Beata Kulig
Monika Wiktorowicz

Koncepcja i konsultacja merytoryczna rozdziału 5:
Jadwiga Żywolewska-Ławniczak

Opieka merytoryczna:
Agnieszka Kozakoszczak
Beata Kulig

Redakcja i korekta:
Magdalena Dubrowska

Opracowanie graficzne:
Blanka Łątko

Niniejsze wydawnictwo zostało opublikowane w ramach międzynarodowego projektu „Prawa dziecka w opiece zastępczej, od teorii do praktyki: nowe spojrzenie poprzez badania równieśnicze”, który jest realizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Obejmuje on cztery kraje: Albanię, Czechy, Finlandię i Polskę. W naszym kraju projekt koordynuje Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce, a jego partnerami są Fundacja Robinson Crusoe, Centrum Wspierania Rozwoju z Łodzi oraz Społeczna Akademia Nauk z Łodzi.

Przedruk lub przenoszenie całości lub części niniejszej publikacji na inne nośniki możliwe wyłącznie za zgodą wydawców.

Cytowanie za podaniem źródła.

PRAWO W USAMODZIELNIENIU

Wstęp	→	4
PRAWA DZIECKA	→	5
PRAWA DZIECKA W OPIECE ZASTĘPCZEJ	→	13
PRAWA I OBOWIĄZKI OSOBY PEŁNOLETNIEJ	→	21
PRAWA I OBOWIĄZKI W USAMODZIELNIENIU	→	34
KONFLIKT Z PRAWEM	→	43
Świadek	→	45
Pokrzywdzony/a	→	47
Oskarżony	→	53
KONTAKTY Z INSTYTUCJAMI I URZĘDAMI	→	59
USTAWA O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ	→	69
Partnerzy projektu	→	76
Mapa przewodnika	→	77

➡ Droga Młodzieży, ➡ Szanowni Państwo,

Zapraszamy do lektury przewodnika pt. *Prawo w usamodzielnieniu* adresowanego do młodych ludzi, którzy dorastają w różnych formach opieki zastępczej i rozpoczynają proces usamodzielniania. W przewodniku znajdują się informacje i podpowiedzi, które ułatwią poruszanie się w świecie prawa. Szczególną uwagę autorki poświęcają przepisom dotyczącym bezpośrednio usamodzielniających się wychowanków opieki zastępczej. Przewodnik *Prawo w usamodzielnieniu* powstał w ramach międzynarodowego projektu pt.: *Prawa dziecka w opiece zastępczej, od teorii do praktyki: nowe spojrzenie poprzez badania rówieńnicze*, który jest realizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Obejmuje on cztery kraje: Albanie, Czechy, Finlandię i Polskę. Projekt koordynuje Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce, a jego partnerami są Fundacja Robinson Crusoe, Centrum Wspierania Rozwoju z Łodzi oraz Społeczna Akademia Nauk. Celem projektu jest diagnoza sytuacji usamodzielniających się wychowanków opieki zastępczej poprzez zastosowanie metody badań rówieńniczych. Oznacza to, że grupa dziesięciorga młodych, usamodzielniających się wychowanków opieki zastępczej wraz z badaczami przygotowywała narzędzie badawcze, a następnie, po przeszkoleniu, realizowali oni wywiady ze swoimi rówieśnikami mającymi podobne doświadczenie dorastania w opiece zastępczej. W oparciu o dane z tych wywiadów powstanie raport na temat doświadczeń osób usamodzielniających się oraz baza dobrych praktyk w zakresie usamodzielnienia. Realizując projekt, szczególną uwagę poświęciliśmy zbadaniu, czy młodzi ludzie znają swoje prawa i czy potrafią aktywnie z nich korzystać, a w razie konieczności – dochodzić swoich praw. Na tej podstawie

Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w Polsce i Fundacja Robinson Crusoe stworzyły wspólnie przewodnik *Prawo w usamodzielnieniu*. Składa się on z siedmiu rozdziałów. Każdy poświęcony jest innemu aspektowi usamodzielnienia w kontekście prawa i przepisów. Przewodnik adresowany jest do młodzieży od 15 roku życia, dlatego znajdują się w nim informacje o prawie i przepisach dotyczących zarówno dzieci, jak i osób pełnoletnich. Rozdziały ułożone są chronologicznie – zgodnie z cyklem dorastania. Zaczynamy od przedstawienia praw dziecka (ze szczególnym uwzględnieniem praw dziecka w opiece zastępczej). Następnie piszemy o prawach obywatelskich osoby dorosłej oraz prawach i obowiązkach związanych z usamodzielnieniem w systemie opieki zastępczej. Rozdział pt. *Konflikt z prawem* zawiera praktyczne informacje dotyczące konfliktu z prawem, bycia świadkiem przestępstwa oraz bycia jego ofiarą. Rozdział pt. *Kontakt z instytucjami* jest odpowiedzią na zgłaszane przez młodzież trudności związane z załatwianiem spraw w urzędach. Przyglądamy się też *Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, która w ciągu ostatnich kilku miesięcy była już dwukrotnie nowelizowana. Dziękujemy wszystkim, którzy pomogli w powstaniu przewodnika *Prawo w usamodzielnieniu*, w szczególności młodzieży za cenne wskazówki i uwagi. Mamy nadzieję, że nasza publikacja przyczyni się do łatwiejszego startu życiowego młodych ludzi.

Barbara Rajkowska
Prezes Stowarzyszenia SOS Wioski
Dziecięce w Polsce

Aureliusz Leżeński
Prezes Fundacji Robinson Crusoe

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = tak

Czy wiesz, co to jest Konwencja o prawach dziecka?	
Czy wiesz, dlaczego prawa dziecka zostały wyróżnione spośród praw człowieka?	
Czy potrafisz wymienić co najmniej pięć praw dziecka zapisanych w Konwencji o prawach dziecka?	
Czy wiesz, czym zajmuje się Rzecznik Praw Dziecka?	
Czy wiesz, gdzie można uzyskać pomoc, jeśli prawa dziecka są łamane?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

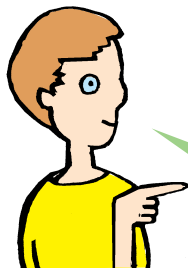
O prawach dziecka wiesz bardzo niewiele. Na szczęście możesz szybko uzupełnić tę wiedzę. Przeczytaj uważnie ten rozdział, żeby lepiej poznać prawa dziecka. Zawarte w nim informacje przydadzą Ci się także, jeśli jesteś już dorosła/y!

3-4

Sporo już wiesz o prawach dziecka. Z tego rozdziału dowiesz się więcej nie tylko o prawach dziecka, ale także o tym, co zrobić, jeśli nie są przestrzegane.

5

O prawach dziecka wiesz bardzo dużo. Możesz dzielić się tą wiedzą z innymi lub zachęcić ich do przeczytania tego rozdziału.

Jeśli czytasz ten przewodnik, to pewnie skończyłeś/aś już 18 lat lub niedługo staniesz się pełnoletni/a. Po co zatem miał(a)byś czytać o prawach dziecka? Odpowiedzi może być wiele. Być może masz młodsze rodzeństwo, któremu zechcesz przekazać informacje o jego prawach albo będziesz miał/a dzieci w przyszłości i ta wiedza przyda Ci się jako rodzicowi.

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

Może zastanawiasz się, dlaczego Organizacja Narodów Zjednoczonych uchwaliła specjalną Konwencję o *prawach dziecka*. Czy nie wystarczą konwencje dotyczące praw człowieka? Przecież dziecko jest tak samo człowiekiem jak osoba dorosła. Może zadajesz sobie pytanie, czy Konwencja o *prawach dziecka* przeciwstawia dzieci dorosłym, zwłaszcza rodzicom, wychowawcom czy nauczycielom. Otóż Konwencję o *prawach dziecka* uchwalono, ponieważ dzieci mają specjalny status - nie mogą samodzielnie dochodzić swoich praw, podlegają opiece dorosłych (władzy rodzicielskiej). Więc jeśli rodzice nie radzą sobie z wychowaniem swoich dzieci, państwo powinno im pomóc (np. wspierać w prowadzeniu gospodarstwa domowego i codziennych obowiązkach poprzez powołane do tego instytucje), a gdy to nie skutkuje lub gdy zagrożone jest bezpieczeństwo dzieci, zapewnić im opiekę zastępczą. Zatem Konwencja o *prawach dziecka* nie przeciwstawia dzieci dorosłym. Powstała po to, by zapewnić, że wszystkie działania rodziców, wychowawców i przedstawicieli państwa będą służyły dobru dziecka. Ci, którzy dzisiaj są dorośli, wczoraj byli dziećmi i wtedy też korzystali z ochrony, którą gwarantuje ta konwencja.

Konwencja zobowiązuje rodziców, wychowawców, nauczycieli oraz organy państwa do działań w najlepszym interesie dziecka.

➡ Uproszczona wersja Konwencji o prawach dziecka

Proponujemy Ci zapoznanie się z poszczególnymi artykułami Konwencji. Te przedstawione poniżej, to jej wersja uproszczona. Gdybyś chciał/a zapoznać się z pełnym tekstem dokumentu, wejdź na stronę Sejmu: www.isap.sejm.gov.pl.

➡ Kilka faktów

W 1989 r. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych jednomyślnie przyjęło Konwencję o *prawach dziecka*. Ratyfikowały ją prawie wszystkie państwa świata. Polska zrobiła to w 1991 r. Ratyfikacja oznacza, że tak jak inne kraje, Polska ma obowiązek przestrzegać Konwencji, a uchwalane w Polsce prawa dotyczące dzieci nie mogą być z nią sprzeczne. W trosce o dobro dziecka

Artykuł 1

Definicja dziecka

Dopóki nie skończyłeś/aś osiemnastu lat, jesteś dzieckiem i przysługują Ci wszystkie prawa spisane w tej Konwencji.

Artykuł 2

Zakaz dyskryminacji

Nikt nie może Cię dyskryminować (czyli traktować gorzej niż inne dzieci) z żadnego powodu: rasy, koloru skóry, płci, języka,

religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego lub społecznego, niepełnosprawności, urodzenia czy też jakiegokolwiek innej cechy, która mogłaby charakteryzować Ciebie i Twoich rodziców lub opiekunów.

Artykuł 3 **Najlepsze zabezpieczenie** **interesów dziecka**

Wszystkie działania i decyzje, które mogą dotyczyć dzieci, powinny być podejmowane z myślą o ich dobru.

Artykuł 4 **Realizacja praw** **uznanych w niniejszej** **Konwencji**

Państwo powinno zadbać o to, by prawa zapisane w niniejszej Konwencji obowiązywały w Polsce, czyli przysługiwały Tobie i innym dzieciom.

Artykuł 5 **Nadzór rodzicielski** **i rozwój umiejętności** **dziecka**

Na Twoich rodzicach lub opiekunach spoczywa główna odpowiedzialność za kierowanie Tobą tak, abyś w miarę swego dorastania uczył/a się jak najlepiej korzystać ze swoich praw.

Artykuł 6 **Prawo do życia i rozwoju**

Masz prawo żyć i dobrze się rozwijać. Państwo powinno zapewnić Ci wszystko, co jest potrzebne do życia i zdrowego rozwoju.

Artykuł 7 **Rejestracja urodzin,** **nazwisko, obywatelstwo** **i rodzice**

Masz prawo do tego, by Twoje urodziny zostały zarejestrowane, a także do posiadania imienia, obywatelstwa i wiedzy, kim są Twoi rodzice, którzy powinni o Ciebie dbać.

Artykuł 8 **Zachowanie tożsamości**

Państwa powinny szanować przysługujące Ci prawo do imienia, obywatelstwa i powiązań rodzinnych.

Artykuł 9 **Oddzielenie od rodziców**

Nikt nie powinien Cię oddzielać od rodziców, chyba że mogłoby to okazać się dla Ciebie korzystne (np. jeśli ktoś z rodziców źle Cię traktuje lub zaniedbuje Cię). Jeżeli Twoi rodzice są rozwiedzeni lub pozostają w separacji, masz prawo pozostawać z obojgiem z nich w kontakcie, o ile tylko ktoś z nich nie będzie Cię krzywdzić.

Artykuł 10 **Połączenie rodzin**

Jeśli Twoi rodzice mieszkają w różnych krajach, masz prawo poruszać się między tymi państwami, tak by być w kontakcie z obojgiem rodziców lub by rodzina mogła się na nowo połączyć.

Artykuł 11 **Zwalczanie nielegalnego** **transferu dzieci**

Państwa powinny podejmować wszelkie starania mające na celu niedopuszczenie, by ktoś wywiózł Cię z kraju w sposób nielegalny.

Artykuł 12**Poszanowanie poglądów dziecka**

Kiedy dorośli podejmują decyzje, które Ciebie dotyczą, masz prawo do swobodnej wypowiedzi na temat tego, co Twoim zdaniem powinno się zdarzyć, a Twoje zdanie powinno być wzięte pod uwagę.

Artykuł 13**Prawo do swobodnej wypowiedzi**

Masz prawo szukać informacji, otrzymywać informację, a także wymieniać się wiedzą we wszystkich formach (np. pisząc, oglądając telewizję, słuchając radia i korzystając z Internetu) przynajmniej dopóty, dopóki informacje te nie krzywdzą Ciebie ani innych osób.

(Oznacza to na przykład, że nie możesz umieszczać w Internecie zdjęć czy filmów przedstawiających inne osoby bez ich zgody.)

Artykuł 14**Wolność myśli, sumienia i wyznania**

Masz prawo do swobodnego myślenia i wierzenia w co tylko chcesz, możesz też otwarcie praktykować swoją wiarę, ale wszystko rób tak, by nikomu nie ograniczać korzystania z przysługujących mu praw. Twoi rodzice powinni kierować Tobą w sprawach wiary i sumienia.

Artykuł 15**Wolność zrzeszania się i zgromadzeń**

Masz prawo spotykać się z innymi dziećmi i dołączając do grup lub organizacji, o ile tylko nie ograniczasz tym praw przysługujących innym ludziom.

Artykuł 16**Prywatność, honor i reputacja**

Masz prawo do życia prywatnego i nikt nie powinien naruszać Twojego dobrego imienia, wkraczać do Twojego domu czy w jakikolwiek sposób niepokoić Twoją rodzinę bez ważnego powodu.

Artykuł 17**Dostęp do informacji i mediów**

Masz prawo do rzetelnych informacji pochodzących z różnych źródeł, w tym książek, gazet, czasopism, telewizji, radia i Internetu. Informacje te powinny być dla Ciebie zrozumiałe i przynosić Ci pożytek.

Artykuł 18**Wspólna odpowiedzialność rodziców**

Oboje rodzice ponoszą współodpowiedzialność za Twoje wychowanie, przy czym zawsze powinni mieć na względzie to, co jest dla Ciebie najlepsze. Państwo powinno zapewnić Twoim rodzicom pomoc w wychowaniu Cię, zwłaszcza jeśli oboje pracują.

Artykuł 19**Ochrona dziecka przed wszelkimi formami przemocy, krzywdy lub zaniedbania**

Państwo powinno zagwarantować Ci odpowiednią opiekę i ochronę przed przemocą, krzywdą lub zaniedbaniem przez kogośkolwiek.

Artykuł 20**Opieka zastępcza**

Jeśli Twoi rodzice lub Twoja rodzina nie mogą zadbać o Ciebie, państwo zapewni Ci

opiekę zastępczą, sprawowaną przez osobę, która uszanuje Twoją wiarę, Twoje tradycje i język, którym mówisz.

Artykuł 21

Adopcja

Jeśli zdarzy się tak, że ktoś Cię adoptuje, osoba ta musi przede wszystkim dbać o Twoje dobro i nie ma tu znaczenia, czy ktoś zaadoptował Cię w Twojej ojczyźnie, czy w kraju, do którego przyjechałeś/aś.

Artykuł 22

Dzieci uchodźcy

Jeśli nie mieszkasz teraz w swojej ojczyźnie, bo groziło Ci tam niebezpieczeństwo, to gdziekolwiek jesteś, masz prawo do ochrony i pomocy. Masz wszystkie prawa, które przysługują dzieciom urodzonym w kraju, w którym teraz mieszkasz.

Artykuł 23

Dzieci z niepełnosprawnością

Jeśli masz jakiegokolwiek rodzaj niepełnosprawności, przysługuje Ci szczególna opieka i pomoc. Także szkoła powinna zadbać o to, by nic nie ograniczało Twoich możliwości. Masz prawo do niezależności w tym, co robisz i aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa.

Artykuł 24

Opieka zdrowotna

Masz prawo do dobrej jakości opieki medycznej (np. lekarstw, szpitala, lekarzy), jak też do czystej wody, dobrego jedzenia, czystego środowiska i oświaty zdrowotnej. Kraje bogatsze powinny pomagać biedniejszym, by te mogły zapewnić korzystanie z tego prawa swoim obywatelom.

Artykuł 25

Okresowy przegląd leczenia

Jeśli jesteś w placówce opiekuńczo-wychowawczej bądź też mieszkasz z kimś innym niż Twoi rodzice, Twoje zdrowie powinno być kontrolowane regularnie, by było jasne, czy masz zapewnioną należytą opiekę.

Artykuł 26

Korzystanie z systemu zabezpieczenia społecznego

Państwo, w którym żyjesz, powinno zapewnić Ci bezpieczeństwo socjalne i życie w odpowiednich warunkach, czyli np. dostęp do oświaty, życia kulturalnego, służby zdrowia i opieki społecznej.

Artykuł 27

Odpowiedni poziom życia

Masz prawo żyć w takich warunkach, które pozwolą Ci rozwijać się fizycznie, psychicznie, duchowo, moralnie i społecznie. Państwo powinno pomagać tym rodzinom, które nie mogą zapewnić tego prawidłowego rozwoju swoim dzieciom.

Artykuł 28

Prawo do oświaty

Masz prawo się uczyć. Wszelkie stosowane w szkole środki służące dyscyplinowaniu uczniów nie mogą naruszać czyjejkolwiek godności. Bogatsze kraje powinny pomagać tym biedniejszym, by te mogły zapewnić swoim obywatelom korzystanie z prawa do nauki.

Artykuł 29

Cele oświaty

Oświata powinna jak najpełniej rozwijać Twoją osobowość, umiejętności oraz zdolności umysłowe i fizyczne. Ma przygotować Cię do życia, wyrabiać w Tobie poszanowanie dla rodziców. Uczyć Cię szacunku dla Twojego narodu i kultury, ale także dla osób innej narodowości i kultury. Masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa.

Artykuł 30**Dziecko należące do mniejszości lub pochodzenia rdzennego**

Masz prawo znać i praktykować swoją tradycję, religię, i posługiwać się językiem, którym posługuje się Twoja rodzina, nawet jeśli większość ludzi w Twoim kraju mówi innym językiem czy wyznaje inną religię.

Artykuł 31**Czas wolny, zabawa i życie kulturalne**

Masz prawo do wypoczynku, zabawy i włączania się w działania kulturalne i rekreacyjne.

Artykuł 32**Praca dzieci**

Państwo ma chronić Cię przed wykonywaniem pracy, która może zagrażać Twojemu zdrowiu, rozwojowi, wykształceniu. Nikt nie ma prawa Cię wykorzystywać.

Artykuł 33**Ochrona przed używaniem środków narkotycznych**

Państwo powinno ochronić Cię przed używaniem, produkowaniem lub rozpowszechnianiem niebezpiecznych substancji.

Artykuł 34**Ochrona przed wykorzystywaniem seksualnym**

Państwo powinno ochronić Cię przed wszelką formą wykorzystywania seksualnego.

Artykuł 35**Ochrona przed uprowadzeniem, sprzedażą bądź handlem**

Państwo powinno ochronić Cię przed porwaniem, sprzedażą czy uprowadzeniem.

Artykuł 36**Ochrona przed innymi formami wyzysku**

Masz prawo do ochrony przed wszelkimi działaniami, które mogą zaszkodzić Twojemu rozwojowi lub dobru.

Artykuł 37**Ochrona przed torturowaniem bądź okrutnym, niehumanitarnym czy poniżającym traktowaniem**

Nikt nie ma prawa Cię torturować, traktować w sposób okrutny lub poniżający ani pozbawić wolności niezgodnie z prawem. Jeśli złamiesz prawo, nikt nie może Cię traktować z okrucieństwem czy odmawiać Ci prawa do kontaktu z rodziną. Jeśli jesteś w areszcie masz prawo do pomocy prawnika i innej niezbędnej pomocy (np. lekarskiej).

Artykuł 38**Ochrona przed konfliktem zbrojnym**

Jeśli nie masz 15 lat (a w większości państw europejskich 18 lat), nikt nie może zaciągnąć Cię do wojska lub zmusić do jakiegokolwiek bezpośredniego uczestnictwa w działaniach wojennych. Dzieciom przebywającym w rejonie konfliktu zbrojnego przysługuje szczególna ochrona.

Artykuł 39**Prawo do rehabilitacji**

Jeśli jesteś ofiarą zaniedbania, wyzysku, wykorzystania albo torturowania, masz prawo do szczególnej pomocy w odzyskaniu zdrowia fizycznego i psychicznego.

Artykuł 40**Młodociani przestępcy**

Jeśli oskarżono Cię o złamanie prawa, masz prawo do takiego traktowania, które uszanuje

Twoją godność. Przysługuje Ci pomoc prawna, a jeśli już trafisz przed sąd, to można Cię skazać tylko za bardzo poważne przestępstwa.

Artykuł 41 **Poszanowanie** **dla wyższych standardów** **praw człowieka**

Jeśli prawa Twojego kraju bardziej sprzyjają dzieciom niż postanowienia tej *Konwencji*, to właśnie one mają zastosowanie.

Artykuł 42 **Szerzenie wiedzy** **o Konwencji**

Państwo powinno zadbać o to, by wszyscy rodzice, wszystkie dzieci i instytucje zapoznali się z postanowieniami tej *Konwencji*.

Artykuły 43-54 **Zobowiązania państw**

Pstanowienia tej *Konwencji* tłumaczą, jak dorośli i władze państwowe powinni ze sobą współpracować na rzecz zapewnienia dzieciom wszystkich należnych im praw.

Jak Polska wdraża **w życie Konwencję o prawach** **dziecka?**

Aby można było przestrzegać zapisów *Konwencji*, polskie prawo musi być zgodne z artykułami i duchem *Konwencji*. Oznacza to, że prawa gwarantowane Ci w *Konwencji* muszą znaleźć się w przepisach prawa krajowego. Np. prawo zagwarantowane w artykule 12 *Konwencji* (czyli prawo do poszanowania poglądów dziecka) zabezpieczają odpowiednie zapisy *Kodeksu postępowania cywilnego*, które mówią, iż każde dziecko może być wysłuchane przez sąd, jeśli pozwala na to jego stan umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości (artykuł 576 paragraf 2). Sąd, wydając decyzję, może uwzględnić Twoje rozsądne życzenia.

KIEDY KTOŚ ŁAMIE
TWOJE PRAWA
Powinieneś/powinnaś móc
bez strachu informować
o wszystkich krzywdach,
jakie Cię spotkały.

RZECZNIK PRAW DZIECKA

Rzecznik Praw Dziecka

W Polsce na straży praw dziecka od 2000 r. stoi Rzecznik Praw Dziecka. Ma za zadanie bronić praw każdego dziecka do życia, rozwoju, ochrony zdrowia, wychowania w rodzinie, godziwych warunków socjalnych, prawa do nauki. Ma też chronić przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem. Do Rzecznika Praw Dziecka może się zgłosić każdy, kto podejrzewa, że łamane są prawa dziecka. Rzecznik nie zastępuje instytucji odpowiedzialnych za pomoc rodzinie, może jednak kontrolować ich postępowanie, przedstawiać swoje oceny, sugestie i wnioski, tak aby skutecznie chronić prawa dziecka. Jeżeli sytuacja tego wymaga, Rzecznik angażuje się w postępowanie sądowe w sprawach cywilnych i administracyjnych na prawach przysługujących prokuratorowi.

KONWENCJA A OPIEKA **ZASTĘPCZA**

W 2009 r., w dwudziestą rocznicę przyjęcia *Konwencji o prawach dziecka*, Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjęła Wytyczne dotyczące sposobu organizowania pieczy zastępczej nad dziećmi. Wytyczne te mają pomóc państwom, które ratyfikowały *Konwencję* w jak najlepszym zorganizowaniu i zaplanowaniu opieki zastępczej, tak aby dziecko i jego dobro zawsze były na pierwszym miejscu.

Gdzie szukać pomocy? Jeśli ktoś wyrządził Ci krzywdę lub obawiasz się o swoje bezpieczeństwo, możesz:

- skorzystać z Dziecięcego Telefonu Zaufania Rzecznika Praw Dziecka **0-800-12-12-12, to numer bezpłatny z każdego telefonu stacjonarnego;**
- wejść na stronę internetową Biura Rzecznika Praw Dziecka www.brpd.gov.pl i kliknąć opcję „oddzwon” (jeśli podasz swój numer telefonu w specjalnym formularzu, pracownicy Biura Rzecznika Praw Dziecka oddzwonią do Ciebie);
- zadzwonić pod bezpłatny numer Telefonu Zaufania Dzieci i Młodzieży **116 111;**
- zadzwonić na policję pod numer **997** lub **112.**

Autorką rozdziału jest Beata Kulig.

Jestem socjolożką i kulturoznawczynią zainteresowaną prawami człowieka, a szczególnie prawami dziecka. W czasie studiów socjologicznych na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdy wielu moich znajomych odbywało praktyki i staże w korporacjach, ja chciałam działać i zmieniać świat na lepsze, dlatego zamiast do korporacji trafiłam do organizacji pozarządowej. Od grudnia 2008 r. pracuję w Stowarzyszeniu SOS Wiosna Dziecięce w Polsce jako doradca ds. rzecznictwa. Zajmuję się m.in. promocją praw dziecka, w szczególności w odniesieniu do dzieci i młodzieży objętych opieką zastępczą oraz ze środowisk, które są zagrożone utratą opieki rodzicielskiej nad dziećmi. Prowadzę warsztaty z zakresu praw człowieka i praw dziecka.

Jestem członkiem zarządu Koalicji na Rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej. Aby pogłębiać swoją wiedzę, ukończyłam studia podyplomowe: „Sytuacja Romów w Polsce - historia, prawo, kultura, stereotypy etniczne” na Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie oraz „Prawa i wolności człowieka” w Instytucie Nauk Prawnych PAN i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Moja praca jest moją pasją.

W wolnym czasie lubię czytać, podróżować autostopem, a czasami...nic nie robić.

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = tak

Czy wiesz, co to jest władza rodzicielska?	
Czy wiesz, kto - zgodnie z prawem - może ograniczyć władzę rodzicielską lub jej pozbawić?	
Czy wiesz, jakie są formy opieki zastępczej?	
Czy wiesz, jakie masz prawa, jeśli jesteś w opiece zastępczej?	
Czy wiesz, jakie obowiązki ma opiekun prawny?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

Tvoja wiedza o prawach dziecka w opiece zastępczej jest mała. Jak najszybciej przeczytaj ten rozdział!

3-4

O prawach dziecka w opiece zastępczej wiesz całkiem sporo, ale na pewno przydadzą Ci się dodatkowe informacje.

5

Dużo wiesz o prawach dziecka w opiece zastępczej. Jeśli chcesz przypomnieć sobie najważniejsze informacje i pogłębić swoją wiedzę – przeczytaj ten rozdział!

W sytuacji, kiedy rodzice nie mogą bądź nie potrafią dobrze się Tobą opiekować, opieką otacza Cię państwo. Jeśli państwo zastępuje rodziców w opiece nad Tobą, to mówimy o „pieczy zastępczej”. Prawo do pieczy zastępczej gwarantuje Ci Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

OPIEKA ZASTĘPCZA

Objęcie dziecka pieczą zastępczą wymaga zawsze postanowienia sądu rodzinnego i nieletnich. W sytuacji wymagającej natychmiastowej decyzji dotyczącej opieki nad dzieckiem (np. jeżeli narażone jest bezpieczeństwo dziecka), decyzję taką mogą podjąć uprawnione służby, np. pracownicy pomocy społecznej, policja, kuratorzy lub sami rodzice. Jednak również w tej sytuacji ostatecznie decyduje sąd.

Umieszczenie Cię w opiece zastępczej powinno nastąpić dopiero po wyczerpaniu wszystkich możliwych sposobów pomocy Twojej rodzinie, a więc w ostateczności.

Zasadą jest, że w pierwszej kolejności należy skorzystać ze wszystkich możliwych form wsparcia dla Twojej rodziny, tak aby umieszczenie Cię w pieczy zastępczej nie było konieczne. Wyjątkiem może być sytuacja, kiedy zagrożone jest Twoje bezpieczeństwo lub życie.

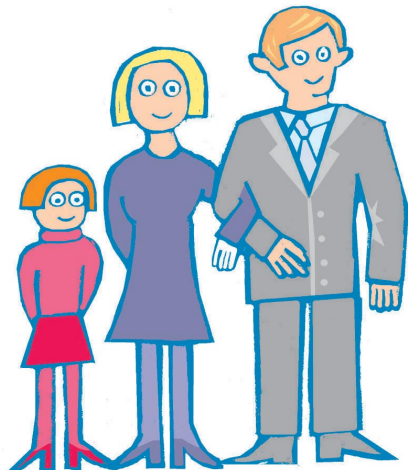
Pamiętaj! Aby Ci pomóc, instytucje państwowe powinny przede wszystkim pracować z Twoją rodziną.

WŁADZA RODZICIELSKA

Władza rodzicielska to prawa i obowiązki rodziców względem Ciebie, których celem jest zapewnienie Ci należytej opieki i ochrony Twoich interesów. Podstawowym zadaniem rodziców jest dbanie o dobro dziecka.

Władza rodzicielska obejmuje opiekę nad Tobą, zarządzanie Twoim majątkiem,

reprezentowanie Ciebie oraz wychowanie. Każde dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską.

Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym rodzice mają nad Tobą władzę rodzicielską, wychowują Cię i kierują Tobą, a Ty powinienes/powinnaś być posłuszny/a rodzicom. Granicę władzy rodzicielskiej wyznacza Twoje dobro. Oznacza to, że jeśli rodzice robią coś, co nie jest zgodne z Twoim dobrem, może interweniować sąd. Jeżeli rodzice są pozbawieni praw rodzicielskich, ale mimo to działają na Twoją szkodę, sąd może także zakazać rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej kontaktów osobistych z Tobą. Z chwilą ukończenia przez dziecko 18 lat władza rodzicielska z mocy prawa wygasa.

➔ Ograniczenie władzy rodzicielskiej

W zależności od stopnia zagrożenia Twojego dobra, sąd może wydać różne zarządzenia, aby ograniczyć władzę rodzicielską Twoich rodziców.

Sąd ma prawo:

- zobowiązać Twoich rodziców do określonego postępowania, np.:
- skorzystania z pomocy placówek i specjalistów zajmujących się

terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną pomoc,

- niestosowania kar cielesnych,
- regularnego posyłania Cię do szkoły,
- zapewnienia Ci odpowiednich warunków do nauki,
- nawiązania kontaktu ze szkołą;
- nałożyć na Ciebie określone obowiązki, np. zobowiązać Cię do regularnego uczęszczania do szkoły;

- kontrolować, czy rodzice wypełniają polecenia sądu, np. może zażądać przedstawienia sądowi zaświadczenia o odbytej terapii i jej wynikach, składania przez rodziców określonych sprawozdań;
- nakazać doprowadzenie Cię do sądu w celu przeprowadzenia z Tobą rozmowy, zasięgnięcia informacji ze szkoły o Twoich postępach w nauce i o tym, czy rodzice nawiązali i utrzymują ze szkołą regularny kontakt;
- określić, jakie czynności nie mogą być dokonywane przez rodziców bez zezwolenia sądu albo poddać rodziców innemu ograniczeniom. Czynności te mogą dotyczyć zarówno Ciebie, jak i Twojego majątku, zmiany miejsca Twojego pobytu, zmiany szkoły;
- poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
- skierować Cię do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego lub innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi. W praktyce najczęściej polega to na umieszczeniu w internacie czy skierowaniu do świetlicy środowiskowej;
- zarządzić umieszczenie Cię w rodzinie zastępczej albo placówce opiekuńczo-wychowawczej;

- powierzyć zarząd Twoim majątkiem kuratorowi.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej nie pozbawia rodziców określonych praw i obowiązków dotyczących podejmowania odpowiedzialnych decyzji, np. dotyczących Twojego obywatelstwa, zmiany Twojego imienia i nazwiska, określenia Twojego miejsca pobytu, sposobu leczenia, kształtowania światopoglądu czy wyboru kierunku edukacji.

➔ Pozbawienie władzy rodzicielskiej

Sąd rodzinny i nieletnich może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli:

- władza rodzicielska nie może być wykonywana przez rodziców z powodu trwałej przeszkody (np. wyjazdu jednego lub obojga rodziców na stałe za granicę i braku zainteresowania Tobą albo odbywania wieloletniej kary pozbawienia wolności),
- rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swoje obowiązki względem Ciebie (np. zmuszają Cię do ciężkiej pracy, wychowują Cię we wrogości do drugiego z rodziców, wpajają zasady aspołeczne lub niemoralne).

Pamiętaj! Pijaństwo, marnotrawstwo, uchylenie się od świadczeń alimentacyjnych mogą być uznane za rażące zaniedbywanie przez rodziców swoich obowiązków.

Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone w stosunku do jednego albo obojga rodziców. W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd może władzę rodzicielską przywrócić.

➔ Zawieszenie władzy rodzicielskiej

Sąd rodzinny i nieletnich może orzec zawieszenie władzy rodzicielskiej w razie wystąpienia tzw. „przemijającej przeszkody”, czyli np. kiedy rodzic wyjeżdża za granicę, odbywa karę pozbawienia wolności, długotrwale przebywa w zakładzie leczniczym (w związku z chorobą psychiczną, leczeniem uzależnień). Zawieszenie zostaje uchylone, gdy ustanie przyczyna uniemożliwiająca wykonywanie władzy rodzicielskiej.

OPIEKA PRAWNA

Gdy rodzice nie żyją, nie są znani lub nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych, gdy zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej lub gdy ich władza została zawieszona, nad dzieckiem ustanawia się opiekę prawną.

Nie ustanawia się opieki prawnej, jeżeli masz choć jednego z rodziców, któremu w świetle prawa przysługuje władza rodzicielska.

Do obowiązków opiekuna prawnego należy sprawowanie opieki nad Tobą i Twoim majątkiem. Nad opiekunem nadzór pełni sąd rodzinny i nieletnich. Jeżeli np. odziedziczyłeś/ęś mieszkanie po swoich rodzicach, to opiekun prawny nie może sprzedać go bez zgody sądu rodzinnego i nieletnich. Gdyby sąd wydał taką zgodę, mieszkania nie może nabyć sam opiekun ani jego małżonek. Taka zasada ma przeciwdziałać nadużyciom finansowym wobec Ciebie. Do obowiązków opiekuna prawnego należy także składanie w sądzie pisemnego sprawozdania dotyczącego Twojej sytuacji (np. jaki jest Twój stan zdrowia, jak się uczysz itp.). Termin składania sprawozdania wyznacza sąd

rodzinny i nieletnich. Przeważnie jest to raz w roku.

W przypadku braku opiekuna prawnego bądź w sytuacji, kiedy nie można się z nim skontaktować, a decyzje wobec Ciebie wymagają jego zgody, rozstrzyga zawsze sąd rodzinny i nieletnich.

➔ Wybrane rodzaje pieczy zastępczej

Rodzinne formy opieki zastępczej:

— **rodzina zastępcza spokrewniona** - jeżeli jest to możliwe, możesz mieszkać z osobami z najbliższej rodziny, dziadkami czy starszym rodzeństwem;

— **rodzina zastępcza niespokrewniona** - gdy nie masz możliwości mieszkania z najbliższą rodziną, możesz przebywać pod opieką osób Ci nieznanych, ale przygotowanych do pełnienia roli opiekunów zastępczych. Są dwa typy rodziny zastępczej niespokrewnionej - zawodowa i niezawodowa.

— **rodzinny dom dziecka** – w rodzinnym domu dziecka może przebywać jednocześnie nie więcej niż ośmioro dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność, przebywając w pieczy zastępczej. W takich domach często przebywają rodzeństwa, których nie powinno się rozdzielać, umieszczając je w pieczy zastępczej.

Instytucjonalne formy opieki zastępczej:

- **placówka opiekuńczo-wychowawcza** (tzw. „dom dziecka”) - zapewnia dzieciom całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- **placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego** – jest to forma zbliżona do rodzinnego domu dziecka.

Opieka zastępcza to odpowiedzialne zadanie, dlatego opiekunów zastępczych wspierają inne osoby przygotowane do udzielania pomocy, np. koordynatorzy pieczy zastępczej i rodziny pomocowe. Może być to wsparcie w codziennych obowiązkach, pomoc w opiece nad dziećmi, w terapii czy nauce.

Jak długo trwa piecza zastępcza

Opieka zastępcza z założenia ma charakter czasowy – jest prowadzona do momentu, kiedy Twoi rodzice pokonają przeszkody, które uniemożliwiały im wychowywanie Ciebie i będą mogli z powrotem sami przejąć nad Tobą opiekę. Aby tak się stało, potrzebna jest pomoc specjalistów, którzy pomogą Twoim rodzicom uporać się z problemami, a Tobie - odnaleźć się w tym czasie w nowej sytuacji. Wszystkie osoby, które wspierają Twoją rodzinę powinny dążyć do jej zjednoczenia i do tego, abyś mógł/mogła wrócić do domu.

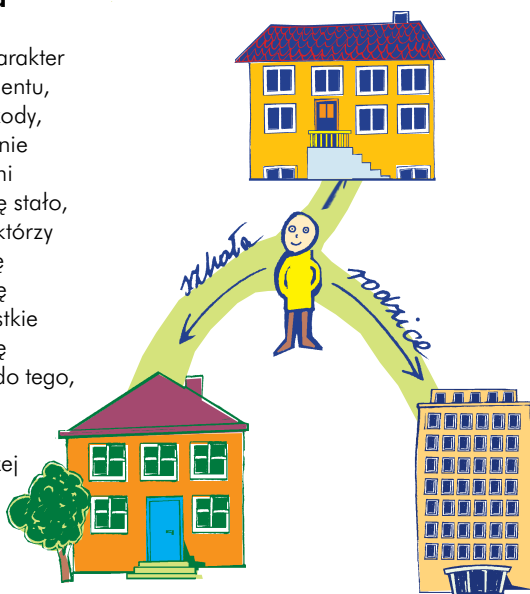
Czas przebywania w pieczy zastępczej może trwać od kilku tygodni nawet do kilkunastu lat, jeśli powrót dziecka do domu nie jest możliwy.

Jeśli jesteś w opiece zastępczej, to Twoi rodzice najczęściej mają ograniczoną władzę rodzicielską lub są jej pozbawieni. Jeśli Twoi rodzice są pozbawieni władzy rodzicielskiej, to masz wtedy szansę

na przysposobienie, czyli adopcję. Adopcja oznacza, że zgodnie z prawem stajesz się dzieckiem swoich adopcyjnych rodziców.

Standardy (normy) opieki zastępczej w Polsce

Umieszczając Cię w pieczy zastępczej, zawsze należy brać pod uwagę Twoją **indywidualną sytuację**, a więc znaleźć dla Ciebie najbardziej odpowiednią formę opieki. Najlepiej rodzinną. Dobrze, gdyby znajdowała się ona najbliżej miejsca zamieszkania Twoich rodziców, tak abyś miał/a możliwość uczęszczania do swojej szkoły, utrzymywania kontaktu z rodzicami i rodziną, a także z kolegami i koleżankami.

Ważne jest także uwzględnienie Twoich potrzeb, jeśli masz specjalne wymagania ze względu na stan zdrowia, niepełnosprawność czy problemy z zachowaniem.

Przebywając w pieczy zastępczej, masz prawo do kontaktów z rodzicami i rodzeństwem, a jeżeli sąd postanowi umieścić w pieczy również Twoje rodzeństwo, z zasady masz prawo do przebywania z nim w jednej rodzinie zastępczej lub placówce. Jeżeli zaś przebywanie z rodzeństwem jest dla Ciebie z jakiegoś powodu niekorzystne bądź niebezpieczne, wciąż masz prawo utrzymywać z nim kontakty, o ile sąd nie postanowi inaczej.

Utrzymywanie kontaktów nie zawsze jest możliwe osobiście. Możesz wówczas telefonować, pisać e-maile i listy, korzystać z komunikatorów elektronicznych (np. Skype, Facebook czy Nasza klasa). Zanim zostaniesz umieszczony/a w pieczy zastępczej, musisz być odpowiednio przygotowany/a i poinformowany/a o tym, gdzie będziesz umieszczony/a i, jeżeli to możliwe, na jak długo.

➔ Zadania opiekunów zastępczych

Opiekunowie zastępczy powinni otoczyć Cię codzienną opieką i wsparciem, pomagać Ci w codziennych obowiązkach i rozwijaniu problemów oraz doradzać w sprawach dla Ciebie ważnych. Powinni traktować Cię w taki sposób, aby było

Ci dobrze w nowym środowisku, żebyś czuł/a się szanowany/a i ważny/a. Zadaniem opiekunów jest także zapewnienie Ci dostępu do opieki lekarskiej, opieka nad Tobą w razie choroby i złego samopoczucia, zapewnienie Ci możliwości kontynuowania nauki, pomoc w wyrównywaniu braków szkolnych i nadrobianiu zaległości. Jednocześnie opiekunowie powinni umożliwić Ci rozwijanie Twoich uzdolnień i zainteresowań, poświęcać Ci możliwie najwięcej czasu i zadbac, abyś czuł/a się u nich bezpiecznie. Muszą także szanować Twoją prywatność, religię i potrzebę kontaktu z rówieśnikami. Powinni też umożliwiać Ci kontakt z rodzicami oraz innymi osobami bliskimi, chyba że sąd ograniczy Twoim rodzicom możliwość kontaktów z Tobą.

➔ Prawa dziecka w opiece zastępczej

Twoje prawa w czasie przebywania pod opieką opiekunów zastępczych są takie same jak prawa dzieci wychowywanych przez rodziców biologicznych. Prawa dzieci i młodzieży żyjących na całym świecie zapisane są bowiem w *Konwencji o prawach dziecka* Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jest to międzynarodowy dokument przyjęty przez wiele krajów, w tym Polskę. Ważnym prawem, z uwagi na temat tego rozdziału, jest prawo wynikające z artykułu 20 tej Konwencji, który stanowi:

„Dziecko, które nie może mieszkać ze swoimi rodzicami, ma prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa”.

Pamiętaj! Jeśli sąd podejmie decyzję o umieszczeniu Cię poza rodziną i przebywasz w opiece zastępczej, przysługują Ci wszystkie prawa dziecka, o których pisaliśmy w rozdziale pt. *Prawa dziecka*.

Oto prawa, które szczególnie dotyczą Cię, jeśli dorastasz w opiece zastępczej (wynikają one z artykułu 4 *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*)

1

Prawo do powrotu do rodziny

Osoby, które się Tobą opiekują, powinny działać tak, aby jak najszybciej umożliwić Ci powrót do domu. Pamiętaj, że umieszczenie Cię poza rodziną powinno mieć charakter czasowy, do momentu kiedy Twój rodzice będą w stanie odpowiednio się Tobą zająć.

2

Prawo do utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami

Masz prawo utrzymywać możliwie bezpośrednie kontakty ze swoimi rodzicami, rodzeństwem i członkami dalszej rodziny, babcią, dziadkiem, wujkiem, cicią i kuzynami, o ile te kontakty nie są dla Ciebie szkodliwe i zakazane przez sąd.

3

Prawo do stabilnego środowiska wychowawczego

Masz prawo, aby nowe środowisko zastępcze i zastępczy opiekunowie zmieniali się jak najrzadziej. Ważne, abyś nie tracił/a kontaktu z rówieśnikami, których już poznałeś/aś, a Twoje nowe miejsce pobytu było możliwie najbliższe domu rodzinnego.

4

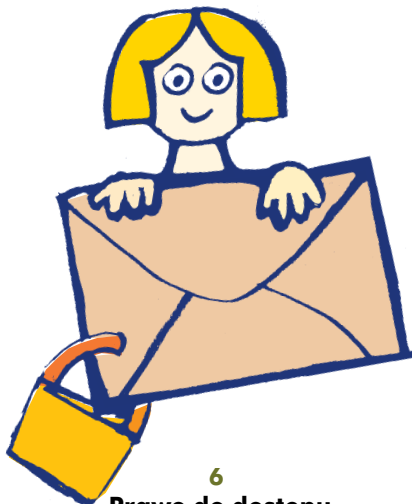
Prawo do wyrażania opinii w sprawach, które Cię dotyczą, odpowiednio do Twojego wieku i stopnia dojrzałości

Masz prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach, które Cię dotyczą, stosownie do swojego wieku i dojrzałości. W każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym Ciebie powinienś/powinnaś mieć możliwość wypowiadania się bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela (rodzica bądź opiekuna prawnego).

5

Prawo do poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej, poszanowania prywatności

Ochrona Twojej prywatności polega na ochronie tajemnicy korespondencji, informacji dotyczących Twojej sytuacji rodzinnej i jej przeszłości. Aktualnie, w czasach wszechobecnego Internetu i łatwości dostępu do informacji, masz prawo do ochrony Twojego wizerunku w przekazach medialnych (reportażach, artykułach prasowych oraz Internecie). Masz też prawo zachować swoją odrębność etniczną, kulturową, językową i religijną.

6

Prawo do dostępu do informacji dotyczących Twojego pochodzenia

Prawo to łączy się z poczuciem tożsamości – świadomością swojego pochodzenia. Masz prawo, aby Twój opiekunowie wyrażali się z szacunkiem o Twojej rodzinie i przeszłości.

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych, np. domach dziecka, obowiązuje dodatkowo wewnętrzny regulamin, który reguluje zakres praw i obowiązków wychowanków. Zasady w nim opisane powinny być zawsze spójne i zgodne z prawami dziecka przedstawionymi w tym rozdziale.

Prawa dziecka umieszczanego w opiece zastępczej szczegółowo wymieniają następujące akty prawne:

*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy,
Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.*

Więcej informacji na temat adopcji znajdziesz w rozdziale

➔ *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.*

Więcej informacji na temat Konwencji o prawach dziecka znajdziesz w rozdziale ➔ *Prawa dziecka.*

Autorką rozdziału jest Anna Wójcik.

Jestem politologiem ze specjalizacją prawno–kryminologiczną, absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego, mediatorką rodzinną, czasowo konsultantką Fundacji Robinson Crusoe. Wiele lat pracowałam w Biurze Rzecznika Praw Dziecka, starając się pomagać dzieciom i wspierać je, a także chronić ich prawa. Przedmiotem mojego szczególnego zainteresowania jest prawo rodzinne obejmujące sprawy związane z władzą rodzicielską i kontaktami z dzieckiem, a także zastępczymi formami opieki, zagadnieniem adopcji i mediacji rodzinnej. Uczestniczyłam w interwencjach

i wizytacjach, kiedy prawa dzieci były naruszane. Przygotowywałam wystąpienia generalne Rzecznika Praw Dziecka. Aktualnie z ogromną przyjemnością zajmuję się przygotowaniem kandydatów do pełnienia roli rodziców adopcyjnych i poszukiwaniem rodzin dla dzieci, które nie mogą być wychowywane przez swoich biologicznych rodziców. Praca ta daje mi radość i satysfakcję, a w równej mierze uczy pokory. Jednak moją najwyższą wartością jest moja rodzina – mąż Ambroży i dzieci, Inga i Miłosz. Jestem przekonana, że każdego dnia należy doceniać to, co mamy, a w życiu szukać dobrych stron. Lubię podróżować, odkrywać nowe miejsca i kosztować kultury innych narodów. Od kilku miesięcy realizuję swoje odwieczne marzenie – uczyć się gry na pianinie!

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = *tak*

Czy wiesz, jakie prawa gwarantuje Ci konstytucja?	
Czy wiesz, co zrobić, żeby uzyskać dowód osobisty?	
Czy wiesz, jak wnieść pozew o alimenty?	
Czy wiesz, co zrobić, jeśli otrzymasz spadek?	
Czy wiesz, czym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

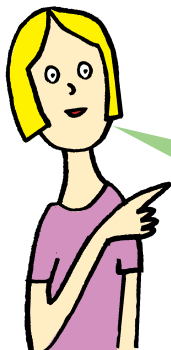
Wygłąda na to, że prawa i obowiązki osoby dorosłej to dla Ciebie „czarna magia”. Przeczytaj ten rozdział jak najszybciej!

3-4

Wkraczasz w dorosłość ze sporą wiedzą o swoich prawach. Przeczytaj ten rozdział, aby dowiedzieć się jeszcze więcej.

5

Wygłąda na to, że poruszanie się w gąszczu przepisów nie sprawia Ci trudności! Aby poczuć się jeszcze pewniej, przeczytaj ten rozdział.

W życiu każdego młodego człowieka przychodzi taki moment, że chciałby już być dorosły. Gdy jednak zastanowimy się, co to znaczy być dorosłym, jakie skutki niesie uzyskanie pełnoletności, wizja ta może budzić pewien niepokój i niepewność. „Czy poradzę sobie z nowymi prawami i obowiązkami?”. Powinieneś/powinnaś wiedzieć, że osoby dorosłe też czasami nie wiedzą, jak postąpić w danej sytuacji. Nie pozostaje im wówczas nic innego, niż poszukać konkretnych informacji na temat sposobów rozwiązania problemu lub zwrócić się o pomoc do innych osób. Na progu dorosłego życia możesz spodziewać się trudnych i nowych dla Ciebie sytuacji. Na pewno warto mieć pomysł, jak sobie z nimi poradzić.

W tym rozdziale omówimy najczęstsze sytuacje, w jakich możesz się znaleźć i podpowiemy, jak się wtedy zachować lub gdzie szukać pomocy w rozwiązaniu trudności.

KONSTYTUCJA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (zwana też „ustawą zasadniczą” albo po prostu „konstytucją”) to najważniejszy akt prawny naszego kraju. Jest to zbiór przepisów dotyczących ustroju państwa i zasad, jakie w nim obowiązują, a także obowiązków władz publicznych oraz praw i obowiązków obywateli. Wszystkie inne akty prawne (np. ustawy i rozporządzenia) muszą być zgodne z konstytucją. Na straży tej zgodności stoi Trybunał Konstytucyjny.

Prawa i wolności

Twoje najważniejsze prawa możesz znaleźć w drugim rozdziale konstytucji, pt. *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*. Są wśród nich:

- **równość obywateli**, w tym równość wobec prawa bez względu na płeć, urodzenie, rasę, narodowość, wykształcenie, zawód i wyznanie;
- zagwarantowanie obywatelom **wolności i praw osobistych**, np. prawa do sprawiedliwego procesu, wolności sumienia i religii czy prawa do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami;
- zagwarantowanie **praw obywatelskich**, w tym:
 - **politycznych** – np. prawa do uczestniczenia w zgromadzeniach publicznych, wolności zrzeszania się, prawa do decydowania o władzy państwowej poprzez uczestnictwo w wyborach, prawo do składania petycji i skarg na działanie przedstawicieli władzy;
 - **ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych** – np. prawa do własności, dziedziczenia, prawa do nauki (obowiązek szkolny do ukończenia 18 roku życia), prawa dostępu do dóbr kultury (np. zabytków i bibliotek).

Ochrona praw i wolności

Konstytucja RP określa też, w jaki sposób państwo chroni zagwarantowane w niej wolności i prawa. Jako obywatel/ka masz prawo do:

- niezawisłego, dwuinstancyjnego i bezstronnego sądu - dwuinstancyjność oznacza, że jeśli w Twojej sprawie jakiś sąd (nazywany sądem pierwszej instancji) wydał orzeczenie, z którym się nie zgadzasz, masz możliwość odwołać się od tej decyzji do sądu odwoławczego, czyli sądu drugiej instancji;
- zaskarżania orzeczeń i decyzji; złożenia skargi do Trybunału Konstytucyjnego lub/i wniosku do Rzecznika Praw Obywatelskich o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Obowiązki

Konstytucja RP wymienia także **obowiązki obywatela** względem państwa.

Wśród nich są m.in.:

- konieczność przestrzegania prawa,
- konieczność ponoszenia ciężarów

i świadczeń publicznych, np. obowiązek odprowadzania podatku od dochodów (PIT),
— obrona Ojczyzny.

Dowód osobisty

Aby korzystać z wolności i praw, które gwarantuje Ci konstytucja, musisz posiadać dokument tożsamości, czyli dowód osobisty. Po skończeniu 18 roku życia masz obowiązek posiadać dowód osobisty, który umożliwia zidentyfikowanie Cię na podstawie numeru PESEL. Jak uzyskać dowód?

Krok 1.

Składasz odpowiedni formularz, czyli *Wniosek o wydanie dowodu osobistego*. Formularz możesz pobrać w urzędzie gminy lub dzielnicy w wydziale spraw obywatelskich albo pobrać ze strony internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych: www.msw.gov.pl. Wypełniony wniosek musisz **złożyć osobiście** do urzędu gminy, na terenie której jesteś na stałe zameldowany/a. Jeśli nie masz meldunku stałego, zgłoś się do gminy, gdzie byłeś/aś po raz ostatni zameldowany/a na pobyt stały. Jeśli masz trudność z ustaleniem właściwego urzędu gminy, zgłoś się do Urzędu Dzielnicy Warszawa-Śródmieście - tam powinny zgłaszać się osoby z całej Polski, które mają taką trudność.

Krok 2.

Do wniosku dołączasz:

- dwie jednakowe fotografie o wymiarach 35 x 45 mm (pamiętaj, aby powiedzieć w zakładzie fotograficznym, że muszą to być zdjęcia do dowodu osobistego);
- odpis skrócony aktu urodzenia (jeżeli nie zawarłeś/aś małżeństwa). Jeśli nie masz aktu urodzenia, to możesz go otrzymać w urzędzie stanu cywilnego właściwym dla Twojego miejsca urodzenia. Np. jeśli urodziłeś/aś się w szpitalu położniczym na terenie

dzielnicy Warszawa-Wola, to swój akt urodzenia uzyskasz w Urzędzie Stanu Cywilnego Dzielnicy Warszawa-Wola;
— odpis skrócony aktu małżeństwa (jeśli zawarłeś/aś związek małżeński).

Krok 3.

Po odbiór dowodu osobistego musisz zgłosić się osobiście. Dowód wydawany jest bezpłatnie w terminie do 30 dni od daty złożenia wniosku.

PRAWA I OBOWIĄZKI PUBLICZNE

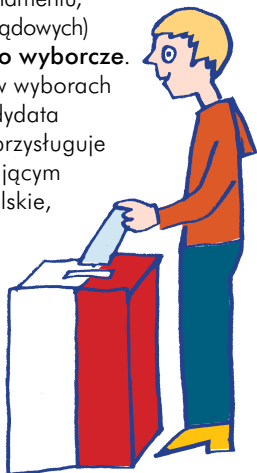
Prawa publiczne to:

- czynne i bierne prawo wyborcze,
- prawo do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, czyli bycia zawodowym sędzią lub ławnikiem,
- prawo do pełnienia funkcji w organach i instytucjach państwowych, instytucjach samorządu terytorialnego i zawodowego,
- prawo uzyskiwania stopni wojskowych, orderów, odznaczeń i tytułów honorowych.

➡ Czynne prawo wyborcze

W Polsce prawo do udziału w głosowaniu (np. w wyborach Prezydenta RP, wyborach do parlamentu, wyborach samorządowych) to **czynne prawo wyborcze**.

Oddanie głosu w wyborach na swojego kandydata lub kandydatkę przysługuje osobom posiadającym obywatelstwo polskie, które najpóźniej w dniu wyborów kończą 18 lat, nie są pozbawione praw publicznych i nie są osobami ubezwłasnowolnionymi.

Osoba ubezwłasnowolniona to osoba, która z powodu choroby psychicznej, niepełnosprawności intelektualnej lub choroby alkoholowej została uznana przez sąd za niezdolną do dokonywania w swoim imieniu czynności prawnych.

W związku z tym orzeczeniem sąd ustanawia dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie opiekuna prawnego, który będzie ją reprezentować we wszystkich sprawach.

➡ Bierne prawo wyborcze

To prawo do kandydowania np. w wyborach do Sejmu RP, Senatu RP lub na urząd Prezydenta RP. Bierne prawo wyborcze ma każdy obywatel RP, który posiada czynne prawo wyborcze i spełnia inne wymogi np. dotyczące wieku i miejsca zamieszkania. Szczegółowe informacje o organizacji i zasadach udziału w wyborach można

znaleźć na oficjalnej stronie Państwowej Komisji Wyborczej: www.pkw.gov.pl. Informacje o siedzibach poszczególnych obwodów głosowania możesz uzyskać w urzędzie gminy, w której jesteś zameldowany/a.

➡ Obowiązek obrony Ojczyzny - kwalifikacja wojskowa

1 stycznia 2010 r. w Polsce przestał funkcjonować obowiązkowy pobór do wojska. Obecnie funkcjonuje armia zawodowa (Profesjonalne Siły Zbrojne). Zgodnie z konstytucyjną zasadą równości obywateli, żołnierzem zawodowym może być zarówno kobieta, jak i mężczyzna. W sytuacjach kryzysowych armia zawodowa może być wzmocniona przez Narodowe Siły Rezerwowe (NSR) utworzone z żołnierzy rezerwy, z którymi zostały zawarte kontrakty na ochotnicze pełnienie służby wojskowej w ramach NSR. Wojsko Polskie przygotowało dla młodych ludzi zainteresowanych podpisaniem takich kontraktów ofertę odbycia służby przygotowawczej, która może trwać od 4 do 6 miesięcy, w zależności od stopnia wojskowego, na jaki chce się kształcić kandydat/ka. Jeśli zdecydujesz się na ochotnicze pełnienie służby wojskowej w ramach NSR, w trakcie odbywania służby przygotowawczej otrzymasz żołd, czyli wynagrodzenie (około 1000 zł brutto). Więcej informacji na temat przeszkolenia wojskowego w ramach służby przygotowawczej znajdziesz w Wojskowej Komendzie Uzupełnień (WKU). Adresy WKU znajdziesz na stronie Ministerstwa Obrony Narodowej: www.mon.gov.pl.

➡ Obowiązek podatkowy dla osób fizycznych (PIT)

Jeśli pracujesz i zarabiasz pieniądze na terytorium Polski, to masz obowiązek odprowadzania podatku.

Uwaga! Jeśli nie masz dochodu, nie składasz deklaracji podatkowej.

Podatek to określona część dochodu, jaki uzyskujesz. Twój podatek, razem z podatkami innych osób, trafia do budżetu państwa. Budżet to pula pieniędzy przekazana przez wszystkich obywateli i obywatelki, która jest przeznaczana na pokrycie kosztów funkcjonowania państwa.

Z budżetu opłacane są m.in. funkcjonowanie szkół, szpitali i sądów, budowa dróg czy działanie instytucji publicznych (np. domów dziecka i ośrodków pomocy społecznej). Jeśli pracujesz „na czarno” i nie płacisz podatku, nie dokładasz się do budżetu, czyli wspólnej „kasy”. Przez to jest mniej pieniędzy na sfinansowanie instytucji i działań, z których wszyscy korzystamy.

➡ Składanie zeznania podatkowego

Jeśli zarabiasz, raz na rok masz obowiązek złożyć zeznanie podatkowe, czyli rozliczyć się w urzędzie skarbowym z podatku,

który płaciłeś/eś w ciągu roku. Dzięki temu urząd sprawdzi, czy zapłaciłeś/eś odpowiednią kwotę podatku.

Dochodu nie stanowią:

- alimenty,
- świadczenia z tytułu usamodzielniania (pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie),
- świadczenia z pomocy społecznej (zasiłki celowe lub okresowe i inne).

Oznacza to, że otrzymując takie świadczenie, nie musisz rozliczać się z nich w urzędzie skarbowym.

Aby rozliczyć się z urzędem skarbowym:

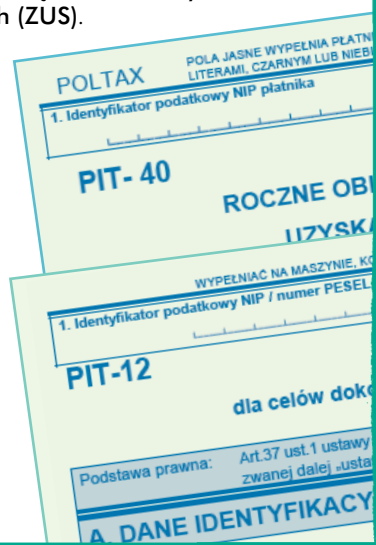
- jeśli nie prowadzisz działalności gospodarczej (jednoosobowej lub firmy), do złożenia PIT- u wystarczy Ci numer PESEL;
- jeśli prowadzisz działalność gospodarczą do złożenia rozliczenia musisz posiadać NIP (Numer Identyfikacji Podatkowej), składający się z kombinacji 10 cyfr. Po NIP zgłoś się do naczelnika urzędu skarbowego.

Jeśli otrzymujesz rentę rodzinną, rozliczenia z urzędem skarbowym dokona za Ciebie Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS).

Otrzymasz wtedy od ZUS-u PIT-40.

ZUS rozliczy Cię z urzędem skarbowym tylko w sytuacji, kiedy renta rodzinna jest Twoim jedynym dochodem i w danym roku kalendarzowym nie zamierzasz skorzystać z żadnych odliczeń. W tym celu do 10 stycznia musisz złożyć w ZUS-ie Oświadczenie dla celów dokonania rocznego rozliczenia podatku dochodowego (PIT-12). Wówczas do końca lutego ZUS ma obowiązek sporządzić dla Ciebie PIT-11 (Informacja o dochodach oraz pobranych zaliczkach na podatek dochodowy).

W innym wypadku (np. jeśli oprócz renty rodzinnej w danym roku miałeś/aś inne źródła dochodu) musisz sam/a dokonać rozliczenia podatku dochodowego.

Warto dowiedzieć się, jakie w danym roku podatkowym obowiązują **ulgi podatkowe** oraz jakiej są wysokości (np. ulga rehabilitacyjna dla osób, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności, ulga za korzystanie z Internetu lub ulga prorodzinna z tytułu posiadania i wychowywania małoletnich dzieci). Warto także sprawdzić, w jaki sposób należy udokumentować prawo do ich odliczenia. Więcej informacji o składaniu PIT-u znajdziesz na stronie internetowej: www.pit.pl, a także w rozdziale 6 tego przewodnika, pt. *Kontakt z instytucjami i urzędami*.

pracownikiem a pracodawcą, spór między bankiem, który udzielił Ci kredytu a Tobą, gdy nie spłacasz rat kredytu, spór między rodzicami dotyczący sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej nad wspólnym dzieckiem), właściwy będzie odpowiedni wydział sądu rejonowego lub okręgowego.

➔ Pełna zdolność do czynności prawnych

Gdy ukończysz 18 lat, nie tylko zaczynasz korzystać z przysługujących Ci praw obywatelskich, ale również nabywasz **pełną zdolność do czynności prawnych**. Oznacza to, że możesz we własnym imieniu nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, np. uzyskać kredyt z banku. Pamiętaj, że dokonana przez Ciebie czynność jest ważna i rodzi określone w prawie i umowie konsekwencje, np. uprawnia bank do podjęcia czynności egzekucyjnych w przypadku nieterminowego spłacania przez Ciebie rat („egzekucja” oznacza tu ściąganie długu od osoby zadłużonej, czyli od Ciebie).

DOCHODZENIE SWOICH PRAW

W przypadku gdy dwie strony sporu (konfliktu) nie są w stanie dojść do porozumienia lub gdy wynika to z przepisów prawa (np. w sprawie o rozwód lub zaprzeczenie ojcostwa, w której nie jest możliwe zawarcie ugody), konieczny jest udział sądu. W zależności od dziedziny i wartości sporu (np. spór między

Sądy rejonowe i okręgowe zwykle posiadają wydziały:

- cywilny,
- karny,
- rodzinny i nieletnich,
- pracy i ubezpieczeń społecznych,
- ksiąg wieczystych.

Najczęściej po uzyskaniu pełnoletności przez wychowanków pieczy zastępczej zachodzi konieczność uregulowania w sądzie spraw związanych z alimentami wobec nich lub dotyczących ich majątku osobistego.

➔ Alimenty (wydział rodzinny i nieletnich w sądzie rejonowym)

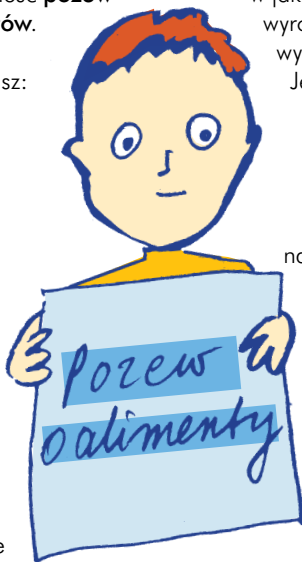
Każdy, kto pozostaje w niedostatku, może wnieść **pozew o alimenty** od osób zobowiązanych do alimentacji. Osoby zobowiązane do alimentacji to **krewni w linii prostej**, czyli dziadkowie, rodzice, dzieci i rodzeństwo. Np. gdybyś chciał/a wystąpić do sądu z pozwem o alimenty, to w pierwszej kolejności obowiązek alimentacyjny ciąży na Twoich rodzicach, nawet gdy byli oni pozbawieni wobec Ciebie władzy rodzicielskiej. W następnej

kolejności sąd sprawdza, czy możliwe jest zasądzenie alimentów na Ciebie od Twoich dziadków ze strony mamy/taty lub Twojego dorosłego i samodzielnego finansowo rodzeństwa.

Jeśli jesteś osobą pełnoletnią, kontynuujesz naukę, nie jesteś w stanie samodzielnie się utrzymać i nie posiadasz własnego majątku, powinieneś/powinnaś wystąpić z pozwem o ustalenie alimentów od Twoich rodziców do wydziału rodzinnego i nieletnich w sądzie rejonowym w miejscu, gdzie mieszkasz. Jeśli kiedykolwiek wcześniej zostały już ustalone alimenty na Ciebie od rodzica/ów, możesz wnieść **pozew o podwyższenie alimentów**.

W pozwie o alimenty musisz:

- podać dane sądu, do którego kierujesz pozew;
- podać swoje dane (imię i nazwisko, adres zamieszkania lub/i adres do korespondencji);
- podać dane osób zobowiązanych do łożenia na Twoje utrzymanie;
- wskazać, że występujesz o nałożenie na osoby zobowiązane obowiązku alimentacyjnego w określonej przez Ciebie wysokości (należy podać konkretną kwotę);
- prosić sąd o zabezpieczenie Twojego roszczenia, czyli ustalenie alimentów „tymczasowych”. Pamiętaj, że należy wskazać konkretną kwotę „tymczasowych” alimentów, o jaką występujesz.

Przykładowy wzór pozwu o alimenty składanego przez dorosłe dziecko, np. wychowanka pieczy zastępczej przeciwko rodzicowi do sądu rodzinnego znajdziesz na stronie 26.

Postępowanie o ustalenie obowiązku alimentacyjnego (lub podwyższenie zasądzonych wcześniej alimentów) jest dla Ciebie bezpłatne, jeśli to Ty wnosisz pozew.

Po wydaniu orzeczenia przez sąd musisz zgłosić się do sekretariatu wydziału, który prowadzi to postępowanie i odebrać odpis orzeczenia. Na rozprawie, na której zapadło orzeczenie, sąd pouczy Cię, w jakim terminie możesz odebrać wyrok alimentacyjny z sekretariatu wydziału.

Jeśli sprawa odbyła się bez Twojego udziału, to takie informacje uzyskasz telefonicznie lub osobiście w sekretariacie wydziału. Jeśli sąd wydał orzeczenie na posiedzeniu niejawnym (czyli bez obecności/wzywania stron), wówczas sąd doręcza to orzeczenie stronom postępowania. Pamiętaj, że w sprawach o alimenty dopuszczalna jest tzw. **egzekucja komornicza**. Oznacza to, że jeśli osoba zobowiązana przez sąd, żeby płacić Ci alimenty, nie robi tego,

możesz zwrócić się do komornika sądowego z wnioskiem o to, by wyegzekwował (czyli „ściągnął”) należne Ci alimenty od tej osoby. Aby to uczynić, musisz z sekretariatu wydziału odebrać odpis orzeczenia z klauzulą wykonalności i następnie złożyć go u komornika sądowego wraz z wnioskiem o wszczęcie egzekucji. Informację o siedzibach komorników sądowych uzyskasz w sekretariatach wydziałów cywilnych lub rodzinnych sądu rejonowego.

Miejscowość, **dnia**
(wpisz tu nazwę miejscowości, w której
znajduje się sąd, do którego piszesz)

Sąd Rejonowy w
Wydział . . . **Rodzinny i Nieletnich**
(w miejsce kropek wpisz numer wydziału,
do którego kierujesz pismo)

Powód/-ka: (Twoje imię i nazwisko)
zam. (Twój adres zamieszkania)
Pozwana/-y: (imię i nazwisko rodzica)
zam. (adres zamieszkania rodzica)

Pozew o alimenty z wnioskiem o zabezpieczenie powództwa

Wnoszę o:

1. Zasądzenie od pozwanego/ej (imię i nazwisko pozwanego/ej)
na rzecz powódki/powoda (Twoje imię i nazwisko) alimentów
w wys. złotych miesięcznie płatnych do dnia 10 każdego miesiąca
z góry z ustawowymi odsetkami w razie zwłoki w płatności.
2. Zabezpieczenie powództwa przez zobowiązanie pozwanej/ego
(imię i nazwisko pozwanego/ej) do uiszczenia na rzecz powódki/powoda
. (Twoje imię i nazwisko) kwoty złotych miesięcznie
do dnia 10 każdego miesiąca z góry do czasu ukończenia sporu.

Uzasadnienie:

Urodziłam/em się dnia (dzień, miesiąc i rok Twoich urodzin) roku
w (nazwa miejscowości, w której się urodziłeś/aś). Jestem synem/córką
pozwanego/ej. Od roku byłam/em wychowanką/wychowankiem
(nazwa formy pieczy zastępczej, w której przebywałeś/aś).

Dowód: skrócony akt urodzenia powódki/powoda (Twoje imię i nazwisko)

Aktualnie jestem osobą usamodzielnianą i (tu napisz, z jakiej pomocy
dla osób usamodzielnianych korzystasz). Ponadto kontynuuję naukę w
(nazwa i adres szkoły, do której uczęszczasz) i z tego powodu nie mogę podjąć
pracy zarobkowej.

Dowód: zaświadczenie ze szkoły/uczelni lub powiatowego centrum pomocy
rodzinie.

Moje miesięczne koszty utrzymania średnio wynoszą: (wpisz średnią
kwotę). W tym na: żywność zł, ubrania zł, opłaty za np. wynajem

mieszkania zł, lekarstwa zł i inne (wymień wszystkie rodzaje wydatków, jakie ponosisz co miesiąc).

Dowód: zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia, rachunki za leki, inne rachunki.

Wobec powyższego żądanie wyrażone w pozwie, jak i wniosek o zabezpieczenie powództwa, są w pełni uzasadnione.

.....
Podpis powódki/powoda (czyli Twój)

Załączniki:

1. Skrócony odpis aktu urodzenia powódki/powoda
2. Zaświadczenie ze szkoły/uczelni
3. Zaświadczenie z powiatowego centrum pomocy rodzinie o statusie osoby usamodzielnianej i wysokości świadczonej pomocy
4. Inne zaświadczenia/kopie rachunków potwierdzające ponoszone wydatki
5. Odpis pozwu
6. Kserokopie załączników

Rozliczenie opieki (wydział rodzinny i nieletnich sądu rejonowego)

Jeśli sąd opiekuńczy ustanowił dla Ciebie opiekuna prawnego, kiedy byłeś małoletni/a, gdy skończysz 18 lat, sąd wezwie Twojego opiekuna do złożenia sprawozdania z tego, jak zarządzał Twoim majątkiem (np. czy dobrze dysponował Twoją rentą rodzinną, zarządzał Twoim mieszkaniem lub innymi nieruchomościami itp.). Twój opiekun prawny po zakończeniu sprawowania opieki może wystąpić do sądu rodzinnego o przyznanie mu wynagrodzenia za pełnienie nad Tobą opieki. Jeśli posiadasz własny majątek, sąd może przyznać Twojemu opiekunowi wynagrodzenie z Twojego majątku. Jeśli nie posiadasz własnego majątku, sąd poleci wypłacenie wynagrodzenia ośrodkowi pomocy społecznej. Sąd, rozważając zasadność przyznania opiekunowi wynagrodzenia, zbada nakład pracy opiekuna podczas sprawowania opieki (np. zarządzanie Twoim rachunkiem bankowym i mieszkaniem, występowanie o przyznanie renty rodzinnej). Jeśli sąd uzna roszczenia za zasadne, określi kwotę miesięcznego

wynagrodzenia dla Twojego opiekuna prawnego oraz czas, za jaki przyznaje wynagrodzenie. Maksymalna miesięczna kwota takiego wynagrodzenia na dzień 1 stycznia 2012 r. to 379 zł.

Postępowanie spadkowe (wydział cywilny sądu rejonowego)

Jeśli jesteś już pełnoletni/a i okaże się, że ktoś z Twoich bliskich, np. rodzic lub dziadek, zmarł i pozostawił po sobie majątek lub jego część, powinieneś/ powinnaś wystąpić do wydziału cywilnego sądu rejonowego, gdzie ostatnio zamieszkiwał zmarły z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po tej osobie. Możesz też wziąć udział w takiej sprawie, jeśli wniosek złożył inny spadkobierca. Orzeczenie sądu w sprawie spadku jest niezbędne, np. do załatwienia spraw związanych z mieszkaniem spółdzielczym lub własnościowym po osobie zmarłej. Prawo spółdzielcze mówi o tym, że w ciągu 12 miesięcy od śmierci członka spółdzielni mieszkaniowej należy wskazać osobę, która będzie uprawniona do ubiegania się o przyjęcie jej na członka danej spółdzielni.

Pamiętaj! Dochodząc przed sądem swoich praw do mieszkania, będziesz musiał/a ponieść związane z tym koszty sądowe, np. zapłacić opłatę sądową (dla sprawy dotyczącej spadku taka opłata wynosi 50 zł) czy opłacić koszty powołanego przez Ciebie biegłego.

Jeśli „przegrałeś/aś” sprawę, musisz liczyć się z koniecznością pokrycia kosztów działania Twojego przeciwnika w sprawie.

Jeśli nie jesteś w stanie ponieść kosztów sądowych, możesz wnioskować do sądu o zwolnienie Cię z ich ponoszenia. Do pisma musisz dołączyć wypełnione *Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej*. Druk takiego oświadczenia znajdziesz w sekretariacie każdego wydziału lub na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości: www.bjp.ms.gov.pl, w zakładce *Działalność*.

Przykładowy wzór wniosku o zwolnienie z kosztów sądowych i przyznanie adwokata/radcy prawnego w sprawie o spadek po zmarłej matce znajdziesz na stronie 30.

Historia Tomka

W moim mieście mało uwagi poświęca się sprawom młodzieży. Nie ma nawet miejsca, gdzie można „pośmigać” na desce. Widziałem, jak dzieciaki po szkole siedzą na ulicy, bo nie mają co robić. Pomyślałem: „a może zbudujemy skatepark?”. Poszedłem do urzędu gminy zapisać się na rozmowę z burmistrzem, ale w dniu spotkania okazało się, że jednak nie ma czasu spotkać się ze mną. Postanowiłem więc, że to ja się spotkam z burmistrzem. Następnego dnia stałem pod urzędem już od godz. 7.30 - pół godziny przed otwarciem. Kiedy burmistrz wchodził do budynku, podszedłem do niego i zgodził się ze mną porozmawiać. Opowiadałem mu, że młodzież nie ma gdzie jeździć na desce. Burmistrz posłuchał i obiecał wsparcie. Musiałem przedstawić swój pomysł radnym podczas sesji rady miejskiej i przygotować propozycję budżetu. Chodziłem na spotkania

radnych co miesiąc. Potem jeszcze zebrałem podpisy młodzieży w szkołach, żeby pomysł miał większe szanse. Razem z kolegami objechaliśmy wszystkie szkoły w okolicy i zebraliśmy 860 podpisów.

To zrobiło na radnych duże wrażenie i w końcu dali pieniądze. Od tamtego czasu minęły już dwa lata. Budowa skateparku rusza za rok, pochłonie 730 tys. zł. Znajomi mówią, że to wielki sukces.

Po tym wydarzeniu kilka lokalnych ugrupowań zaprosiło mnie, żebym startował w wyborach samorządowych z ich listy i został radnym w naszej gminie. Wystartowałem, ale nie zostałem wybrany. Może to nawet lepiej, bo w tym roku zdawałem maturę i mogłem spokojnie się do niej przygotować. Jeżeli czegoś się w życiu chce, ma się odrobinę determinacji, to można. Gdybym sam nie zainicjował budowy skateparku, dorośli do dzisiaj nie podjęliby tematu.

→ Dochodzenie swoich praw w postępowaniu administracyjnym

W Twoim codziennym funkcjonowaniu wiele zależy od różnych **decyzji administracyjnych**, np. czy pomoc społeczna przyzna Ci świadczenia, a gmina zapewni mieszkanie. Jeśli nie zgadzasz się z rozstrzygnięciem na Twoją niekorzyść, masz prawo odwołać się od decyzji zgodnie z zawartym w niej pouczeniem. W przypadku decyzji administracyjnych wydawanych przez jednostki samorządowe (gmina, powiat, samorząd województwa) możesz złożyć zażalenie, zażądać wznowienia lub stwierdzenia unieważnienia postępowania oraz odwołać się do **samorządowego kolegium odwoławczego**. Jeśli np. uzyskasz odmowną decyzję administracyjną wydaną przez powiatowe centrum pomocy rodzinie w sprawie przyznania Ci pomocy na usamodzielnienie, możesz w terminie wskazanym w pouczeniu (7 dni od dnia doręczenia decyzji liczone od dnia następnego) odwołać się do samorządowego kolegium odwoławczego.

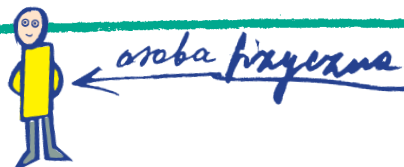

→ Rzecznik Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w *Konstytucji RP* i innych przepisach prawa. Rzecznik działa z urzędu (z własnej inicjatywy) lub na wniosek (np. złożony przez Ciebie). Bada, czy nastąpiło naruszenie prawa oraz zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej przez organy, organizacje albo instytucje zobowiązane do przestrzegania i realizacji wolności człowieka i obywatela. Robi to na wniosek osób fizycznych lub prawnych.

Osoba fizyczna to w prawie cywilnym określenie **człowieka** od chwili jego urodzenia do śmierci.

Osoba prawna to np. stowarzyszenie, fundacja, partia polityczna, związek zawodowy, czyli trwałe **zespolenie osób i środków materialnych** w celu realizacji określonych zadań.

Wniosek do RPO powinien zawierać następujące informacje:

- imię i nazwisko osoby wnioskującej,
- adres, na który należy kierować korespondencję,
- dokładne wskazanie, czego dotyczy sprawa oraz podanie argumentów wskazujących na naruszenie wolności lub prawa,
- niezbędne dokumenty (kopie lub odpisy), które skarżący posiada.

Wniosek kierowany do Rzecznika jest wolny od opłat. Może być przesłany do RPO w formie elektronicznej (e-mailem), pisemnej lub złożony ustnie (w czasie rozmowy z pracownikiem Biura RPO). Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich mieści się w Warszawie przy al. Solidarności 77, nr telefonu: (22) 551 77 00, e-mail: biurorzecznika@brpo.gov.pl.

Miejscowość, **dnia**
*(wpisz tu nazwę miejscowości,
w której znajduje się sąd,
do którego składasz wniosek)*

Wnioskodawca:
(Twoje imię i nazwisko)
zam.
(Twój adres zamieszkania)

Dot. sprawy: **Ns**/11

Sąd Rejonowy w
*(wpisz nazwę miejscowości, w której
znajduje się sąd, do którego piszesz)*
Wydział **Cywilny**
*(wpisz numer wydziału, do którego
kierujesz pismo)*

**Wniosek o zwolnienie z kosztów sądowych
wraz z wnioskiem o przyznanie adwokata/radcy prawnego z urzędu**

- 1) W imieniu własnym wnoszę o zwolnienie mnie z kosztów sądowych w sprawie o dział spadku po mojej zmarłej w dniu *(tu wpisz datę śmierci osoby, po której dostajesz spadek)* matce *(imię i nazwisko zmarłej osoby, po której dostajesz spadek),*
- 2) Ponadto proszę Sąd o przyznanie mi adwokata/radcy prawnego z urzędu, gdyż nie jestem w stanie sam/a zatrudnić adwokata, a sam/a nie jestem w stanie należycie reprezentować swych interesów w niniejszym postępowaniu.

Uzasadnienie:

Jestem spadkobiercą zmarłej *(imię i nazwisko zmarłej osoby, po której dostajesz spadek).*
Od 7 r.ż. wychowywałam/em się w rodzinie zastępczej, gdyż sąd ograniczył mojej matce władzę rodzicielską poprzez umieszczenie mnie w pieczy zastępczej. Obecnie mam 19 lat i jestem w procesie usamodzielniania - zamieszkuję nadal w rodzinie zastępczej i uczę się w *(wpisz nazwę szkoły, do której chodzisz).* Nie pracuję zarobkowo i nie posiadam dochodów, z powiatowego centrum pomocy rodzinie otrzymuję pomoc na *(napisz, jakiego rodzaju pomoc otrzymujesz).*
Nie mam stosownej wiedzy prawnej, by uporządkować sprawy majątkowe po swojej zmarłej matce. Dodatkowo sprawa jest skomplikowana, gdyż moja matka miała dzieci z dwóch związków nieformalnych i wszystkie dzieci były umieszczane w placówkach opiekuńczych. Nie posiadam żadnego kontaktu ze swoim przyrodnim rodzeństwem.

Z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po matce występowałam w moim imieniu mój opiekun prawny (napisz, kto był Twoim opiekunem prawnym, np. „rodzic zastępczy” i podaj jego imię i nazwisko). Jednakże ponieważ jestem już dorosły/a, ustanowiona przez sąd rodzinny opieka prawna wygasła.

W związku z tym proszę Sąd o zwolnienie mnie z kosztów sądowych w niniejszej sprawie i przyznanie mi adwokata z urzędu.

.....
Twój podpis

Załączniki:

1. Zaświadczenie z dn. ze szkoły
2. Zaświadczenie z powiatowego centrum pomocy rodzinie o usamodzielnianiu i przyznanej pomocy
3. Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania

Autorką rozdziału jest Alina Prusinowska-Marek.

Z wykształcenia jestem profilaktykiem społecznym i resocjalizatorem. Od 1988 r. pracuję jako zawodowy kurator rodzinny w Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Mokotowa. Szkolę także innych kuratorów sądowych w ramach współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury. Moje zainteresowania zawodowe koncentrują się wokół tematyki dziecka i rodziny w sytuacji kryzysu, w szczególności angażuję się w sprawy związane z przemocą w rodzinie i pieczę zastępczą. Od 2004 r. jestem członkiem Koalicji na Rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej. Prywatnie jestem szczęśliwą żoną i mamą. Lubię aktywnie spędzać czas wolny - chętnie jeżdżę na nartach lub rowerze, pływam kajakiem lub wędruję pieszo.

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = tak

Czy wiesz, co to jest Indywidualny Program Usamodzielnienia?	
Czy wiesz, kto to jest opiekun usamodzielnienia i jakie są jego zadania?	
Czy wiesz, o jaką pomoc finansową na usamodzielnienie możesz się ubiegać?	
Czy wiesz, jak długo po ukończeniu 18 lat możesz pozostać w placówce?	
Czy wiesz, gdzie złożyć wniosek o przyznanie pomocy na kontynuację nauki?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

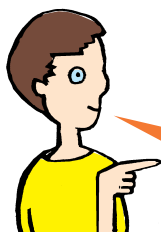
Czym prędzej przeczytaj ten rozdział! Jeśli nie będziesz znać swoich praw, przegapisz szansę na uzyskanie pomocy w usamodzielnieniu!

3-4

Wiesz to i owo o swoich prawach i przepisach związanych z usamodzielnieniem, ale ta wiedza nie wystarczy, żeby skorzystać ze wszystkich możliwości. Dowiedz się więcej z tego rozdziału!

5

Masz dużą wiedzę dotyczącą Twoich praw i obowiązków jako osoby usamodzielniającej się. Gratulacje! Sprawdź, czy możesz dowiedzieć się więcej!

W tym rozdziale znajdziesz przepisy, które są aktualne na dzień wydania tego przewodnika. Każda ustawa może być jednak zmieniona, jeśli uchwali to Sejm. Taka zmiana ustawy to tzw. nowelizacja. Dlatego zanim powołasz się na przepis opisany w przewodniku, sprawdź, czy jest on wciąż aktualny. Sprawdź również, od kiedy obowiązują nowe zasady.

Jak ustalić, które przepisy są aktualne

Wszystkie ustawy, a także wydane na ich podstawie rozporządzenia są ogłaszane w *Dzienniku Ustaw* na stronie internetowej:

www.dziennikustaw.gov.pl.

Data ogłoszenia ustawy lub rozporządzenia jest zamieszczona po tytule *Dziennika Ustaw*. Data wejścia w życie przepisów (czyli informacja, od kiedy obowiązują) jest zazwyczaj określona w końcowej części ustawy/rozporządzenia. Jeżeli jej tam nie ma, oznacza to, że przepisy wejdą w życie po upływie 14 dni od daty ich ogłoszenia. Jeśli w ustawie wprowadza się jednocześnie wiele zmian, wtedy opracowywany i ogłaszany jest tzw. tekst jednolity ustawy, czyli taki, który uwzględnia wszystkie dotychczasowe nowelizacje.

Samodzielne ustalanie treści obowiązującego prawa może być dla Ciebie trudne. W razie potrzeby zwróć się o pomoc do Twojego opiekuna usamodzielnienia, prawnika w ośrodku pomocy społecznej lub organizacji udzielającej bezpłatnych porad prawnych.

Jadwiga Żywolewska-Ławniczak

Jeśli czytasz ten rozdział, to pewnie jesteś objęty/a jedną z form pieczy zastępczej: rodzinnej lub instytucjonalnej. Jeśli tak, to znaczy, że możesz liczyć na **pomoc w usamodzielnieniu**. Pomoc ta to pierwszy etap w Twoim samodzielnym, dorosłym życiu. Możesz korzystać ze wsparcia, tak by móc osiągnąć swój własny, indywidualny sukces. Znajdziesz tu informacje o przepisach, które dotyczą Cię, jeśli przystąpiłeś/przystąpiłaś do Indywidualnego Programu Usamodzielnienia (IPU)

po 01 stycznia 2012 r. Jeśli przystąpiłeś/aś do IPU przed 01 stycznia 2012 r., opis obowiązujących przepisów znajdziesz w elektronicznej wersji Przewodnika Usamodzielnienia na stronie: www.fundacja-robinson.org.pl w zakładce Publikacje oraz na stronie Stowarzyszenia SOS Wioski Dziecięce w Polsce www.wioskisos.org w zakładce Jak pomagamy → Działania na rzecz praw dziecka

W tym rozdziale będziemy często posługiwać się skrótami **PCPR** i **OPS**. **PCPR** to powiatowe centrum pomocy rodzinie, a **OPS** to ośrodek pomocy społecznej.

INDYWIDUALNY PROGRAM USAMODZIELNIENIA

➔ Co to jest IPU

Indywidualny Program Usamodzielnienia (IPU) to kontrakt podpisany pomiędzy Tobą a systemem pomocy społecznej. Dzięki podpisaniu IPU masz możliwość otrzymania wsparcia merytorycznego i finansowego, ale również zobowiązujesz się do realizacji warunków programu IPU. W IPU powinny zostać zawarte informacje dotyczące:

- uzyskania przez Ciebie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych zgodnych z Twoimi możliwościami i aspiracjami,
 - Twojej sytuacji mieszkaniowej,
 - zatrudnienia (podjęcia pracy).
- Dobrze byłoby, gdyby Twój IPU zawierał także informacje dotyczące:
- Twojego ubezpieczenia zdrowotnego,
 - uzyskania świadczeń, które Ci przysługują,
 - Twoich kontaktów z rodziną i środowiskiem.

W IPU opisane są Twoje cele związane z wymienionymi obszarami oraz działania, jakie musisz podjąć, aby te cele osiągnąć.

➔ Kiedy i jak przystąpić do IPU

Aby przystąpić do IPU, najpóźniej na dwa miesiące przed osiągnięciem pełnoletności musisz wskazać opiekuna usamodzielnienia, uzyskać jego pisemną zgodę na pełnienie tej funkcji oraz uzyskać zgodę kierownika PCPR, aby wskazana przez Ciebie osoba została Twoim opiekunem usamodzielnienia.

IPU przygotowujesz wraz z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej najpóźniej miesiąc przed osiągnięciem pełnoletności. IPU to formularz, który wypełnacie wspólnie. Wypełniony dokument musi zostać zatwierdzony przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

OPIEKUN USAMODZIELNIENIA

Podczas przystępowania do IPU co najmniej dwa miesiące przed osiągnięciem pełnoletności wskazujesz osobę, która podejmie się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawiasz pisemną zgodę tej osoby. Musi ona zostać zaakceptowana przez dyrektora placówki (jeśli mieszkasz w placówce), a następnie przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie lub ośrodka pomocy społecznej.

Opiekun usamodzielnienia będzie Ci towarzyszył przez cały okres usamodzielnienia, czyli do momentu, kiedy program usamodzielnienia zostanie zrealizowany i opiekun dokona oceny końcowej procesu usamodzielnienia. Warto, abyś miał/a do niego zaufanie.

➔ Kto może być opiekunem usamodzielnienia

Opiekunem usamodzielnienia może być osoba tworząca rodzinę zastępczą, prowadząca rodzinny dom dziecka, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca lub psycholog w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej. Tę rolę może pełnić też wskazana przez Ciebie osoba spoza systemu opieki zastępczej, zaakceptowana przez kierownika PCPR lub OPS. Opiekun powinien dawać gwarancję tego, że będzie dobrze wypełniał swoje obowiązki. Czy jest tak w rzeczywistości, oceni kierownik PCPR lub OPS.

➔ Zadania opiekuna usamodzielnienia

Opiekun usamodzielnienia to osoba, która wspiera Cię w zaplanowaniu Indywidualnego Programu Usamodzielnienia oraz pomaga w jego realizacji.

➔ Modyfikowanie IPU

Kiedy zmienia się Twoja sytuacja życiowa, np. zmieniasz szkołę, musisz zmodyfikować IPU. Takiej zmiany możesz dokonać po konsultacji z opiekunem usamodzielnienia. Modyfikacja IPU wymaga zatwierdzenia przez kierownika właściwego organu pomocy społecznej.

➔ Czy można pozostać w placówce po ukończeniu 18 lat

Jeśli osiągnąłeś/osiągnęłaś pełnoletność, przebywając w pieczy zastępczej, możesz pozostać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej (jednak nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia), pod warunkiem że:

- Twoja rodzina zastępcza, osoby prowadzące rodzinny dom dziecka lub dyrektor placówki zgadzają się na to;

- uczysz się: w szkole, w zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni lub u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego.

Jeśli masz orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, możliwość pozostania w placówce po ukończeniu 18 roku życia przysługuje Ci, jeśli spełniasz powyższe warunki lub dokształcasz się na kursach (pod warunkiem, że ich ukończenie jest zgodne z Twoim Indywidualnym Programem Usamodzielnienia).

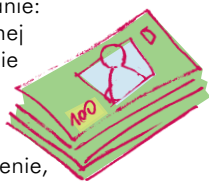
O JAKĄ POMOC MOŻESZ SIĘ UBIEGAĆ W ZWIĄZKU Z USAMODZIELNIENIEM

Jesteś osobą usamodzielnianą, jeśli:

- zostałeś/eś umieszczona/y w pieczy zastępczej na podstawie orzeczenia sądu,
- Twój pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

Jako osoba usamodzielniająca się możesz ubiegać się o przyznanie:

- pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- pomocy pieniężnej na usamodzielnienie,
- pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej,
- pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych,
- pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

W przypadku kiedy przebywasz w domu pomocy społecznej albo w placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym lub przewlekłe chorym, pomoc na usamodzielnienie nie przysługuje Ci.

Wysokość pomocy finansowej jest zróżnicowana. Zależy od:

- rodzaju placówki lub formy opieki zastępczej, w której przebywałeś/aś, (czyli od tego, czy opuszczasz rodzinę zastępczą spokrewnioną czy też inne formy opieki zastępczej - np. rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą czy regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną);
- czasu przebywania w niej;
- Twojej obecnej sytuacji finansowej, czyli tego, czy spełniasz kryteria dochodowe.

Dodatkowo:

W przypadku pomocy na zagospodarowanie jej wysokość zależy od tego, czy jesteś osobą pełnosprawną, czy posiadasz orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Sprawdź, jaka kwota Ci przysługuje. Zapytaj o to pracownika socjalnego, opiekuna usamodzielnienia lub koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Czytając informacje zawarte w tym rozdziale, możesz mieć wrażenie, że zasady pozyskiwania pomocy są bardzo skomplikowane. Pamiętaj jednak, że nie jesteś sam/a. Ważne jest, abyś dobrze poznał/a wszystkie formy pomocy, które Ci przysługują, aby móc z nich korzystać.

POMOC PIENIĘŻNA NA KONTYNUOWANIE NAUKI

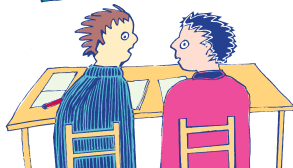
➔ Warunki przyznania pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki

Pomoc pieniężną na kontynuację nauki możesz otrzymać, jeśli:

- uczysz się (w szkole, w zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z Twoim IPU lub u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego);

- przebywałeś/eś co najmniej 3 lata w rodzinie zastępczej spokrewnionej lub co najmniej rok w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej;
- posiadasz zatwierdzony IPU (ze szczególnym uwzględnieniem planu kontynuowania nauki).

Aby otrzymać pomoc pieniężną na kontynuację nauki, musisz **złożyć wniosek o jej przyznanie**. Przed przyznaniem pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie pracownik socjalny przeprowadzi wywiad środowiskowy w Twoim miejscu zamieszkania.

przyjęty/a na studia wyższe (wtedy pomoc przysługuje Ci do 31 sierpnia) lub do zakładu kształcenia nauczycieli,

- po ukończeniu studiów pierwszego stopnia zostałeś/aś przyjęty/a na studia drugiego stopnia (wtedy pomoc przysługuje Ci do 30 września).

Wysokość pomocy na kontynuowanie nauki wynosi nie mniej niż 500 zł miesięcznie.

W jakiej sytuacji możesz nie otrzymać pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki:

Nie otrzymasz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki, jeśli:

- szkoła, do której chodzisz, jest nieodpłatna i jednocześnie zapewnia nieodpłatne utrzymanie: internat i wyżywienie;
- zostałeś/aś umieszczony/a w zakładzie karnym;
- bez uzasadnionych powodów trzykrotnie zmieniłeś/aś szkołę na tym samym poziomie kształcenia (np. czwarty raz zaczynasz naukę w liceum, szkole zawodowej).

Otrzymując pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, jesteś zobowiązany/a przedłożyć minimum **raz na 6 miesięcy, na początku każdego semestru** zaświadczenie stwierdzające kontynuowanie nauki. Jeżeli uprawnienie do pomocy na kontynuowanie nauki nie obejmuje pełnego miesiąca kalendarzowego, pomoc przyznaje się w wysokości proporcjonalnej do liczby dni w danym miesiącu kalendarzowym, w których przysługuje pomoc. Jeśli zostaniesz skreślony/a z listy uczniów, zgłoś to jak najszybciej do PCPR lub OPS. Bezprawne pobieranie świadczenia może grozić sprawą karną o wyłudzenie środków finansowych.

Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki jest przyznawana na okres kształcenia, jednak nie dłużej niż do ukończenia przez Ciebie 25 roku życia. Pomoc na kontynuowanie nauki przysługuje Ci na czas trwania roku szkolnego (od 1 września do 31 sierpnia) i roku akademickiego (od 1 października do 30 września) oraz w czasie trwania kursu albo przygotowania zawodowego.

Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki przysługuje Ci w przypadku, gdy **w tym samym roku kalendarzowym:**

- po ukończeniu nauki w szkole ponadgimnazjalnej zostałeś/aś

Aby ocenić, czy zmiana szkoły była uzasadniona, brana jest pod uwagę ocena opiekuna usamodzielnienia oraz to, czy zmiana szkoły jest korzystna z punktu widzenia Twojego rozwoju edukacyjnego i zawodowego.

Pomoc na kontynuowanie nauki może także **zostać zawieszona**, jeżeli w trakcie kształcenia w zakładzie kształcenia nauczycieli lub w uczelni przebywałeś na urlopie od zajęć, nie realizujesz IPU (także ze względu na ważne wydarzenie losowe). Decyzja o zawieszeniu pomocy następuje z urzędu lub na Twój wniosek.

POMOC PIENIĘŻNA NA USAMODZIELNIENIE

Pieniądze na usamodzielnienie, poza określonymi przypadkami (np. przyznaniem mieszkania), przyznawane są po zakończeniu nauki, a więc w momencie zakończenia przyznawania świadczeń związanych z kontynuacją nauki. Pomoc pieniężna na usamodzielnienie jest przyznawana na Twój wniosek.

➔ Warunki przyznania pomocy pieniężnej na usamodzielnienie

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie możesz otrzymać, jeśli miesięczny dochód na osobę w Twojej rodzinie nie przekracza kwoty 1200 zł.

Uwaga! Dochód ten ustala się, biorąc sumę dochodów Twoich, Twojego współmałżonka/Twojej współmałżonki oraz dzieci pozostających na Twoim utrzymaniu i dzieląc ją przez liczbę tych osób. Ustalając dochód, bierze się pod uwagę dochody uzyskane w miesiącu poprzedzającym miesiąc złożenia wniosku.

W przypadku, gdy Twój miesięczny dochód przekracza tę kwotę, możesz mimo wszystko uzyskać pomoc na usamodzielnienie lub pomoc na zagospodarowanie, jeżeli jest to uzasadnione Twoją sytuacją mieszkaniową, dochodową, majątkową lub osobistą. Aby uzyskać szczegółowe informacje o tym, czy Twoja sytuacja ekonomiczna uprawnia Cię do otrzymania pomocy, zgłoś się do powiatowego centrum pomocy rodzinie.

➔ Pomoc na usamodzielnienie przysługuje Ci, jeśli:

- przebywałeś/eś co najmniej 3 lata w rodzinie zastępczej spokrewnionej lub co najmniej rok w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub regionalnej placówce
- opiekuńczo-terapeutycznej; posiadasz zatwierdzony IPU.

Pomoc w usamodzielnieniu nie przysługuje Ci, jeśli przebywałeś w domu pomocy społecznej albo w placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym lub przewlekle chorym.

➔ Wysokość pomocy na usamodzielnienie

Wysokość pomocy na usamodzielnienie jest różna i zależy od formy pieczy zastępczej, w jakiej przebywałeś/aś. Wynosi:

Forma opieki	Długość pobytu	Kwota
rodzina zastępcza spokrewniona	co najmniej 3 lata	nie mniej niż 3300 zł
rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa, rodzinny dom dziecka, placówka opiekuńczo-wychowawcza lub regionalna placówka opiekuńczo-wychowawcza	powyżej 3 lat	6600 zł
	od 2 do 3 lat	nie mniej niż 3300 zł
	poniżej 2 lat, nie krócej jednak niż przez okres roku	nie mniej niż 1650 zł

Historia Moniki

Jak pierwszy raz miałam załatwić coś w urzędzie, to bardzo się stresowałam. Chciałam dostać mieszkanie socjalne i musiałam pójść do urzędu gminy. Nie bardzo wiedziałam, jak się za to zabrać, więc poprosiłam moją opiekunkę usamodzielnienia, żeby poszła ze mną. Pani Krysia zgodziła się, pod warunkiem, że sama będę rozmawiać z urzędnikami i wszystko załatwiać, a ona będzie stała niedaleko, na wypadek gdybym zupełnie nie dała sobie rady. Przygotowałyśmy wszystkie dokumenty i pojechaliśmy do urzędu. Najpierw weszliśmy do wydziału lokalowego na czwarte piętro, ale okazało się, że dokumenty trzeba złożyć na parterze w biurze podawczym. Zeszliśmy z powrotem i zostawiłam dokumenty we właściwym miejscu. Poszłam do pani Krysi, która czekała na korytarzu. Byłam zadowolona, że wszystko załatwiłam, ale ona spytała mnie, czy mam potwierdzenie złożenia dokumentów. Zapomniałam! Wróciłam szybko do biura podawczego i poprosiłam panią o przybicie pieczątki na kserokopii. Dzięki temu miałam dowód, że złożyłam wniosek.

Pomoc na usamodzielnienie może zostać Ci wypłacona, w zależności od tego, jak to zapiszesz w IPU: jednorazowo lub w ratach, nie później jednak niż do ukończenia przez Ciebie 26 roku życia. W przypadku, gdy otrzymujesz pomoc na kontynuowanie nauki, pomoc na usamodzielnienie jest wypłacana po zakończeniu pobierania pomocy na kontynuowanie nauki. W uzasadnionych przypadkach (np. otrzymanie mieszkania, pomoc na usamodzielnienie) może zostać Ci wypłacona w trakcie wypłacania pomocy na kontynuowanie nauki.

POMOC NA ZAGOSPODAROWANIE - RZECZÓWKA

Pomoc na zagospodarowanie jest przeznaczana na wyposażenie mieszkania, materiały do remontu, pomoce naukowe, sprzęt rehabilitacyjny, sprzęt do podjęcia zatrudnienia.

➔ Warunki przyznania pomocy pieniężnej na zagospodarowanie

Pomoc na zagospodarowanie przysługuje Ci, jeśli:

- przebywałaś/eś co najmniej 3 lata w rodzinie zastępczej spokrewnionej lub co najmniej rok w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej;
- miesięczny dochód na osobę w Twojej rodzinie nie przekracza kwoty 1200 zł.

W przypadku (patrz ramka na str.37), gdy w Twojej rodzinie jest wyższy dochód na osobę, możesz otrzymać pomoc na zagospodarowanie, jeżeli jest to uzasadnione sytuacją mieszkaniową, dochodową, majątkową lub osobistą. Aby uzyskać informacje o tym, czy Twoja sytuacja ekonomiczna uprawnia Cię do otrzymania pomocy, zgłoś się do powiatowego centrum pomocy rodzinie.

➔ Wysokość pomocy na zagospodarowanie

Pomoc rzeczowa na zagospodarowanie wynosi nie mniej niż 300% podstawy, którą określa artykuł 89 ustęp 1 Ustawy o pomocy społecznej z 2004 r. O to, jakiej wysokości pomoc na zagospodarowanie otrzymasz dopytaj swojego opiekuna usamodzielnienia lub pracownika OPS czy PCPR.

➔ Jak i kiedy jest wypłacana pomoc na zagospodarowanie

Pomoc na zagospodarowanie jest wypłacana jednorazowo, nie później niż do ukończenia przez Ciebie 26 roku życia. Pomoc na zagospodarowanie może być Ci także przyznana w formie rzeczowej.

Pamiętaj! Jesteś zobowiązany/a niezwłocznie poinformować organ, który przyznał Ci pomoc pieniężną o każdej zmianie Twojej sytuacji osobistej, dochodowej, majątkowej i szkolnej, która ma wpływ na Twoje prawo do tych świadczeń.

Przyznanie oraz odmowa pomocy na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie czy na zagospodarowanie w formie rzeczowej następują w drodze decyzji. Decyzja ta może

zostać zmieniona albo uchylona bez Twojej zgody, jeśli:

- nastąpi zmiana przepisów regulujących zasady usamodzielniania,
- zmieni się Twoja sytuacja osobista, dochodowa lub majątkowa,
- będziesz marnotrawić przyznane Ci świadczenia.

POMOC W UZYSKANIU ODPOWIEDNIICH WARUNKÓW MIESZKANIOWYCH

Na czym polega pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych

Jest to umożliwienie zamieszkania przez czas określony w mieszkaniu chronionym, całkowite lub częściowe pokrycie wydatków związanych z wynajmem pokoju, ułatwienie uzyskania mieszkania socjalnego z zasobów gminy. Jeśli kontynuujesz naukę, pomoc w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych to także ułatwienie Ci zamieszkania w bursie lub internacie. Jeśli jesteś studentem/ką możesz mieć częściowo lub całkowicie pokryte wydatki związane z zakwaterowaniem. Dopytaj co pracownik OPS czy PCPR może Ci zaproponować w tym zakresie.

Możesz **NIE** otrzymać pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki i zagospodarowanie w formie rzeczowej, jeśli:

- pojawi się przypuszczenie, że pieniądze zostaną wykorzystane niezgodnie z celem,
- przed osiągnięciem pełnoletności opuściłeś/aś samowolnie placówkę opieki zastępczej, w której przebywałeś/aś,
- porzuciłeś/aś naukę umożliwiającą Ci przygotowanie zawodowe i nie podejmujesz zatrudnienia,
- stosunek pracy z Tobą został rozwiązany z Twojej winy bez wypowiedzenia,
- bez uzasadnionej przyczyny uchylasz się od podjęcia proponowanego zatrudnienia,
- zostałeś/aś skazany/a prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

POMOC W UZYSKANIU ZATRUDNIENIA

Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia to często mobilizacja do tego, abyś zdobył/a kwalifikacje zawodowe, uzyskał/a odpowiednie wykształcenie zgodne z Twoimi możliwościami i dążeniami. Zapytaj swojego pracownika socjalnego, jakie formy wspierania rozwoju zawodowego są dostępne w Twojej gminie.

Pamiętaj! Możesz na rok zawiesić proces usamodzielnienia. Aby to zrobić konieczna jest modyfikacja IPU, zawsze za zgodą opiekuna usamodzielnienia i kierownika OPS czy PCPR-u.

Wiele organizacji pozarządowych proponuje osobom opuszczającym placówki opieki zastępczej udział w projektach dotyczących aktywizacji zawodowej.

Przepisy, do których odnoszą się przedstawione w tym rozdziale informacje, znajdziesz w Ustawie z dnia 9 czerwca 2012 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej tekst ujednolicony (Dz.U. Nr 149, poz. 887) i Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz.U. 2012 nr 0 poz. 954).

GDZIE SKŁADAĆ WNIOSKI

Warto wiedzieć, gdzie składać wnioski o konkretny rodzaj pomocy. I tak:

wniosek o przyznanie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie

w powiecie, w którym mieszkałeś/aś przed umieszczeniem w pieczy zastępczej

wniosek o przyznanie pomocy na zagospodarowanie oraz o udzielenie pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych lub w uzyskaniu zatrudnienia

tam, gdzie mieszkasz obecnie - zapytaj pracownika socjalnego, do której instytucji zwrócić się w tej sprawie

wniosek w przypadku cudzoziemców

w powiecie w którym mieszkasz

Autorką rozdziału jest Gabriela Halakiewicz.

Jestem pedagogiem społecznym i doradcą zawodowym. Pracuję jako wychowawczyni w Domu Dziecka nr 3 „Słoneczna Polana” w Łodzi. Jestem konsultantką Wehikułu Usamodzielnienia Fundacji Robinson Crusoe w Łodzi. Współpracuję też z łódzkim Centrum Wspierania Rozwoju. Moje zainteresowania zawodowe dotyczą opieki zastępczej, zarówno instytucjonalnej, jak i rodzinnej, procesu usamodzielnienia oraz pracy z rodziną pochodzenia. Ważne jest dla mnie, aby każdy znał swoje prawa i potrafił z nich korzystać. Fascynują mnie Włochy. Lubię fotografować.

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie

Czy wiesz, jakie masz prawa i obowiązki, jeśli byłeś/aś świadkiem przestępstwa?	
Czy wiesz, co zrobić, jeśli na Twoją szkodę zostało popełnione przestępstwo?	
Czy wiesz, jakie grożą Ci konsekwencje, jeśli popełnisz czyn karalny?	
Czy wiesz, na czym polega mediacja i dlaczego warto ją stosować w przypadku konfliktu z prawem?	
Czy wiesz, jakie masz prawa i obowiązki, jeśli jesteś podejrzany/a lub oskarżony/a o popełnienie przestępstwa?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

Niezajomość prawa nie chroni przed karą, utrudnia także dochodzenie swoich praw. Jak najszybciej przeczytaj ten rozdział!

3-4

Tvoja wiedza o konflikcie z prawem jest całkiem spora, ale warto ją uzupełnić.

5

Świetnie! Znasz swoje prawa i obowiązki w przypadku konfliktu z prawem. Ten rozdział może być dla Ciebie dobrym przypomnieniem najważniejszych informacji.

Twoje prawa jako człowieka, dziecka i obywatela określają różne dokumenty, jak np.: *Konwencja o prawach dziecka*, *Europejska Konwencja Praw Człowieka* (pełna nazwa: *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*), *Konstytucja RP* oraz inne ustawy. Wskazują one również, w jaki sposób należy te prawa chronić oraz ich przestrzegać. Jak pewnie wiesz, oprócz praw, każde państwo określa również nakazy i zakazy oraz przewiduje kary za ich nieprzestrzeganie. Część tych nakazów i zakazów jest ogólnie znana, np. "nie kradnij", "nie zabijaj". Istnieją jednak także te bardziej skomplikowane, które nie są powszechnie znane.

Kontakt z władzą

Konflikt z prawem wymaga zazwyczaj kontaktu z „przedstawicielami władzy”, czyli z policjantem, prokuratorem czy sędzią. Nie musi to być wcale stresujące przeżycie. Policjant, sędzia, czy prokurator ma obowiązek szanować Twoje prawa. Powinien także udzielić Ci informacji o prawach, które Ci przysługują oraz pomóc Ci z nich skorzystać. Jeśli Twoje prawa zostaną naruszone przez przedstawicieli władzy, możesz złożyć skargę. Podczas kontaktu z policjantem, prokuratorem czy sędzią zawsze możesz poprosić o dodatkowe informacje i wyjaśnienie Twoich wątpliwości.

Pamiętaj! Jeśli wejdiesz w konflikt z prawem, nieznanomość przepisów nie będzie usprawiedliwieniem i nie uchroni Cię przed karą!

Pamiętaj!

- Jeśli otrzymujesz pouczenie ustnie, dobrze go wysłuchaj. Jeśli nie zrozumiesz pouczenia - poproś o wyjaśnienie.
- Jeśli otrzymujesz pouczenie na piśmie, starannie je przeczytaj. Jeśli nie zrozumiesz pouczenia - poproś o wyjaśnienie. Twój podpis pod pouczeniem potwierdza, że je rozumiesz i przyjmujesz do wiadomości. Oznacza to, że musisz postąpić zgodnie z pouczeniem, które podpisałeś/aś. Jeśli tego nie zrobisz, możesz ponieść przykre konsekwencje.

Rodzaje czynów karalnych

Czyny karalne to takie, za które prawo przewiduje karę. W polskim prawie są dwa rodzaje czynów karalnych: wykroczenia („drobniejsze”) i przestępstwa („poważniejsze”).

Rodzaj czynu karnego	Jaka kara grozi za jego popełnienie
wykroczenie	- grzywna (od 20 zł do 5 tys. zł) - areszt (od 5 do 30 dni) - ograniczenie wolności (1 miesiąc)
przestępstwo	- grzywna (od 10 stawek po 10 zł do 540 stawek po 2000 zł) - ograniczenie wolności (od 1 do 12 miesięcy) - pozbawienie wolności (od 1 miesiąca do 15 lat, 25 lat lub dożywotnio)

➡ **Postępowanie karne** to wszystkie czynności, jakie podejmuje policja, prokuratura lub sąd w danej sprawie w związku z popełnieniem czynu karalnego (np. zebranie dowodów, przesłuchanie świadków, przeprowadzenie rozprawy, wydanie wyroku).

Rodzaj postępowania karnego	Kiedy jest prowadzone
postępowanie w sprawie o wykroczenie	— jeśli zostało popełnione wykroczenie
postępowanie karne	— jeśli zostało popełnione przestępstwo

W sytuacji konfliktu z prawem możesz znaleźć się w kilku rolach: świadka, osoby pokrzywdzonej lub sprawcy. Poniżej znajdują się najważniejsze informacje o Twoich prawach i obowiązkach, jeśli znajdziesz się w którejś z tych ról.

➡ **Świadek**

Jeżeli widziałeś/eś, jak ktoś narusza prawo albo słyszałeś/eś o takiej sytuacji, masz społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Jeśli nie masz skończonych 18 lat, musisz powiedzieć o tym zdarzeniu osobie dorosłej, która w Twoim imieniu poinformuje policję lub prokuraturę. Obowiązek społeczny oznacza, że jeśli się z niego nie wywiążesz, generalnie nie grożą Ci prawne konsekwencje.

Jednak jeśli zataisz dowody czyjejś niewinności lub nie zawiadomisz o planowaniu lub dokonaniu najpoważniejszych przestępstw (np. zabójstwa), możesz narazić się na odpowiedzialność karną.

Może zdarzyć się tak, że będziesz zobowiązany/a do wystąpienia w roli świadka, np. kiedy widziałeś/aś, jak ktoś popełnił przestępstwo. Świadkiem może być nawet małe dziecko, jeżeli jest ono zdolne do przekazania swoich spostrzeżeń.

Jako świadek **masz obowiązek:**

- **mówić prawdę i nie zatajać niczego**, co widziałeś/aś lub o czym słyszałeś/aś - jeśli złożysz fałszywe

zeznania (czyli skłamiesz) lub zataisz prawdę (czyli nie podasz wszystkich znanych Ci informacji), narażasz się na odpowiedzialność karną;

- **stawić się na wezwanie (np. do sądu)** – jeśli bez powodu lub z błędnego powodu (tzw. nieusprawiedliwiona nieobecność) nie przyjdiesz na wezwanie, narażasz się na karę pieniężną. Jeśli nie stawisz się na wezwanie w postępowaniu karnym, możesz zostać przymusowo doprowadzona/y do sądu przez policję, a nawet zostać tymczasowo aresztowana/y;

masz prawo:

- **odmówić złożenia zeznań**, jeśli miałyby one dotyczyć Twoich najbliższych, czyli małżonka, rodziców (w tym rodziców adopcyjnych), teściów, babci lub dziadka, brata, siostry i ich małżonków, a także osoby, z którą pozostajesz w nieformalnym związku;
- **odmówić odpowiedzi na pytanie**, które mogłoby narazić te osoby lub Ciebie na odpowiedzialność karną.

W postępowaniu karnym masz ponadto prawo do:

- zwolnienia od złożenia zeznania, jeżeli oskarżonym jest osoba, z którą pozostajesz w szczególnie bliskim stosunku osobistym (np. przyjaciel, opiekun);
- bycia przesłuchanym tylko raz z udziałem psychologa i ograniczonego kręgu osób, jeśli na Twoją szkodę

popętniono przestępstwo seksualne (np. gwałt), a w chwili przesłuchania nie ukończyłeś/aś 15 lat. Takie jednorazowe przesłuchanie jest także możliwe w sprawach o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby (np. pobicie, rozbój) oraz w sprawach o przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (np. znęcanie, niepłacenie alimentów).

Składanie zeznań

Zadaniem świadka jest złożenie zeznań. To może być stresujące przeżycie. Możesz obawiać się negatywnej reakcji ze strony osoby, której dotyczą Twoje zeznania

(np. sprawcy przestępstwa). Jeżeli boisz się, że z powodu złożenia przez Ciebie zeznań znajdziesz się w niebezpieczeństwie, powiedz o tym policjantowi lub prokuratorowi. Przepisy umożliwiają zachowanie w tajemnicy Twoich danych osobowych (imienia, nazwiska, adresu zamieszkania) oraz innych okoliczności, które mogłyby umożliwić ustalenie Twojej tożsamości (np. nazwy szkoły, do której chodzisz lub adresu placówki, w której mieszkasz). W takiej sytuacji przesłuchanie odbywa się w szczególnych warunkach, które gwarantują Ci anonimowość. W każdej sprawie możliwe jest też złożenie zeznań

Historia Kasi

Któregoś dnia wracałam autobusem ze szkoły. Nagle jeden z pasażerów podszedł do kabiny kierowcy i zgłosił, że w autobusie są złodzieje, ponieważ zauważył, że ktoś ukradł mu portfel. Większość pasażerów odruchowo sięgnęła do toreb i plecaków, żeby sprawdzić, czy mają swoje portfele. Kierowca zatrzymał autobus i zadzwonił po policję. Wszyscy czekaliśmy w zamkniętym autobusie na przyjazd policjantów. Okazało się, że portfele zginęły kilku osobom. Policja przyjechała bardzo szybko, ale zobaczyłam, że złodzieje zdążyli ukradkiem wyrzucić skradzione rzeczy do przegubu autobusu (jechaliśmy przegubowym autobusem marki Ikarus - w połowie długości ma on gumową „harmonijkę”, która pozwala mu się „zginać” na zakrętach). Po przyjeździe policji pasażer, który zgłosił kradzież kierowcy, wskazał dwóch mężczyzn, którzy ukradli mu portfel. Policja poprosiła ich o pokazanie, co mają w torbach i kieszeniach, ale okazało się, że nie ma tam skradzionych portfeli. Wtedy podeszłam do policjantów i powiedziałam im, że złodzieje wyrzucili je do przegubu autobusu. Rzeczywiście, leżały tam - policja łatwo je znalazła. Kierowca otworzył drzwi, a policjanci wyprowadzili złodziei. Jeden z nich, wychodząc, warknął do mnie: „Jeszcze pożałujesz!”. Zdenerwowałam się tak bardzo, że następnego dnia przefarbowałam włosy, żeby mnie nie rozpoznał. Na szczęście nigdy więcej go nie spotkałam, a wszystkie okradzione osoby odzyskały swoje portfele.

bez obecności oskarżonego/oskarżonej, jeżeli jego/jej obecność mogłaby wpłynąć na Ciebie krępująco.

Pamiętaj! Jeśli jesteś świadkiem, każdy kto będzie stosował wobec Ciebie przemoc lub groził Ci po to, abyś powiedział/a nieprawdę lub zataił/a część informacji, popełnia przestępstwo. Za to przestępstwo może zostać ukarany pozbawieniem wolności do 5 lat.

Osoba prowadząca przesłuchanie (np. policjant, prokurator czy sędzia) ma obowiązek poinformować (pouczyć) Cię o Twoich prawach jako świadka. Jeżeli pouczenie nie jest dla Ciebie zrozumiałe, poproś o dodatkowe wyjaśnienia. Twoje zeznania powinny być protokołowane (czyli zapisywane). Protokół musisz podpisać, ale zanim to zrobisz, przeczytaj go uważnie. Jeśli zauważysz, że Twoje zeznania zostały błędnie zapisane lub pominięto ważne informacje, zażądaj zmiany lub uzupełnienia protokołu. Podpisz protokół uzupełniony.

Pokrzywdzony/a

Jesteś pokrzywdzonym/q, jeśli ktoś swoim zachowaniem naruszył Twoje prawo lub dobro chronione prawem.

Dobra chronione prawem to Twoje życie, zdrowie, mienie, wolność seksualna, wolność osobista. Naruszenie Twoich dóbr chronionych prawem przez inną osobę jest przestępstwem.

Często jest tak, że osoba pokrzywdzona jest jednocześnie świadkiem, ponieważ bezpośrednio uczestniczyła w zdarzeniu (np. została uderzona).

Badania lekarskie

Jeśli zostaniesz pobity/a lub zgwałcona/y, jak najszybciej zgłoś się do lekarza (np. na pogotowie lub do lekarza rodzinnego). Opowiedz, co się stało, poproś o przeprowadzenie badania, opisanie obrażeń ciała i wydanie zaświadczenia na piśmie (jest ono nieodpłatne). Jeśli to zaświadczenie okaże się niewystarczające dla potrzeb postępowania karnego, policjant lub prokurator skieruje Cię na dalsze badania. Możesz poprosić bliską osobę, żeby poszła z Tobą i towarzyszyła Ci podczas badań lekarskich.

Zgłaszanie przestępstwa

Zgodnie z prawem, część przestępstw popełnianych w Polsce jest ścigana z urzędu, a część – na wniosek osoby pokrzywdzonej. **Jeśli przestępstwo**

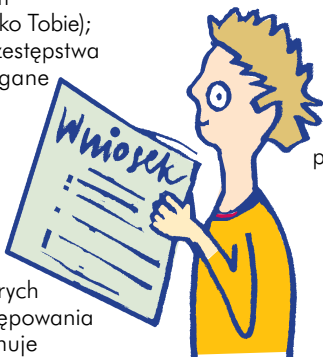
jest ścigane z urzędu, policja i prokurator mają obowiązek podjąć działania natychmiast po uzyskaniu informacji o popełnieniu przestępstwa. Jeśli jako pokrzywdzony/a pogodzis się ze sprawcą, nie spowoduje to zakończenia postępowania przez policję lub prokuraturę, czyli jego umorzenia.

Jeżeli przestępstwo jest ścigane na wniosek

(np. w przypadku zgwałcenia, groźby karalnej), to Ty jako osoba pokrzywdzona decydujesz, czy chcesz, aby policja lub prokurator prowadzili postępowanie. Jeśli w trakcie postępowania zmienisz zdanie, masz prawo cofnąć swój wniosek za zgodą prokuratora lub sądu, a wtedy postępowanie karne nie może być kontynuowane i zostanie umorzone. Wyjątkiem jest przestępstwo zgwałcenia – nie można cofnąć złożonego wniosku o ściganie w sprawie o przestępstwo zgwałcenia.

Jako pokrzywdzony/a masz prawo:

- złożyć w komisariacie policji lub prokuraturze zawiadomienie o przestępstwie popełnionym na Twoją szkodę (czyli przeciwko Tobie);
- złożyć wniosek o ściganie przestępstwa (jeśli jest to przestępstwo ścigane na wniosek - np. zgwałcenie lub groźba karalna);
- uzyskać rolę oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu sądowym;
- wnieść akt oskarżenia do sądu jako oskarżyciel prywatny w sprawach, w których przepisy prawa taki tryb postępowania przewidują, o czym poinformuje Cię policjant lub prokurator.

lekarza lub psychologa;
— złożyć zeznania w charakterze świadka.

Aby dowiedzieć się więcej, co oznacza bycie oskarżycielem posiłkowym lub oskarżycielem prywatnym, skontaktuj się z organizacjami udzielającymi porad prawnych:

www.pokrzywdzeni.gov.pl/siec-pomocy
Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych
www.fupp.org.pl

Jeśli uczestniczysz jako pokrzywdzony/a w postępowaniu karnym, możesz domagać się od sprawcy przestępstwa odszkodowania pieniężnego za wyrządzone szkody. Jeśli sąd uzna Twoje racje, to oprócz poniesienia kary przewidzianej w przepisach, sprawca będzie musiał zapłacić Ci odszkodowanie. Aby móc uzyskać takie odszkodowanie, musisz złożyć stosowny wniosek lub wnieść powództwo cywilne w postępowaniu karnym. Może to zrobić w Twoim imieniu prokurator.

Jeśli nie ukończyłeś/aś 18 lat, w realizacji Twoich praw jako osoby pokrzywdzonej powinni pomagać Ci rodzice lub opiekunowie. Jeśli nie stać Cię na opłacenie adwokata, jako pokrzywdzony/a możesz żądać wyznaczenia adwokata z urzędu. Adwokat z urzędu będzie działał w Twoim imieniu, jeśli zechcesz wystąpić jako oskarżyciel posiłkowy

- obok prokuratora - w postępowaniu karnym,
- obok policjanta - w postępowaniu w sprawach o wykroczenie.

Wynagrodzenie adwokata z urzędu pokrywa państwo.

Jako pokrzywdzony/a masz obowiązek:

- poddać się oględzinom i badaniom lekarskim, przesłuchaniu z udziałem

➔ Sprawca czynu karalnego

Jeżeli popełnisz wykroczenie lub przestępstwo, będziesz musiał/a ponieść odpowiedzialność prawną. Twoja sytuacja prawna zależy wtedy od Twojego wieku.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA CZYNY KARALNE POPEŁNIONE W WIEKU 13 – 17 LAT

Osobę, która ukończyła lat 13, a nie ukończyła lat 17, nazywamy **nieletnim/nieletnią**.

Sprawy dotyczące nieletnich prowadzi sąd rodzinny i nieletnich. Podstawą są przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Sąd rodzinny prowadzi także postępowanie w związku z demoralizacją. Takie postępowanie może być prowadzone w razie popełnienia czynu karalnego przed ukończeniem 13 lat, a także w sytuacji uchylania się od obowiązku szkolnego (wagary, używanie alkoholu, narkotyków, włóczęgostwo, prostytucja) w stosunku do osób, które nie ukończyły 18 lat.

Oznacza to, że jeżeli wejdiesz w konflikt z prawem jako nieletni/nieletnia, postępowanie będzie prowadził sąd rodzinny i nieletnich.

➡ **Wylegitymowanie**

Głównym zadaniem policji jest wykrywanie przestępstw i zapobieganie im. Aby realizować to zadanie, policja ma prawo wylegitymować każdą osobę. Potocznie nazywa się to „spisaniem”. Wylegitymowanie oznacza, że musisz pokazać policjantowi dokument, na którym jest Twoje zdjęcie oraz dane osobowe: imię, nazwisko i adres. Jeśli podasz policji nieprawdziwe informacje – popełnisz wykroczenie, za które możesz zostać ukarany/a grzywną. Jeśli odmówisz podania swoich danych osobowych, policja będzie miała prawo Cię zatrzymać.

Przed wylegitymowaniem policjant ma obowiązek podać swój stopień, imię i nazwisko w taki sposób, żebyś np. zdążył/a je sobie zapisać, jeśli chcesz. Musi także powiedzieć, dlaczego chce Cię wylegitymować.

➡ **Zatrzymanie nieletniego**

Jeśli jesteś osobą nieletnią (w wieku 13-17 lat) i jesteś podejrzana/y o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia, policja ma prawo zatrzymać Cię i umieścić w policyjnej izbie dziecka. Można umieścić Cię w policyjnej izbie dziecka, jeśli zachodzi obawa, że ukryjesz się, zatrzęsłabyś ślady przestępstwa lub nie jest znana Twoja tożsamość (oznacza to, że policja nie zna Twojego imienia, nazwiska ani adresu zamieszkania). O zatrzymaniu Cię niezwłocznie muszą zostać powiadomieni Twoi rodzice lub opiekunowie, a w ciągu 24 godzin także sąd rodzinny. Zatrzymanie Cię przez policję może trwać maksymalnie

72 godziny. Po tym czasie musisz zostać wypuszczona/y, chyba że wcześniej zostanie ogłoszone postanowienie sądu rodzinnego o umieszczeniu Cię w schronisku dla nieletnich, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, zakładzie leczniczym lub domu opieki społecznej. Jeśli nie zgadzasz się z decyzją o zatrzymaniu Cię przez policję, możesz złożyć zażalenie do sądu rodzinnego. Zażalenie mogą też złożyć Twoi rodzice lub opiekunowie oraz obrońca.

➡ **Przesłuchanie nieletniego**

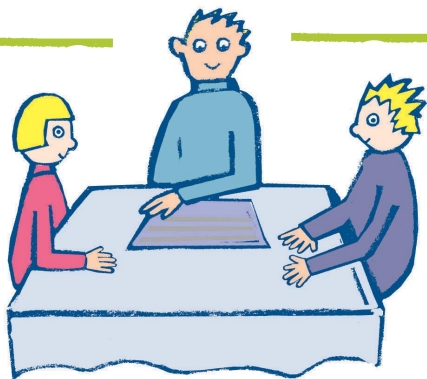
Policja ma prawo Cię przesłuchać, jeśli podejrzewa Cię o popełnienie czynu karalnego. W przesłuchaniu musi uczestniczyć Twój rodzic lub opiekun, a jeżeli nie jest to możliwe – nauczyciel, przedstawiciel powiatowego centrum pomocy rodzinie lub organizacji społecznej zajmującej się pomaganiem młodzieży.

Następnie sąd rodzinny ustala, czy popełniłeś/aś czyn karalny i czy zastosuje wobec Ciebie środki opiekuńczo-wychowawcze lub poprawcze. W postępowaniu prowadzonym przez sąd rodzinny Ty oraz Twoi rodzice lub opiekunowie macie prawa strony. Oznacza to, że macie prawo brać udział w posiedzeniach sądu, składać wnioski oraz odwoływać się od orzeczeń wydawanych przez sąd. Masz także prawo do obrońcy. Jeśli zdarzy się tak, że Twoje interesy są sprzeczne z interesami Twoich rodziców lub opiekunów (np. jesteś podejrzanym o kradzież na szkodę rodziców lub opiekunów), zostanie Ci wyznaczony obrońca z urzędu.

Obrońca z urzędu to adwokat wyznaczony przez sąd do wykonania obowiązków Twojego obrońcy. Jego wynagrodzenie opłaca państwo.

Mediacja

W niektórych przypadkach możliwe jest rozwiązanie konfliktu przy minimalnym udziale sądu – za pomocą mediacji. Mediacja to rozmowa skonfliktowanych ze sobą stron. Odbyna się przy udziale mediatora, który jest osobą neutralną i bezstronną. Jego zadaniem nie jest proponowanie rozwiązań albo nakłanianie do określonego porozumienia, lecz pomoc stronom, aby takie porozumienie wypracowały samodzielnie. Sprawę do mediacji kieruje sąd rodzinny. O mediację może poprosić jedna ze stron. Może też zaproponować ją sędzia. Aby mediacja mogła się odbyć, obie skonfliktowane strony muszą się na nią zgodzić. Wynik postępowania mediacyjnego może mieć istotny wpływ na ostateczną decyzję podejmowaną przez sąd, np. zdecydować o wyborze środka wychowawczego lub poprawczego. Zawarcie ugody dzięki mediacji nie kończy jednak postępowania, o którego umorzeniu ostatecznie decyduje sąd.

Anna Wójcik

Środki wychowawcze i poprawcze

Jeśli jesteś nieletni/a i popełnisz czyn karalny sąd może zastosować wobec Ciebie środek wychowawczy lub poprawczy.

Środki wychowawcze to:

- upomnienie;
- zobowiązanie Cię do określonego postępowania - np. naprawienia szkody, przeproszenia osoby pokrzywdzonej, podjęcia nauki lub pracy, zaprzestania picia alkoholu lub brania narkotyków;
- nadzór rodzica lub opiekuna, organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi;
- umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub w zawodowej rodzinie zastępczej;
- zakaz prowadzenia pojazdów;
- przepadek (czyli odebranie Ci) rzeczy uzyskanych z przestępstwa, np. kwoty uzyskanej ze sprzedaży skradzionych rzeczy.

Większość środków wychowawczych trwa do chwili ukończenia przez Ciebie 18 lat.

Środek poprawczy to umieszczenie w zakładzie poprawczym.

Środek ten może być wykonywany do ukończenia przez Ciebie 21 lat. Sąd rodzinny może jednak warunkowo zwolnić Cię z zakładu poprawczego, wyznaczając okres próby od roku do 3 lat. Może też warunkowo zawiesić umieszczenie Cię w zakładzie poprawczym na okres próby od roku do 3 lat. W obu przypadkach będziesz podlegać środkom wychowawczym, czyli np. zostaniesz zobowiązany/a do naprawienia szkody, a Twoje zachowanie będzie kontrolował kurator. Jeśli w okresie próby przejawisz demoralizację (np. nadużywanie alkoholu, używanie narkotyków itp.), nie wykonasz nałożonych obowiązków lub popełnisz czyn karalny, warunkowe zwolnienie lub warunkowe zawieszenie może zostać odwołane, co oznacza umieszczenie w zakładzie poprawczym. Jeśli próba przebiegnie pomyślnie, nie zostaniesz umieszczony/a w zakładzie poprawczym, a po 3 miesiącach od zakończenia próby, z rejestru zostaną usunięte informacje dotyczące tej sprawy i będziesz miał/a

„czyste konto”. Oznacza to, że będziesz mógł/mogła podawać, że nie byłeś/aś karany/a jako nieletni/a.

Pamiętaj! Masz prawo samodzielnie składać zażalenia na dotyczące Cię decyzje policji i sądu rodzinnego, takie jak zatrzymanie, czy umieszczenie w schronisku dla nieletnich. Masz także prawo odwoływać się od wyroków o zastosowaniu środków wychowawczych oraz o umieszczeniu w zakładzie poprawczym.

Aby skutecznie złożyć zażalenie, musisz **dokładnie czytać wszystkie doręczane Ci pisma** i zawarte w nich pouczenia. Jeśli nie są one dla Ciebie zrozumiałe, wróć się o wyjaśnienie do adwokata, pracownika sądu rodzinnego lub opiekuna.

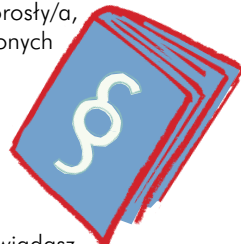

Pamiętaj! Zaskarżenie orzeczenia sądu musi nastąpić w ściśle określonym terminie. Po przekroczeniu tego terminu będzie ono bezskuteczne, czyli nie zadziała.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA CZYNY KARALNE POPEŁNIONE W WIEKU 15-17 LAT I PO UKOŃCZENIU 17 LAT

Gdy skończysz 17 lat, zmienia się Twoja odpowiedzialność prawna za popełnienie czynu karalnego.

Za wszystkie przestępstwa i wykroczenia popełnione po ukończeniu 17 roku życia odpowiadasz jak dorosły/a, na zasadach określonych w Kodeksie karnym lub w Kodeksie wykroczeń.

UWAGA!

Jak dorosły/a odpowiadasz także, jeśli popełnisz po ukończeniu 15 roku życia jedno z najpoważniejszych przestępstw. Do takich należą m.in.:

- zamach na Prezydenta RP,
- zabójstwo,
- ciężkie uszkodzenie ciała, w tym skutkujące śmiercią,
- umyślne wywołanie pożaru lub innego niebezpiecznego zdarzenia (np. zaważenia się budowli, eksplozji materiałów wybuchowych, katastrofy komunikacyjnej),
- zbiorowe zgwałcenie,
- wzięcie zakładnika,
- rozbój.

Jeśli powstanie podejrzenie, że popełniłeś/aś przestępstwo, policja lub prokurator wszczyna postępowanie karne. Celem postępowania karnego jest ustalenie, czy przestępstwo zostało popełnione. W tym postępowaniu jako osoba podejrzana o dokonanie przestępstwa możesz zostać zatrzymany/a lub tymczasowo aresztowany/a.

➔ Zatrzymanie

Policja może zatrzymać Cię, jeśli ma uzasadnione podejrzenie, że popełniłeś/aś przestępstwo. Możesz zostać zatrzymany/a, jeśli zachodzi obawa, że uciekniesz, ukryjesz się, zatrzęsłaby ślady przestępstwa lub nie można ustalić Twojej tożsamości (policja nie zna Twojego imienia, nazwiska ani adresu zamieszkania).

Jeśli zostaniesz zatrzymana/y, musisz natychmiast zostać poinformowana/y o przyczynach zatrzymania, o przysługujących Ci uprawnieniach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, a także zostać wysłuchana/y.

Możesz też złożyć zażalenie do sądu i domagać się zbadania, czy zostałeś/aś zatrzymany/a zgodnie z prawem.

Prokurator może zarządzić zatrzymanie Cię i przymusowe doprowadzenie, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że:

- jako podejrzana/y nie stawisz się na wezwanie sądu;
- będziesz utrudniać postępowanie.

Po zatrzymaniu zostaną Ci przedstawione zarzuty. Następnie zostaniesz przesłuchana/y w charakterze podejrzanego/podejrzanej. Jeśli prokurator nie wystąpi do sądu z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie, musisz zostać zwolniony/a po upływie 48 godzin. Musisz także zostać niezwłocznie zwolniony/a, jeśli takie polecenie wyda sąd lub prokurator.

➔ Tymczasowe aresztowanie

Jeśli prokurator złoży wniosek o tymczasowe aresztowanie, zostaniesz przekazany/a sądowi. W ciągu kolejnych 24 godzin sąd musi podjąć decyzję o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Jeżeli sąd nie uwzględni wniosku prokuratora lub nie zdąży do-

ręczyć swojej decyzji w ciągu 24 godzin – zostaniesz zwolniony/a.

Kiedy możesz zostać tymczasowo aresztowany/a?

Możesz zostać tymczasowo aresztowany/a, jeśli zebrane dowody wskazują z dużym prawdopodobieństwem na to, że popełniłeś/aś przestępstwo, a zachodzi obawa, że uciekniesz, ukryjesz się, będziesz nakłaniać do składania fałszywych zeznań lub w inny sposób utrudniać postępowanie.

Tymczasowe aresztowanie może nastąpić także wtedy, gdy sprawa dotyczy poważnego przestępstwa zagrożonego karą co najmniej do 8 lat więzienia.

Przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania sąd musi Cię przesłuchać.

ARESZT ŚLEDZCY

Jedynym organem uprawnionym do zdecydowania o tymczasowym aresztowaniu jest sąd. Za każdym razem sąd musi określić, jak długo będzie trwało tymczasowe aresztowanie. Po upływie tego terminu musisz zostać zwolniony/a.

Jeśli nie zgadzasz się z decyzją sądu o tymczasowym aresztowaniu, możesz złożyć zażalenie. Możesz napisać je samodzielnie, może je sporządzić także Twój obrońca.

Tymczasowe aresztowanie jest najsurowszym środkiem i generalnie jest stosowane tylko wtedy, gdy nie wystarczają inne środki, takie jak:

- **dozór policji**, czyli zakaz opuszczania miejsca pobytu, obowiązek meldowania się we właściwej jednostce policji w określonym czasie, zakaz zbliżania

się do pokrzywdzonego i inne ograniczenia swobody;

— **poręczenie majątkowe**, czyli złożenie przez Ciebie lub inną osobę określonej kwoty pieniędzy, która nie zostanie

Ci zwrócona, jeśli uciekniesz lub ukryjesz się;

— **poręczenie społeczne**, czyli poręczenie Twojego pracodawcy, dyrektora szkoły, organizacji społecznej lub innej osoby godnej zaufania. Poręczenie powinno gwarantować, że stawisz się na każde wezwanie i nie będziesz utrudniać postępowania.

Postanowienia sądu lub prokuratora o zastosowaniu środków zapobiegawczych muszą zostać Ci doręczone wraz z pouczeniem, w jaki sposób i w jakim terminie możesz je zaskarżyć.

Pamiętaj! Starannie zapoznaj się z pismami z sądu, policji czy prokuratury i zawartymi w nich pouczeniami. Dzięki temu będziesz mógł/mogła je zaskarżyć w wyznaczonym terminie.

TWOJE PRAWA I OBOWIĄZKI W POSTĘPOWANIU KARNYM

→ PODEJRZANY

Jeśli policjant lub prokurator przedstawił Ci zarzut popełnienia przestępstwa, to stajesz się **podejrzany/a**. Przedstawienie zarzutu polega na tym, że policjant lub prokurator w protokole z Twojego przesłuchania lub w odrębnym postanowieniu wskazuje Cię jako sprawcę czynu karalnego i określa dokładnie, na czym polega zarzuty Ci czyn.

→ OSKARŻONY

Stajesz się oskarżonym/a, jeśli przeciwko Tobie wniesiony został akt oskarżenia. Wniesienie aktu oskarżenia oznacza, że prokurator przekazał do sądu karnego pismo, w którym opisał, jaki czyn karalny jest Ci zarzucany. Dotyczy Cię wtedy zasada domniemania niewinności. Oznacza ona, że jesteś uznawana/y za niewinną/niewinnego, dopóki вина nie zostanie Ci udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

POUCZENIE O PRAWACH PODEJRZANEGO

○ Twoich prawach i obowiązkach jako podejrzanego/ej musisz zostać **pouczony/a** (tj. poinformowany/a) przed rozpoczęciem pierwszego przesłuchania.

POUCZENIE O PRAWACH OSKARŻONEGO

○ Twoich prawach i obowiązkach jako oskarżonego/ej musisz zostać poinformowany/a na rozprawie sądowej po odczycaniu aktu oskarżenia. Takie pouczenie jest bardzo ważne!

○ Twoich prawach poucza cię policjant, prokurator lub sąd.

Jeśli nie zostaniesz pouczony o swoich prawach, brak pouczenia nie może zadziałać na Twoją niekorzyść. Np. jeśli nie wiedziałeś/eś, że masz prawo odmówić wyjaśnień, może się zdarzyć, że złożysz wyjaśnienia na swoją niekorzyść. Masz wtedy prawo żądać, aby te wyjaśnienia nie były brane pod uwagę, bo nie wiedziałeś/eś, że możesz odmówić ich złożenia.

➔ Obowiązki

Jako podejrzany/a lub oskarżony/a masz obowiązek:

- poddać się oględzinom ciała, pobraniu odcisków palców,
- dać się sfotografować,
- zgodzić się na okazanie innym osobom (np. żeby mogły rozpoznać, czy to Ty popełniłaś/eś przestępstwo),
- poddać się badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz innym badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele (z wyjątkiem zabiegów chirurgicznych),
- poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu z zachowaniem warunków gwarantujących bezpieczeństwo dla Twego zdrowia;
- stawiać się na każde wezwanie policji, prokuratora i sądu,
- zawiadamiać o każdej zmianie miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 3 dni.

Jeśli nie będziesz przestrzegać tego ostatniego obowiązku, możesz zostać zatrzymany/a i przymusowo doprowadzony/a, a nawet tymczasowo aresztowany/a.

Pamiętaj! Jeśli zmienisz miejsce zamieszkania lub pobytu i nie podasz nowego adresu, pisma z sądu będą wysłane na dotychczasowy adres. Nawet jeśli ich nie odbierzesz z poczty, zostaną uznane za doręczone (po dwukrotnym awizowaniu). Oznacza to, że nie będziesz mógł/mogła odwołać się od orzeczenia sądu, złożyć zażalenia lub apelacji, gdyż jest to możliwe tylko w ściśle określonych terminach rozpoczynających się od daty doręczenia pisma.

➔ Prawa

Jeśli jesteś podejrzany/a o popełnienie przestępstwa, masz prawo do obrony. Prawo do obrony oznacza, że możesz odpyrać kierowane do Ciebie zarzuty, kwestionować dowody, które Cię obciążają i przedstawiać dowody na poparcie Twojego zdania oraz korzystać z pomocy adwokata.

W trakcie śledztwa lub dochodzenia masz prawo	W trakcie postępowania przed sądem masz prawo
korzystać z pomocy obrońcy, w tym żądać jego udziału w przesłuchaniu przez policję lub prokuratora	korzystać z pomocy obrońcy
składać wyjaśnienia, odmówić ich złożenia lub odmówić odpowiedzi na pytania	składać wyjaśnienia, odmówić ich złożenia bez podania powodu lub odmówić odpowiedzi na pytania
składać wnioski dowodowe, np. o przesłuchanie świadka, przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego	składać wyjaśnienia co do każdego dowodu oraz zadawać pytania osobom przesłuchiwanym

W trakcie śledztwa lub dochodzenia masz prawo	W trakcie postępowania przed sądem masz prawo
zapoznać się z zebranymi dowodami i aktami sprawy	składać wnioski dowodowe, np. o przesłuchanie świadków, przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego itp.
odwołać się od wydawanych postanowień, składając zażalenie	zabrać głos przed wydaniem wyroku w tzw. "ostatnim słowie"
	odwołać się od wyroku sądu pierwszej instancji, składając apelację

➔ **Obróńca z urzędu**

Jako podejrzana/y lub oskarżona/y masz prawo do korzystania z pomocy obrońcy. Możesz zaangażować go sam/a albo z pomocą rodziców lub opiekunów. Jeżeli nie masz ukończonych 17 lat i toczy się przeciwko Tobie postępowanie karne, korzystasz z obowiązkowej pomocy obrońcy, którego z urzędu wyznacza Ci sąd. Jeżeli chciałbyś/chciałabyś korzystać z pomocy obrońcy, a nie masz pieniędzy, możesz domagać się wyznaczenia obrońcy z urzędu. W tym celu musisz skierować wniosek do sądu.

We wniosku musisz wykazać, że nie masz pieniędzy na opłacenie obrońcy lub że jego opłacenie uniemożliwiłoby Ci bieżące utrzymanie się. Do wniosku musisz dołączyć dokumenty potwierdzające Twoją sytuację majątkową. Wynagrodzenie przyznanego przez sąd obrońcy z urzędu pokryje państwo. Jeśli jednak zostaniesz skazany i w wyroku obciążony/a kosztami postępowania, będziesz zobowiązany/a do zwrotu tej kwoty.

wersji wydarzeń. W wyjaśnieniach możesz opisać okoliczności popełnienia zarzucanego Ci czynu, opowiedzieć, kto w nim uczestniczył, dlaczego do niego doszło. Możesz także wyrazić skruchę. Odmowa złożenia wyjaśnień pozbawia Cię takich możliwości. Przyznanie się do popełnienia zarzucanego czynu, szczere wyjaśnienia, okazanie skruchy, przeproszenie pokrzywdzonego/pokrzywdzonej to okoliczności łagodzące, które sąd może uwzględnić, wymierzając Ci karę.

➔ **Prawo do zaznajomienia się z aktami**

➔ **Prawo do złożenia i odmowy zeznań**

Złożenie wyjaśnień polega na przedstawieniu prokuratorowi, a następnie sądowi Twojej

Masz prawo zapoznać się z aktami dotyczącymi Twojej sprawy w postępowaniu przygotowawczym. Dzięki temu będziesz mógł/mogła dobrze przygotować się

do obrony. Bierz aktywny udział w rozprawie, korzystaj z prawa zadawania pytań przestuchanym świadkom, jeżeli ich relacje przedstawiają nieprawdziwą lub zniekształcającą wersję wydarzenia.

Postępowanie przygotowawcze to wszystko, co robi policja lub prokurator, aby ustalić, czy popełniłeś/aś przestępstwo, jeśli jesteś podejrzanym/a.
Postępowanie to kończy się wniesieniem aktu oskarżenia do sądu lub umorzeniem postępowania.

➔ Prawo do złożenia wniosku dowodowego

Wniosek dowodowy oznacza, że możesz zażądać, aby prokurator lub sąd przesłuchał wskazanych przez Ciebie świadków lub poprosił biegłych o opinię.

Jako podejrzany/a lub oskarżony/a wniosek dowodowy możesz złożyć pisemnie lub ustnie na rozprawie sądowej.

Jeśli chcesz złożyć wniosek dowodowy, najlepiej zrób to za pośrednictwem Twojego obrońcy. Jeśli chcesz złożyć wniosek osobiście, musisz wskazać osoby, których przesłuchania żądasz (podać ich imiona, nazwiska i adresy) oraz określić, o czym dana osoba będzie mówiła, czyli co ich zeznania mają potwierdzić lub podważyć.

Sąd nie musi uwzględnić złożonego przez Ciebie wniosku dowodowego. Jeśli jednak nie uzasadni decyzji odmownej lub oddali wniosek niezgodnie z prawem, możesz zakwestionować orzeczenie wydane przez sąd.

➔ Prawo do „ostatniego słowa”

Na koniec rozprawy sędzia ma obowiązek spytać: „Co oskarżony chce powiedzieć sądowi przed wydaniem wyroku?”. Korzystaj z prawa do wypowiedzenia tzw. „ostatniego słowa”. Jest to chwila, która zazwyczaj bezpośrednio poprzedza wydanie wyroku. Masz wtedy ostatnią szansę, żeby wykazać swoją niewinność lub skruczę.

➔ KARA

Celem postępowania karnego przed sądem jest ustalenie, czy popełniłeś/aś zarzucone Ci przestępstwo. Jeśli sąd uzna, że nie popełniłeś/aś przestępstwa, wyda wyrok uniewinniający.

Jeżeli jednak stawiane Ci zarzuty zostaną potwierdzone dowodami, zostaniesz uznany/a za winnego/winną. Sąd wyda wtedy wyrok skazujący. Sąd może jednak warunkowo umorzyć postępowanie na okres próby od roku do 2 lat, jeśli dotyczyło ono drobnych przestępstw zagrożonych karą do 3 lat pozbawienia wolności.

Kodeks karny przewiduje następujące kary:

- grzywny,
- ograniczenia wolności,
- pozbawienia wolności.

Sąd może orzec także inne środki karne, np. zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, zakaz wstępu na imprezy masowe, obowiązek naprawienia szkody czy przeproszenie pokrzywdzonego. Przepisy określają możliwą karę za posz-

czególne przestępstwa oraz minimalny i maksymalny czas jej trwania. Sąd decyduje o wymiarze kary dla konkretnej osoby.

Prawo przewiduje dwie możliwości zawarcia swoistej „ugody” co do wymiaru kary:

- **uzgodnienie wymiaru kary z prokuratorem** – wtedy prokurator wnioskuje w sądzie o wymierzenie uzgodnionego wymiaru kary (a nie większego);
- **dobrowolne poddanie się karze** – jako oskarżony/a możesz złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary. Możesz zrobić to przed rozprawą lub na rozprawie, jednak nie później niż do chwili zakończenia przesłuchania. Jeśli nie sprzeciwią się temu prokurator lub osoba pokrzywdzona, sąd wyda wyrok i wymierzy wnioskowaną przez Ciebie karę bez dalszego prowadzenia rozprawy.

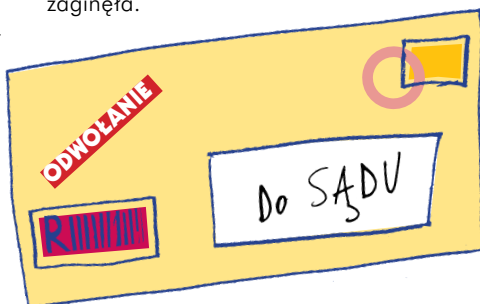
Od wszystkich wyroków wydanych przez sąd pierwszej instancji przysługuje Ci prawo do odwołania, czyli apelacji. Takie samo prawo mają pozostałe strony. Skorzystanie z prawa do odwołania wymaga Twojej aktywności. Jeżeli uczestniczysz w rozprawie sądowej, uważnie wysłuchaj pouczenia o sposobie i terminie odwołania.

Odwołanie od wyroku sądu w postępowaniu karnym to apelacja, odwołanie od postanowień prokuratora i sądu to zażalenie.

➔ Jak złożyć odwołanie

W terminie 7 dni od daty ogłoszenia wyroku musisz złożyć wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku na piśmie. Wniosek taki możesz złożyć osobiście w biurze podawczym w sądzie lub przesać listem poleconym. Data nadania listu (stempla pocztowego

na znaczku!) jest traktowana jako data złożenia wniosku. Zachowaj pokwitowanie nadania listu na wypadek, gdyby przesyłka zaginęła.

- Od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem masz 14 dni na wniesienie apelacji. Apelację możesz złożyć w sądzie osobiście lub przesać listem poleconym (zachowaj pokwitowanie jego nadania).
- Zażalenie od postanowień prokuratora i sądu, np. o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, możesz złożyć w prokuraturze lub sądzie osobiście lub przesać listem poleconym, podobnie jak apelację.

Czynności te możesz wykonać osobiście, może to również zrobić Twój obrońca. Jeśli chcesz złożyć apelację samodzielnie, przedstaw w niej swój punkt widzenia - napisz, dlaczego nie zgadzasz się z wyrokiem.

Apelację rozpoznaje sąd odwoławczy:

- od wyroków sądów rejonowych - właściwy sąd okręgowy,
- od wyroków sądów okręgowych - właściwy sąd apelacyjny.

Apelacja jest rozpatrywana na rozprawie odwoławczej. O terminie rozprawy odwoławczej sąd musi powiadomić Ciebie (jako oskarżoną/ego), Twojego obrońcę oraz pozostałe strony.

Sąd odwoławczy może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania, zmienić zaskarżony wyrok lub utrzymać go w mocy. W dwóch ostatnich przypadkach wyrok staje się prawomocny i podlega niezwłocznemu wykonaniu.

Wyrok prawomocny to taki, od którego nie można wnieść kolejnej apelacji.

Opracowanie koncepcji rozdziału i konsultacja merytoryczna: Jadwiga Żywolewska-Ławniczak.

Jestem prawniczką. Kiedy studiowałam na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, na pytanie, gdzie zamierzam pracować po ukończeniu studiów, odpowiadałam: „jeszcze nie wiem, ale na pewno nie w wymiarze sprawiedliwości”.

Los zdecydował inaczej. Po skończeniu studiów rozpoczęłam aplikację sędziowską w Sądzie Wojewódzkim w Białymstoku, zdałam egzamin sędziowski i przez ponad 40 lat byłam sędzią orzekającym w sprawach karnych, a praca ta stała się moją życiową pasją. Przez wiele lat pracowałam jako sędzia

sądu rejonowego, a następnie okręgowego i apelacyjnego w moim rodzinnym mieście – Białymstoku. Moją zawodową karierę uwieńczyło stanowisko Sędziego Sądu Najwyższego w Warszawie. Obecnie jestem sędzią Sądu Najwyższego w stanie spoczynku.

Kontakty zawodowe ze sprawcami przestępstw, pokrzywdzonymi, świadkami przekonały mnie o wielkim znaczeniu podstawowej znajomości prawa. Umożliwia korzystanie z przysługujących każdemu praw, ułatwia unikanie sytuacji, które niosą ryzyko konfliktu z prawem oraz pomaga w kontaktach z wymiarem sprawiedliwości w każdym charakterze. Obecnie część swego wolnego czasu poświęcam udzielaniu nieodpłatnych porad prawnych. Poza tym uczę się języków obcych, podróżuję.

Opracowanie tekstu: Agnieszka Kozakoszczak i Beata Kulig.

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = tak

Czy wiesz, jak załatwić sprawę w urzędzie gminy?	
Czy wiesz, gdzie i w jaki sposób zgłosić popełnienie przestępstwa?	
Czy wiesz, jaką pomoc możesz uzyskać w powiatowym urzędzie pracy?	
Czy wiesz, jak odwołać się od niekorzystnej dla Ciebie decyzji urzędu?	
Czy wiesz, gdzie się zgłosić, jeśli łamane są Twoje prawa pracownicze?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

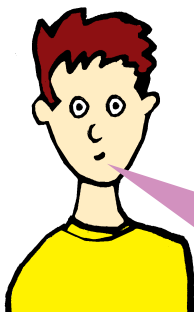
Załatwianie spraw urzędowych nie jest Twoją mocną stroną. Z tego rozdziału możesz się wiele nauczyć.

3-4

Masz za sobą pierwsze kroki w załatwianiu spraw w urzędzie. Przeczytaj ten rozdział, żeby poczuć się pewniej.

5

Sprawnie załatwiasz sprawy urzędowe, brawo! Możesz pomagać innym.

W tym rozdziale znajdziesz wskazówki, jak poradzić sobie przy załatwianiu spraw w sądzie, ośrodku pomocy społecznej, urzędzie skarbowym czy w powiatowym urzędzie pracy.

Wiele osób ma trudności w przedarciu się przez gąszcz procedur i przepisów w trakcie załatwiania spraw urzędowych. W takiej sytuacji najlepiej jest poprosić o pomoc urzędnika, z którym rozmawiasz. Obowiązkiem każdego urzędu jest kulturalna i profesjonalna obsługa interesantów oraz udzielenie wyczerpujących informacji o przysługujących Ci prawach i obowiązkach.

KONTAKT Z SĄDEM

Z reguły wszystkie wydziały danego sądu rejonowego mieszczą się w jednym budynku (np. wydział cywilny, karny, rodzinny i nieletnich). Obsługą osób zgłaszających się do sądu zajmują się **sekretariaty** poszczególnych **wydziałów** lub **biuro obsługi interesantów** (jedno dla wszystkich wydziałów). Wszelkie pisma i dokumenty składa się w **biurze podawczym** sądu. Zazwyczaj biuro podawcze i biuro obsługi interesantów mieszczą się w holu głównego budynku. Zanim wejdiesz na teren sądu, strażnik sądowy sprawdzi, czy nie wnosisz niebezpiecznych narzędzi i czy nie jesteś pod wpływem alkoholu lub narkotyków.

➔ Kim są strony postępowania sądowego?

Strony to osoby, które zgłaszają się do sądu, aby sąd wydał decyzję (czyli orzeczenie) w ich sprawie.

➔ Tryby postępowania sądowego:

Postępowanie w sprawach cywilnych, rodzinnych i przed sądem pracy odbywa się w **trybie procesowym** lub **nieprocesowym**.

Tryb procesowy dotyczy spraw, gdzie istnieje **spór** między stronami procesu – powodem (który wnosi pozew i ma roszczenie) oraz pozwanym.

Przykład: Jeśli chcesz uzyskać od swoich rodziców alimenty, to zwracasz się do sądu, czyli wnosisz pozew. Ty jesteś określany/a w języku prawniczym „powodem” a Twoi rodzice to „pozowani”.

Tryb nieprocesowy – Jeśli nie ma sporu między stronami postępowania, np. w sprawie o stwierdzenie

nabycia spadku, sprawa sądzona jest w **trybie nieprocesowym** (tzw. bezspornym).

Typ postępowania	Nazwa strony	Nazwa strony	Typ pisma procesowego składanego w postępowaniu
postępowanie procesowe, np. sprawa o alimenty	powód	pozwany	pozew
postępowanie nieprocesowe, np. o nabycie spadku	wnioskodawca	uczestnik	wniosek

➔ Jak złożyć pismo procesowe

Jeśli bierzesz udział w sprawie sądowej, np. jako wnioskodawca, wtedy jesteś tzw. stroną postępowania sądowego. Strony postępowania sądowego mają prawo składać do sądu pisma procesowe.

Pisma procesowe to wnioski i oświadczenia, które możesz napisać do sądu w czasie pomiędzy rozprawami lub złożyć w trakcie rozprawy.

Pismo procesowe musi mieć zwięzłą treść. W piśmie procesowym musisz:

- podać nazwę i adres sądu, do którego piszesz;
- podać Twoje imię i nazwisko, a także imię i nazwisko Twojego opiekuna prawnego i Twojego pełnomocnika (np. adwokata), jeśli masz pełnomocnika;
- podać imię i nazwisko „strony przeciwnej”;
- nadać tytuł swojemu pismu procesowemu, aby sąd wiedział, czego pismo dotyczy (np. *Wniosek o zmianę formy ograniczenia władzy rodzicielskiej* lub *Pozew o podwyższenie alimentów*);
- podać dowody na poparcie opisanych przez Ciebie okoliczności lub zdarzeń;
- sporządzić listę załączników.

Pismo procesowe musisz podpisać Ty lub Twój opiekun prawny albo pełnomocnik.

Jeśli Twoje pismo procesowe to pierwsze pismo w danej sprawie, podaj w nim adres swój i Twojego opiekuna prawnego oraz adres kancelarii pełnomocnika. Pamiętaj także o podaniu miejsca zamieszkania „strony przeciwnej”.

Kolejne pisma procesowe składane w danej sprawie powinny zawierać także **sygnaturę sprawy**, czyli numer nadany sprawie przez sąd.

Pismo procesowe złoż do biura podawczego sądu w tylu egzemplarzach, ile stron bierze udział w postępowaniu.

➔ Jak obliczyć liczbę stron w postępowaniu?

Liczba stron w postępowaniu to liczba osób, które się ze sobą spierają i zwróciły się do sądu o rozstrzygnięcie danej sprawy. Np. jeśli występujesz do sądu o alimenty od ojca i matki, to strony są trzy: Ty, Twój ojciec i Twoja matka. Jeśli występujesz o alimenty od ojca, to strony są dwie: Ty i Twój ojciec.

Dodatkowo przygotuj jeden egzemplarz dla siebie. Na tym egzemplarzu pracownik biura przybije stempel z oznaczeniem sądu, dokładną datą i godziną złożenia pisma. Będzie to dla Ciebie potwierdzenie, że pismo zostało złożone. Pismo procesowe

można także przestać do sądu pocztą listem poleconym (wtedy również należy pamiętać, by przestać odpowiednią liczbę egzemplarzy). Jeśli przekażesz sądowi zbyt małą liczbę egzemplarzy dokumentów lub dokumenty niekompletne (np. nie dołączysz swego aktu urodzenia, który jest niezbędny w toczącym się postępowaniu), sąd wezwie Cię do uzupełnienia braków w określonym terminie. Jeśli nie dostarczysz dokumentów we wskazanym terminie, sąd prawdopodobnie zwróci Twój wniosek/pozew lub nie uwzględni danej informacji w prowadzonym postępowaniu.

Pisząc pismo procesowe, możesz wzorować się na przykładowym piśmie zamieszczonym w rozdziale 3 tego przewodnika, pt. *Prawa i obowiązki osoby dorosłej* (18+).

➔ Jak uzyskać informację o biegu postępowania

Jeśli chcesz się dowiedzieć, co się dzieje z Twoją sprawą, np. czy jest już wyznaczony termin rozprawy albo jaka jest decyzja końcowa sądu, możesz zgłosić się osobiście do sądu lub zadzwonić do sekretariatu wydziału. Jeśli zgłosisz się osobiście, musisz okazać dowód tożsamości, a wtedy uzyskasz wszelkie potrzebne informacje oraz będziesz mógł/mogła zapoznać się z aktami sprawy oraz innymi dokumentami. Jeśli zadzwonisz do sekretariatu wydziału, pracownik sądu udzieli Ci jedynie informacji o tym, czy toczy się postępowanie, pod jaką sygnaturą, jaki jest wyznaczony termin rozprawy i czy zostały wydane orzeczenia sądu w tej sprawie. Telefonicznie nie udzieli Ci informacji o treści orzeczeń.

➔ Sala sądowa

Uczestnicząc w postępowaniu sądowym, będziesz musiał/a stawić się na rozprawę. Możesz czuć się niepewnie, przekraczając pierwszy raz progi sali sądowej. Czy wiesz, jak się zachować w czasie rozprawy?

Przed wejściem na salę rozpraw zostaw w szatni okrycie wierzchnie, zabierz ze sobą dowód tożsamości oraz wyłącz telefon komórkowy.

Najważniejszą osobą na sali jest sędzia.

Do sędziego albo sędzi należy się zwracać słowami **“Wysoki Sądzie”**. Pamiętaj, że każde niestosowne zachowanie na sali rozpraw może sprawić, że sąd Cię pouczy, ukarze, a nawet usunie z sali. Za każdym razem gdy sąd lub inna osoba, której sąd udzielił głosu, zadaje Ci pytanie, odpowiedź kieruj do Wysokiego Sądu.

Historia Sebka

Dwa lata temu pracowałem jako administrator budynku. Byłem zatrudniony na umowę o pracę. Któregoś dnia mój pracodawca powiedział, że obniży mi wynagrodzenie, bo chce zatrudnić dodatkową osobę. Nie chciałem pracować za mniejsze pieniądze, więc złożyłem wypowiedzenie. Tego samego dnia pracodawca złośliwie wyrzucił mnie z pracy. Dyscyplinarnie. Oznaczało to, że w moim świadectwie pracy byłoby napisane, że źle wywiązywałem się ze swoich obowiązków, a to nie była prawda. Zgłosiłem się do Państwowej Inspekcji Pracy, gdzie doradca podpowiedział mi, abym zgłosił sprawę do sądu pracy i złożył pozew przeciwko pracodawcy.

Nie było mnie stać na adwokata, więc napisałem

pismo z prośbą o przydzielenie pełnomocnika z urzędu. Na pierwszą rozprawę czekałem rok.

Potem co trzy miesiące chodziłem na rozprawy do sądu (w sumie były trzy rozprawy).

W końcu podpisałem z pracodawcą porozumienie – musiał sprostować moje

świadectwo pracy tak, żeby nie było

w nim informacji o zwolnieniu

dyscyplinarnym. Cała sytuacja trwała

bardzo długo i kosztowała mnie

dużo stresu, ale mam satysfakcję,

że zawałęczyłem o swoje prawa,

a moje świadectwo pracy

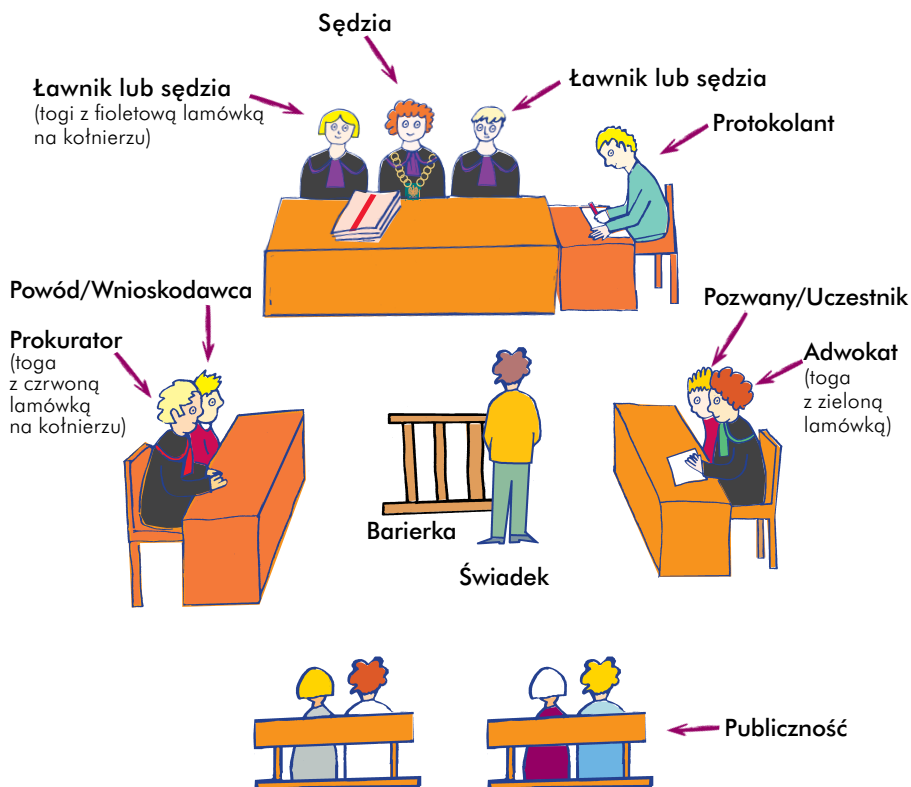
nie zniechęci przyszłych

pracodawców

do zatrudnienia mnie.

Sąd cywilny (w tym sąd rodzinny i nieletnich)

Powyżej zamieszczamy plan każdej **sali rozpraw**. Za stołem sędziowskim siedzi sąd (sędzia zawodowy i ewentualnie dwoje ławników lub dwoje sędziów zawodowych). Sąd ubrany jest w **togi** z fioletową lamówką na kołnierzu. Po prawej stronie sądu jest miejsce dla osoby, która składa wniosek (wnioskodawca) lub pozew (powód). Jeśli w danym postępowaniu uczestniczy prokurator (nosi togę z czerwoną lamówką na kołnierzu), to zajmuje on miejsce obok wnioskodawcy lub powoda. Po przeciwnej stronie (na lewo od sądu) znajduje się miejsce dla uczestnika postępowania lub pozwanego. Jeśli wnioskodawca/powód lub uczestnik postępowania/pozwany ma **pełnomocnika** (np. adwokata), to pełnomocnik nosi

togę z zieloną lamówką wokół kołnierza. Pełnomocnik siedzi obok swego klienta. Jeśli sąd zechce Cię przesłuchać, poprosi Cię o zajęcie miejsca za tzw. barierką i do momentu kiedy sąd powie, że skończył przesłuchiwanie, musisz pozostać na tym miejscu. Wszystkie rozprawy są protokolowane przez protokolanta, który siedzi obok stołu sędziowskiego.

Pamiętaj! Jeśli w czasie rozprawy źle się poczujesz lub będziesz potrzebował/a skorzystać z toalety, poproś sąd o chwilę przerwy lub zgodę na opuszczenie sali rozpraw.

KONTAKT Z POLICJĄ I PROKURATURĄ

➔ **Policja** to umundurowana i uzbrojona formacja powołana do ochrony bezpieczeństwa ludzi i mienia oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Głównym zadaniem policji jest pilnowanie przestrzegania prawa oraz wykrywanie i ściganie przestępców.

W ramach wykonywania obowiązków służbowych funkcjonariusz policji ma prawo:

- wylegitymować Cię w celu ustalenia Twojej tożsamości;
- zatrzymać Cię, jeśli stwarzasz zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego i mienia;
- przeszukać Cię – policjant powinien Ci powiedzieć, co będzie robił i dlaczego;
- przeszukać pomieszczenie; dokonać kontroli osobistej, a także przejrzeć zawartość bagaży na dworcach oraz w środkach transportu w razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary.

Policjant w trakcie wykonywania obowiązków służbowych (poza sytuacjami określonymi przez Komendanta Głównego Policji) zobowiązany jest nosić mundur i okazać legitymację służbową w taki sposób, abyś miał/a możliwość odczytać i zanotować numer legitymacji, nazwisko policjanta, a także nazwę organu, który wydał legitymację. Jeśli funkcjonariusz nie ma munduru, oprócz legitymacji służbowej powinien, na Twoje żądanie, okazać dodatkowo także znak identyfikacyjny, czyli metalową odznakę z numerem identyfikacyjnym.

W trudnych sytuacjach związanych np. z uciążliwym sąsiedztwem, możesz zgłosić się na najbliższy komisariat policji do **dzielnicowego**. Rolą dzielnicowego jest dbanie o ład i bezpieczeństwo oraz zapobieganie zdarzeniom powodującym łamanie prawa.

➔ Jak zgłosić fakt popełnienia przestępstwa

Jeśli byłeś/aś świadkiem popełnienia przestępstwa lub sam/a jesteś pokrzywdzony/a przestępstwem, jak najszybciej zgłoś ten fakt organom ścigania, czyli policji lub prokuratorowi. Nie ma znaczenia, czy zawiadomienie złożysz na policji, czy w prokuraturze. Aby zgłosić popełnienie przestępstwa, pójdz osobiście do najbliższego komisariatu lub prokuratury rejonowej i złoż zawiadomienie pisemne lub ustne. Wtedy dyżurny policjant lub prokurator sporządzi protokół. Jeśli byłeś/aś jedynie świadkiem zdarzenia, to zostaniesz w chwili składania zawiadomienia lub później wysłuchany/a w charakterze świadka, natomiast jeśli sam/a zostałeś pokrzywdzony/a przestępstwem, to w chwili przyjęcia zawiadomienia i zarejestrowania sprawy uzyskujesz status soby pokrzywdzonej przestępstwem.

KONTAKT Z URZĘDEM GMINY LUB DZIELNICY

Większość spraw urzędowych dotyczących codziennego funkcjonowania możesz załatwić w urzędzie gminy lub dzielnicy. Każdy urząd gminy ma wyodrębnione wydziały (w mniejszych gminach są to referaty), które zajmują się poszczególnymi

zadaniami. Np. wydział spraw obywatelskich zajmuje się wydawaniem dowodów osobistych i meldunkami.

W dużych gminach albo dzielnicach (np. w Warszawie) działają też **wydziały obsługi mieszkańców**, które pośredniczą w składaniu skarg, wniosków i innych dokumentów, udzielają informacji o sposobie rozpatrywania spraw oraz wydawaniu dokumentów. Ponadto większość urzędów gmin posiada własne strony internetowe. Wizytę w Twoim urzędzie gminy możesz zatem zacząć od odwiedzenia jego strony internetowej. Może się okazać, że Twój urząd jest na tyle nowoczesny, że korzysta z elektronicznej skrzynki podawczej – oznacza to, że określone sprawy możesz załatwić przez Internet, a do urzędu zgłosić się jedynie po odbiór decyzji. Na stronach internetowych lub w urzędzie znajdziesz druki odpowiedzi-dni wniosków wraz z informacją o sposobie ich wypełnienia i wymaganych załącznikach (np. dokumentach, zdjęciach). Pracownicy urzędu mają obowiązek udzielić Ci informacji o sposobie i terminie załatwienia Twojej sprawy. Podczas załatwiania spraw w urzędzie będziesz musiał/a okazać dowód tożsamości, by uzyskać potrzebne Ci informacje. Jeśli składasz jakiegokolwiek dokumenty w urzędzie, przygotuj dla siebie ich kopię, na której pracownik urzędu potwierdzi, że zostały przez Ciebie złożone. Zrobi to za pomocą pieczęci z datownikiem, którą postawi na Twojej kopii dokumentów. Jeśli urzędnik potraktuje Cię niegrzecznie lub będzie niekompetentny, możesz złożyć skargę na jego zachowanie do jego przełożonego.

➔ Odwołanie od decyzji urzędu

Jeśli urząd wyda decyzję, z którą się nie zgadzasz, przysługuje Ci prawo do odwołania od niej do samorządowego kolegium odwoławczego.

Przeczytaj uważnie decyzję, którą wydał urząd. Znajdziesz tam również informacje o terminie, w jakim możesz się odwołać od decyzji urzędu (pouczenie). Aby rozpatrzone Twoje odwołanie, musisz przestrzegać podanych terminów.

➔ Jak się odwołać od decyzji urzędu?

Napisz odwołanie do samorządowego kolegium odwoławczego. Odwołanie to musisz złożyć w urzędzie, który wydał decyzję, z którą się nie zgadzasz.

Pamiętaj! Dodatkowo
przygotuj jeden egzemplarz dla siebie. Na tym egzemplarzu pracownik urzędu przybije stempel i potwierdzi, że odebrał od Ciebie odwołanie. Będzie to dla Ciebie potwierdzenie, że odwołanie zostało złożone.

Odwołanie można także przesać do urzędu pocztą listem poleconym. Zachowaj wtedy dowód nadania. Urząd przekaże Twoje odwołanie wraz z pełną dokumentacją Twojej sprawy do samorządowego kolegium odwoławczego.

KONTAKT Z POMOCĄ SPOŁECZNĄ

Po ukończeniu 18 roku życia jako osoba usamodzielniająca się będziesz mógł/mogła korzystać ze wsparcia finansowego przewidzianego w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub/i w Ustawie o pomocy społecznej. Wnioski o przyznanie tej pomocy możesz składać w ośrodkach pomocy społecznej lub powiatowych centrach pomocy rodzinie. Zasady przyznawania świadczeń zostały szerzej opisane w rozdziale 4 tego przewodnika, pt. *Prawa i obowiązki osoby dorosłej (18+)* w systemie opieki zastępczej. Jeśli nie zgadzasz się z decyzją wydaną przez ośrodek lub centrum pomocy, przysługuje Ci prawo do złożenia od niej odwołania do samorządowego kolegium odwoławczego. Powyżej znajdziesz instrukcję, jak się odwołać od decyzji, z którą się nie zgadzasz.

KONTAKT Z URZĘDEM SKARBOWYM

Po pierwsze warto wiedzieć, że należy bardzo poważnie traktować wszelkie sprawy związane z płaceniem podatków i kontakty z urzędem skarbowym.

Do końca kwietnia każdego roku należy rozliczyć się ze zobowiązania podatkowego za rok poprzedni. Np. za rok 2012 trzeba rozliczyć się do 30 kwietnia 2013 r. włącznie. Wobec tego najpóźniej 30 kwietnia 2013 r. musisz złożyć w urzędzie skarbowym lub wysłać listem poleconym druk rozliczenia podatkowego (PIT).

Jeśli uzyskujesz dochód tylko z jednego źródła, np. otrzymujesz tylko wynagrodzenie za pracę i nie będziesz korzystać z żadnych ulg bądź odliczeń, z urzędem skarbowym rozliczy Cię Twój pracodawca, ale musisz go poinformować, że chcesz, żeby zrobił to w Twoim imieniu. Jeśli masz kilka źródeł dochodu lub/i korzystasz z odliczeń lub ulg, musisz sam/a rozliczyć się z urzędem skarbowym. Wszelkie potrzebne informacje o sposobie wypełnienia formularza, o rodzajach formularzy i załączników oraz o przysługujących w danym roku podatkowym ulgach i odpisach znajdziesz na stronie: www.pit.pl.

Jeśli urząd skarbowy uzna, że Twoje rozliczenie podatkowe wymaga sprawdzenia, wezwie Cię do złożenia wyjaśnień. Wówczas musisz stawić się do urzędu i okazać wymagane dokumenty.

Pamiętaj! Wszelkie dokumenty dotyczące uzyskanych przez Ciebie dochodów, odliczeń i ulg musisz zachować przez okres 5 lat od daty złożenia rozliczenia i w razie wezwania przez urząd skarbowy okazać je urzędnikowi.

KONTAKT Z URZĘDEM PRACY

➔ Gdy szukasz pracy

Jeśli chcesz rozpocząć pracę, zgłoś się do **powiatowego urzędu pracy**

właściwego dla Twojego stałego miejsca zamieszkania. Dzięki zarejestrowaniu się w urzędzie pracy będziesz mógł/mogła skorzystać z różnych form pomocy, w tym:

- zasiłku,
- podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- sfinansowania studiów podyplomowych,
- pożyczki na sfinansowanie kosztów szkolenia,
- uzyskania zwrotu części lub całości kosztów dojazdu na szkolenia,
- bezpłatnej opieki zdrowotnej w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia,
- poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy.

Aby zarejestrować się w urzędzie pracy, musisz udać się tam osobiście i złożyć następujące dokumenty:

- dowód osobisty lub inny dokument tożsamości,
- dyplom, świadectwo ukończenia szkoły, świadectwo szkolne albo zaświadczenie o ukończeniu kursu lub szkolenia,
- świadectwa pracy oraz inne dokumenty potrzebne do ustalenia Twoich uprawnień do zasiłku dla bezrobotnych,
- dokument o przeciwwskazaniach do wykonywania określonych prac,
- w przypadku osób z niepełnosprawnością - orzeczenie o niepełnosprawności.

Jeśli jesteś niepełnoletni, też możesz skorzystać z pomocy urzędu pracy w znalezieniu pracy. Jednak do czasu

osiągnięcia przez Ciebie 18 roku życia Twój pracodawca musi przestrzegać przepisów dotyczących pracy osób niepełnoletnich. Zapytaj w urzędzie pracy, jakie to są przepisy lub sprawdź art. 192 Kodeksu pracy.

➔ **Gdy naruszane są Twoje prawa pracownicze**
Jeśli jesteś **zatrudniony/a na umowę o pracę** i masz poczucie, że Twój pracodawca nie respektuje praw pracowniczych zagwarantowanych w *Kodeksie pracy* (np. czasu pracy, wynagrodzenia za pracę, prawa do urlopu) i nie wywiązuje się na-

leżycie z ciążących na nim obowiązków dotyczących zapewnienia odpowiednich warunków pracy, zgłoś swoje wątpliwości do **Państwowej Inspekcji Pracy**. Na terenie każdego województwa działają **okręgowe inspektoraty pracy** wraz z oddziałami - wykaz inspektoratów znajdziesz na stronie internetowej Państwowej Inspekcji Pracy: www.pip.gov.pl. Okręgowe inspektoraty pracy lub ich oddziały udzielają bezpłatnej pomocy prawnej w zakresie prawa pracy. Na wniosek pracownika podejmują też interwencje (kontrole) na terenie zakładu pracy.

DYSKRIMINACJA W ZATRUDNIENIU

Pamiętaj, że jeśli jesteś zatrudniony/a na umowę o pracę, Twój pracodawca musi przestrzegać przepisów związanych z równym traktowaniem, wynikających z *Kodeksu pracy*. Jeśli pracodawca potraktuje Cię gorzej niż inne osoby, np. ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, wyznanie czy orientację seksualną - postępuje niezgodnie z prawem. Gorsze traktowanie ze względu na wymienione cechy to **dyskryminacja**. Jeśli doświadczyłeś/aś dyskryminacji ze strony pracodawcy (lub podczas ubiegania się o pracę), możesz dochodzić swoich praw w sądzie i domagać się odszkodowania. **W sprawach o dyskryminację rozstrzyga sąd okręgowy lub rejonowy. Możesz też zgłosić się do Państwowej Inspekcji Pracy, aby uzyskać informacje, do jakiego sądu się zgłosić. Numer telefonu do najbliższego oddziału PIP znajdziesz na stronie: ww.pip.gov.pl.**

Częstym przejawem dyskryminacji jest pytanie kobiet podczas rozmowy rekrutacyjnej o to, czy planują mieć dzieci, ponieważ pracodawcy chcą uniknąć sytuacji, że pracownica pójdzie na urlop macierzyński. Pamiętaj! Pracodawca nie ma prawa pytać Cię o Twój stan cywilny, plany związane z rodzicielstwem, wyznanie, światopogląd czy orientację seksualną. Dyskryminacja ma miejsce również wtedy, jeśli jako kobieta w firmie, w której jesteś zatrudniona, zarabiasz mniej niż mężczyźni na podobnym stanowisku, a masz podobne kwalifikacje. Kodeks pracy jasno mówi, że pracownicy i pracownice mają prawo do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę bądź pracę o jednakowej wartości.

Więcej informacji o przepisach dotyczących równego traktowania w zatrudnieniu znajdziesz na stronie Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego:

www.ptpa.org.pl/poradnik/zatrudnienie

Agnieszka Kozakoszczak

PISMA URZĘDOWE

Być może zdarzy się tak, że będziesz chciał/a złożyć pismo do instytucji państwowej lub urzędu (np. po to, żeby otrzymać decyzję administracyjną, złożyć skargę lub wniosek albo otrzymać jakieś zaświadczenie). Warto wtedy wiedzieć, jak powinien wyglądać taki dokument.

Otóż każde pismo urzędowe zawiera:

- nazwę instytucji lub urzędu, do którego jest kierowane, np. Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Warszawie;
- dane osoby, która składa pismo i/lub jej pełnomocnika (imię i nazwisko, adres, telefon kontaktowy, ewentualnie adres, na który ma być przesłana korespondencja w sprawie);
- informację, czego pismo dotyczy, np. odwołanie od decyzji Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie w sprawie odmowy przyznania zasiłku okresowego;
- opis sprawy, z którą zwracasz się do urzędu (jeśli nie jest to pierwsze pismo w tej sprawie, napisz także sygnaturę sprawy);
- podpis Twój lub podpis Twojego pełnomocnika;
- listę załączników.

Pamiętaj! Jeśli w danej sprawie urząd/instytucja wyda niekorzystną dla Ciebie decyzję administracyjną, to przysługuje Ci prawo do odwołania się od tej decyzji do „wyższego” organu - zwykle jest to samorządowe kolegium odwoławcze.

W każdej decyzji wydanej przez urząd czy instytucję znajdziesz **pouczenie o trybie i terminie złożenia odwołania**. Termin złożenia odwołania jest **terminem zawitym**, tzn. po jego upływie złożone odwołanie nie będzie rozpoznawane (chyba że wykazesz, że urząd wydający decyzje nieprawidłowo powiadomił Cię o jej wydaniu lub z innych ważnych powodów nie mogłeś/aś złożyć we wskazanym terminie odwołania od decyzji, np. z powodu pobytu w szpitalu lub dłuższego pobytu poza miejscem zamieszkania).

Autorką rozdziału jest
Alina Prusinowska-Marek.

→ Autodiagnoza

Postaw krzyżyk, jeśli potrafisz odpowiedzieć na pytanie X = tak

Czy wiesz, czego dotyczy Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej?	
Czy wiesz, na czym polega funkcja asystenta rodziny i jakie są jego obowiązki?	
Czy wiesz, jaka jest rola rodziny wspierającej?	
Czy wiesz, jakie są zadania koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej?	
Czy wiesz, na jakie problemy odpowiada Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2

Niewiele wiesz o obowiązujących przepisach. Dowiedz się więcej z tego

3-4

Nieźle orientujesz się w obowiązujących przepisach. Z tego rozdziału dowiesz się jeszcze więcej.

5

Na bieżąco śledzisz obowiązujące przepisy. Oby tak dalej!

Po co czytać ustawy? Aby jak najlepiej orientować się w swoich prawach, więcej wiedzieć i móc skorzystać z różnych form pomocy. W tym rozdziale znajdziesz skrócony opis *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, która m.in. reguluje sytuację dzieci wychowywanych poza rodziną w różnych typach placówek, rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka. Informacje tu zawarte mogą przydać się także osobom pracującym z usamodzielniającą się młodzieżą. Mimo że pewne sformułowania mogą nie być Ci teraz znane, przeczytaj ten rozdział, nawet jeśli jego tytuł na pierwszy rzut oka wydaje Ci się nieciekawym. Już niedługo będziesz osobą dorosłą. Wówczas każda dodatkowa wiedza może okazać się bardzo cenna i zwyczajnie pomóc Ci w dorosłym życiu.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa:

- zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, czyli w opiece nad dzieckiem,
- zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnim wychowankom,
- zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- zadania w zakresie postępowania adopcyjnego.

WZMOCNIENIE RODZINY

Osoby zajmujące się pomocą dziecku i rodzinie stwierdziły, że dotychczasowa organizacja takiej pomocy nie zapewniła należytego, dobrze funkcjonującego systemu wsparcia rodziny. Do tej pory system pomocy dziecku i rodzinie koncentrował się na wspieraniu i rozbudowie systemu pieczy zastępczej. Obecnie uznaje się, że podstawowym zadaniem tego systemu jest możliwe najszersze wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. Dlatego najważniejszym założeniem Ustawy z 9 czerwca 2011r. o *wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* jest poprawa sytuacji rodziny, jej wspieranie oraz podkreślenie obowiązku pracy z rodziną, tak, aby wzmocnić kompetencje wychowawcze rodziców, a tym samym uchronić dzieci przed koniecznością dorastania w opiece zastępczej.

Proponowane w ustawie wsparcie rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysu czy nieradzących sobie z codziennymi problemami odbywać się będzie dzięki pracy placówek wsparcia dziennego, np. w formie świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, a także rodzin wspierających.

→ Działania profilaktyczne

Działania profilaktyczne skierowane będą do rodzin, które mają trudności z wychowywaniem dzieci, czyli np. takich, w których ma miejsce przemoc, ubogich lub zagrożonych ubóstwem, nieradzących sobie z problemami związanymi z bezrobociem, chorobą czy uzależnieniami. Pomoc rodzinie przeżywającej trudności powinna zaczynać się od profilaktyki, czyli zapobiegania problemom oraz reagowania na pierwsze symptomy

i objawy kryzysu. Dobro każdego dziecka wymaga podjęcia wszelkich niezbędnych działań profilaktycznych, by ochronić je przed umieszczeniem poza rodziną, narażeniem na stres związany z utratą stałego kontaktu z rodzicami i umieszczeniem w środowisku zastępczym.

→ Rodziny wspierające

Rodzina wspierająca to nowa forma pomocy dla rodziny, która przeżywa trudności. Jej zadaniem jest wspomaganie rodziców w opiece i wychowaniu dzieci, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa domowego i codziennych obowiązkach. Rodzina wspierająca powinna działać jak dobrzy, życzliwi sąsiedzi, znajomi czy krewni. Ważne jest, aby osoby podejmujące się zadań rodziny wspierającej posiadały odpowiednie doświadczenie życiowe i umiejętności.

→ Asystent rodziny

Kluczowym rozwiązaniem jest wprowadzenie asystenta rodziny.

Asystent rodziny to osoba, której funkcją jest wspieranie rodziny w przezwyciężaniu trudności związanych z opieką i wychowaniem swoich dzieci. Pomoc asystenta ma na celu doprowadzenie do osiągnięcia

przez rodzinę stabilizacji życiowej i zapobieżenie umieszczeniu dzieci w opiece zastępczej. Natomiast w sytuacji, kiedy dzieci zostaną umieszczone w pieczy zastępczej, rolą asystenta będą działania na rzecz ich jak najszybszego powrotu do rodziców.

W przypadku, kiedy ośrodek pomocy społecznej uzyska informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu swoich funkcji, przeprowadza w niej rodzinny wywiad środowiskowy. Oznacza to wizytę pracownika socjalnego w domu takiej rodziny, rozeznanie jej problemów oraz możliwości pomocy. Jeżeli rodzinny wywiad środowiskowy potwierdzi występowanie trudności, kierownik ośrodka pomocy społecznej przekaze kwestionariusz (formularz) wywiadu asystentowi rodziny, który podejmie pracę z tą rodziną. Asystent swą pracę prowadzi za zgodą rodziny i przy jej aktywnym udziale. Musi też motywować rodzinę do współdziałania. Praca z rodziną powinna być organizowana lub kontynuowana również w sytuacji czasowego umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej bądź rodzinnej formie opieki zastępczej.

➔ **Obowiązki asystenta rodziny**

Do zadań asystenta rodziny należą m.in.:

- prowadzenie poradnictwa (doradzenia) i edukacji (nauczania) dla rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej oraz udzielanie informacji na temat pomocy świadczonej przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe i organizacje pozarządowe;
- udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w znalezieniu pracy, podnoszeniu kwalifikacji zawodowych i rodzicielskich oraz zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- udzielanie pomocy rodzinom

w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;

- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- udzielanie wsparcia dzieciom;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- współpraca z organizacjami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- sporządzanie planu pracy z rodziną;
- po zakończeniu pracy z rodziną monitorowanie jej funkcjonowania; prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- sporządzanie opinii o rodzinie i jej członkach na wniosek sądu;
- udzielanie pomocy rodzinom zastępczym spokrewnionym oraz pełnoletnim wychowankom opuszczającym te rodziny.

➔ **Uprawnienia asystenta rodziny**

Asystent rodziny ma prawo do:

- wglądu do dokumentów zawierających dane osobowe członków rodziny niezbędne do prowadzenia pracy z rodziną;
- występowania do właściwych organów władzy publicznej, organizacji oraz instytucji o udzielenie informacji (w tym informacji i dokumentów zawierających dane osobowe) niezbędnych do udzielenia pomocy rodzinie;

- uzyskiwania od podmiotów udzielających świadczenia zdrowotne informacji o stanie zdrowia członków rodziny w zakresie niezbędnym do udzielenia pomocy rodzinie i w związku z wykonywaną pracą asystenta.

Ustawa zakłada, że efektywna praca z rodziną spowoduje stopniowy spadek liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej. Służyć ma temu również weryfikacja (czyli sprawdzanie i kontrola zasadności) potrzeby dalszego pozostawiania dziecka w pieczy zastępczej. Natomiast, w sytuacji dzieci, których rodzice nie dają gwarancji prawidłowej nad nimi opieki, trwale się nimi nie interesują i je zaniedbują, uważa się, iż konieczne jest szybsze regulowanie sytuacji prawnej i dążenie do przysposobienia (adopcji). Tak, aby w miarę możliwości unikać sytuacji, kiedy dziecko latami będzie przebywało w domu dziecka.

Pamiętaj! Umieszczenie dziecka poza rodziną powinno być ostatecznością, kiedy wszelkie możliwości pomocy rodzinie zostały już wykorzystane i nie przyniosły skutku.

WSPARCIE RODZIN ZASTĘPCZYCH I RODZINNYCH DOMÓW DZIECKA

Kolejnym zadaniem ustawy jest profesjonalizacja rodzicielstwa zastępczego i powołanie różnego typu specjalistycznych jednostek wsparcia opiekunów zastępczych w postaci organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej i rodziny pomocowej.

➔ **Organizator rodzinnej pieczy zastępczej** to wyznaczona w powiecie jego jednostka organizacyjna albo instytucja, której powiat zlecił zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Zadania organizatora polegają na rozwijaniu rodzinnej opieki zastępczej oraz wspieraniu prowadzących rodzinne formy opieki zastępczej.

➔ **Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej** to osoba wyznaczona przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, której zadaniem jest opieka nad nie więcej niż 30 rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka. Pomoc koordynatora polega na:

- udzielaniu pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w:
- przygotowaniu planu pomocy dziecku,
- nawiązaniu kontaktu z innymi rodzinami zastępczymi oraz prowadzącymi rodzinne domy dziecka, zapewnianiu im dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- zgłaszaniu do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, tzn. takich, których rodzice utracili prawo wykonywania władzy rodzicielskiej, w celu poszukiwania dla nich rodzin adopcyjnych;
- udzielaniu wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej.

➔ Rodzina pomocowa

Zadaniem rodziny pomocowej jest zastępowanie rodziców zastępczych lub prowadzących rodzinny dom dziecka w opiece nad dziećmi.

Np. kiedy opiekunowie zastępczy wykorzystują prawo do urlopu i wypoczynku (30 dni w roku), wyjeżdżają na szkolenie, przebywają w szpitalu, są chorzy lub przydarzą się im inne nieprzewidziane wypadki losowe.

LIKWIDOWANIE DUŻYCH PLACÓWEK OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH

Zgodnie z zapisami ustawy, jeśli położymy nacisk na efektywną pracę z rodzinami w kryzysie, to zmniejszy się liczba dzieci umieszczanych w opiece zastępczej.

Jednocześnie ustawa wprowadza organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, koordynatora, czy rodziny pomocowe, które służą rozwojowi rodzinnych form opieki zastępczej. Oba te czynniki mają przyczynić się do spadku liczby dzieci kierowanych do dużych placówek opiekuńczo-wychowawczych, zwanych potocznie domami dziecka. Ustawa zakłada również przekształcanie domów dziecka w małe placówki (docelowo do 14 dzieci), przeznaczone dla dzieci starszych (docelowo od 10 roku życia), wymagających szczególnej opieki i mających trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Mają w nich także przebywać dzieci wymagające specjalnej opieki medycznej (wspomaganej aparaturą medyczną), dla których ze względu na stan zdrowia nie byłoby możliwe znalezienie zawodowej rodziny zastępczej.

➔ **Adopcja**, czyli przysposobienie, polega na utworzeniu pomiędzy przysposabiającym (rodzicem adoptującym dziecko) a przysposobianym (czyli adoptowanym dzieckiem) takiej więzi,

jaka powstaje w naturalnej rodzinie. Decydującą zasadą w adopcji jest dobro dziecka. Oznacza to, że adoptować dziecko można tylko i wyłącznie dla jego dobra. Adoptować można tylko małoletniego, czyli osobę, która nie ukończyła 18 roku życia.

Do adopcji konieczne jest uzyskanie zgody małoletniego, który ukończył 13 rok życia. Jeżeli dziecko nie ma skończonych 13 lat, ale rozumie znaczenie adopcji, sąd powinien wysłuchać jego zdania. Sąd może wyjątkowo orzec przysposobienie (adopcję) bez wyrażenia zgody przez dziecko lub wysłuchania go, jednak tylko wtedy, kiedy nie jest ono zdolne do wyrażenia takiej zgody (jest niepełnosprawne intelektualnie lub po prostu zbyt małe).

DLACZEGO UCHWALONO USTAWĘ, CZYLI DOTYCHCZASOWE PROBLEMY W OPIECE ZASTĘPCZEJ

Wszyscy – zarówno osoby pracujące na rzecz rodziny, jak też rodziny, do których kierowano różne propozycje wsparcia - od lat widzieli, jak niedostateczna i niewystarczająca jest pomoc rodzinom znajdującym się w kryzysie. Dlatego 9 czerwca 2011 r. uchwalono Ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ma ona rozwiązać albo próbować rozwiązać wiele z poniższych problemów.

Jakie problemy powinna rozwiązać ustawa?

➔ Brak wystarczającego wsparcia rodzin

Szeroko rozumianą pomocą socjalną, psychologiczną i terapeutyczną niedostatecznie obejmowano rodziny zarówno przed umieszczeniem dziecka w środowisku zastępczym, jak i po tym fakcie.

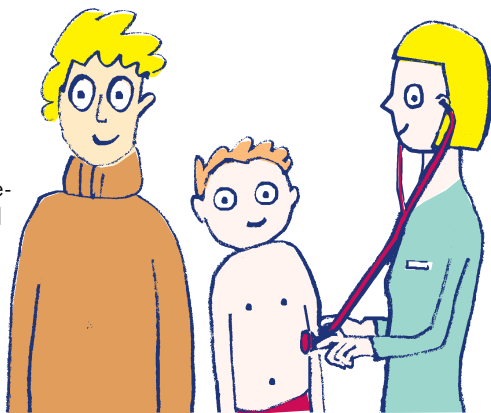
➔ Brak wystarczającego wsparcia rodzin zastępczych i prowadzących placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego

Problemy związane z brakiem pomocy psychologicznej, terapeutycznej i wsparcia opiekunów zastępczych dziecka. Dzieci przed umieszczeniem w opiece zastępczej nikt nie przygotowywał na to, że opuszczą swoją rodzinę i zamieszkają w rodzinie zastępczej lub placówce. A przecież dzieci najczęściej nie rozumieją, dlaczego ktoś podjął decyzję o oddzieleniu ich od rodziców. Brak takiego przygotowania dodatkowo utrudniał adaptację do nowych warunków.

Inny problem to brak akceptacji rodziców dla umieszczania ich dzieci w opiece zastępczej. Często skutkowało to negatywnym, wrogim stosunkiem do opiekunów zastępczych. Niektórzy rodzice zastępczy nie rozumeli tymczasowości powierzonych im zadań, myśląc je z zadaniami rodziców adopcyjnych. Zdarzało się, że byli przekonani o konieczności odizolowania dziecka od rodziców biologicznych, uniemożliwiając im kontakty z dzieckiem bądź odmawiając prawa do informacji o dziecku.

➔ Problemy dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej, ich rodziców zastępczych i wychowawców

Rodzice zastępczy i wychowawcy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych zwanych potocznie domami dziecka wskazywali na brak wsparcia w sprawach

wychowawczych, brak informacji o specjalistach i brak dostępu do specjalistów z zakresu psychologii, psychoterapii, pedagogiki.

Wiele osób sprawujących rodzinną opiekę zastępczą, nie zwracało się z problemami do ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, najczęściej z obawy przed negatywną oceną ich pracy. Opiekunowie obawiali się, że ta negatywna ocena mogłaby skutkować wnioskiem o rozwiązanie rodziny zastępczej. Osoby sprawujące funkcję rodziców zastępczych skarżyły się też na pozostawianie ich bez pomocy i bez informacji, jak sobie radzić w sytuacjach kryzysowych. A sytuacji kryzysowych było sporo, ponieważ umieszczając dziecko w rodzinie zastępczej lub placówce, nie przekazywano wystarczających informacji o stanie zdrowia dzieci, ich specyficznych potrzebach, dotychczasowym leczeniu czy terapii.

Kolejny problem dotyczył szkoleń dla kandydatów mających pełnić rolę rodziców zastępczych. Nie otrzymywali oni wystarczającej wiedzy na temat czekających ich zadań. Brak dostatecznego przygotowania do pełnienia roli opiekunów zastępczych niejednokrotnie skutkowało rozwiązywaniem rodzin zastępczych

lub i rodzinnych domów dziecka. A to najbardziej dotyczyło same dzieci, które przyzwyczały się do opiekunów, próbując w końcu komuś zaufać.

Jak wynika z doświadczeń, osoby sprawujące opiekę zastępczą często samodzielnie pokrywały koszty wizyt lekarskich, konsultacji specjalistycznych, terapii czy leków, ponieważ dostęp do specjalistów z NFZ jest utrudniony.

Ustawa odpowiadając na potrzeby poważnie chorych dzieci reguluje też opiekę zastępczą nad dziećmi z ciężkimi wadami wrodzonymi, cierpiącymi na poważne choroby przewlekłe.

Ustawa ma rozwiązać albo próbować rozwiązać wiele z powyższych problemów.

Czy to się uda? Mając wiedzę na temat ustawy i tak bogate już doświadczenie, również Ty będziesz mógł/mogła to ocenić!

OCENA SKUTKÓW WPROWADZENIA USTAWY

Przepisy *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* obowiązują od 1 stycznia 2012 r. Do czasu oddania przewodnika do druku (sierpień 2012) parlament uchwalił już dwie nowelizacje tej ustawy. Wiele organizacji i instytucji monitoruje skutki wprowadzenia poszczególnych zapisów, pojawia się coraz więcej uwag i zastrzeżeń. Ważna jest również Twoja ocena nowych zapisów i regulacji. Swoje uwagi i zastrzeżenia możesz przekazywać, najlepiej w formie pisemnej, powiatowym centrom pomocy rodzinie, Rzecznikowi Praw Dziecka, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej lub organizacjom pozarządowym zajmującym się pomocą dziecku i rodzinie, np. Koalicji na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej: www.koalicja.org.

Autorkami rozdziału są:
Anna Wójcik i Beata Kulig.

**SOS WIOSKI
DZIECIĘCE**

Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce w

Polsce jest częścią międzynarodowej organizacji Kinderdorf International i działa w Polsce od 1984r. Mamy 1250 podopiecznych, opiekujemy się dziećmi porzuconymi, osieroconymi i zagrożonymi utratą rodzicielskiej opieki.

Opieka zastępcza

Wioska dziecięca to 12 do 14 domów rodzinnych. W każdym z nich mieszka rodzina. Od innych rodzin różni się tym, że jest to Rodzina SOS.

W niej rodzice SOS, tak jak rodzice zastępczy, obejmują opieką kilkoro dzieci.

Stowarzyszenie ma też wieloletnie doświadczenie w pracy z usamodzielniającą się młodzieżą. Nasi podopieczni uczą się samodzielności w Młodzieżowych Wspólnotach Mieszkaniowych lub mieszkaniach nadzorowanych. Mogą także otrzymać pożyczkę na zakup mieszkania lub rozwinięcie własnego biznesu.

Stowarzyszenie prowadzi 4 wioski dziecięce, 3 rodzinne domy czasowego pobytu oraz Dom Młodzieży i 3 wspólnoty mieszkaniowe dla usamodzielniającej się młodzieży,

Programy Umacniania Rodziny

Wspierając rodziny w kryzysie, działamy na rzecz dzieci zagrożonych utratą opieki rodzicielskiej. Nasze 4 Programy Umacniania Rodziny działają w 10 miejscowościach jako placówki wsparcia dziennego. W nich pomagamy dzieciom odrabiać lekcje, realizować i rozwijać pasje i zainteresowania. Pracujemy z rodziną prowadząc poradnictwo oraz psychoedukację, by odkryć w rodzinie mocne strony i potencjał do zmiany. Uczymy rodziców jak stawać się lepszymi rodzicami.

Działania rzecznicze

Stowarzyszenie prowadzi także działania rzecznicze, których celem jest poprawa sytuacji dzieci zagrożonych utratą pieczy rodzicielskiej oraz tych, które pieczę rodzicielską już utracili. W ramach działań rzeczniczych SOS Wioski Dziecięce bierze udział w międzynarodowej kampanii *I MATTER*. Jej elementem jest projekt *Prawa dziecka w opiece zastępczej, od teorii do praktyki: nowe spojrzenie poprzez badania równieśnicze*. Celem kampanii *I MATTER* jest zwrócenie uwagi na problemy osób usamodzielnianych z opieki zastępczej, wsparcie usamodzielniającej się młodzieży a także pracowników sektora pomocy społecznej, którzy pomagają młodym ludziom w tym procesie.

Więcej www.wioskisos.org

Fundacja Robinson Crusoe

Fundacja Robinson Crusoe zajmuje się wspieraniem w usamodzielnieniu młodzieży wychowującej się w opiece zastępczej (domach dziecka, rodzinnych domach dziecka, rodzinach zastępczych), zagrożonej wykluczeniem społecznym. W ciągu 10 lat działalności, Fundacja wypracowała autorskie, praktyczne programy usamodzielniania, dzięki którym Robinsonowie (tak nazywamy naszych podopiecznych) lepiej odnajdują się na rynku pracy i w relacjach z otoczeniem a także zyskują pewność siebie i budują poczucie własnej wartości. Głównym programem Fundacji kierowanym do młodzieży jest program Wehikuł Usamodzielnienia, czyli lokalne centra usamodzielnienia dla młodzieży w wieku 16 - 24 lata prowadzone w wybranych miastach w Polsce. W trakcie spotkań Wehikułu młodzież zdobywa wiedzę i umiejętności związane m.in. z komunikacją, współpracą, poruszaniem się na rynku pracy, zarządzaniem domowym budżetem. Organizujemy także staże zawodowe i wyjazdy edukacyjne – Letnie i Zimowe Warsztaty Usamodzielnienia Robinsona.

Fundacja prowadzi warsztaty i szkolenia dla dorosłych zajmujących się usamodzielnianiem: pracowników socjalnych, wychowawców w placówkach oraz pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej i Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie. Wydajemy także publikacje o usamodzielnieniu adresowane do młodzieży. Dotychczas ukazały się *Przewodnik Usamodzielnienia*, *Przewodnik Ekonomia Robinsona* oraz *przewodnik Usamodzielniaj się zdrowo* (dostępne w wersji elektronicznej na stronie internetowej www.fundacjarobinson.org.pl). Praktyczne informacje o usamodzielnieniu są również dostępne w prowadzonym przez nas interaktywnym serwisie: www.samodzielnia.pl do którego serdecznie zapraszamy!

